Svenska kyrkan
STOCKHOLMS STIFT

Församlingsindelning och samordning i Stockholms innerstad

PricewaterhouseCoopers och Sören Ekström

Förord

Församlings-, pastorats- och kontraktsstrukturen i Stockholms innerstad har på stiftsstyrelsens uppdrag utretts av PricewaterhouseCoopers. I utredningsprocessen har man haft kontakt med samtliga berörda församlingar och stiftet har kallat till flera större samlingar. Ansvariga för arbetet har varit konsulterna Bengt Fornander, Lars Högberg och Johan Karlander. De har tidigare varit engagerade i flera uppdrag för Stockholms stift.

Sören Ekström, tidigare generalsekreterare i Svenska kyrkan och kyrklig utredare, har på eget initiativ samlat och sammanfattat fakta och erfarenheter kring församlingsindelning, samverkan och samordning över församlingsgränserna i Stockholms innerstad. Stiftet har uttryckt önskemål om att få ta del av detta material och att få använda det i det pågående utredningsarbetet.

I styrgruppen för utredningsarbetet har följande personer ingått: Irene Pierazzi, Sven Esplund samt Nils-Owe Engström (fram till 2009-12-31). Den nye ordföranden i stiftsstyrelsens strukturutskott, Björn Falkeblad, har i slutskedet varit adjungerad till styrgruppen. En stöd- och resursgrupp från stiftets kansli har medverkat i arbetet med utredningen. I gruppen har biskop Eva Brunne, Birgitta Ödmark, Bo Larsson och Jan-Åke Engfors deltagit.

Syftet med att utredningen har varit att finna en mer ändamålsenlig indelning som bättre svarar mot försämrade ekonomiska förutsättningar, men också mot nya och ändrade krav och förväntningar på Svenska kyrkans verksamhet. Detta kan ske bland annat genom sammanläggningar av församlingar och pastorat till större och mer ekonomiskt bärkraftiga enheter eller genom bildande av en eller flera flerpastoratssamfälligheter. Det kan också ske genom att hitta andra och helt frivilliga samverkansformer. Direktiven för styrgruppens och PricewaterhouseCoopers arbete finns i bilaga 1.

Viktiga lokala beslut väntar för stift och församlingar, samtidigt som Svenska kyrkans församlingsstruktur i stort utreds. Efter beslut i Kyrkomötet har Kyrkostyrelsen tillsatt Svenska kyrkans strukturutredning. Ett diskussionsunderlag har lagts fram i syfte att få till stånd en bred diskussion om den kyrkliga organisationsstrukturen.

Sören Ekström har skrivit och sammanställt merparten av det allmänna bakgrundsmaterialet, liksom de avsnitt som tar upp verksamhetsmässiga och teologiska aspekter. Han har också formulerat behov och mål för det kyrkliga arbetet i Stockholms innerstad. PricewaterhouseCoopers har gjort kartläggningar och analyser som avser de organisatoriska och ekonomiska aspekterna samt formulerat alternativa förslag i dessa avseenden. Under slutfasen av utredningsarbetet har en nära samverkan skett mellan oss.

Vi överlämnade i juni vårt material till styrgruppen för utredningsarbetet. Det har sedan diskuterats i stiftsstyrelsens strukturutskott och i stiftsstyrelsen. Därefter har vi gjort en bearbetning av framför allt tabellmaterialet. Bland annat har vi frångått användningen av de uppgifter som anges i Svenska kyrkans statistikdatabas beträffande antalet invånare i församlingarna. I stället använder vi genomgående Stockholms kommuns uppgifter i detta avseende. Skillnaderna mellan uppgifterna är i de flesta fall inte stora, men skapar ändå missförstånd. Också i övrigt har vi gjort några justeringar av pedagogisk och saklig art. Vi hoppas att församlingarna i remiss-

behandlingen kommer att påpeka eventuella brister. Inte minst siffermaterialet är osedvanligt omfattande.

Stockholm den 15 september 2010

Bengt Fornander
Lars Högberg
Johan Karlander

Sören Ekström

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING **7**

1. STOCKHOLMS FÖRSAMLINGSINDELNING **15**

1.1 HISTORIK 15
1.2 FÖRSAMLINGSINDELNINGEN I DAG 22

2. UTMANINGAR FÖR SVENSKA KYRKAN I STOCKHOLMS INNERSTAD **27**

2.1 NYA TIDER, NYA FÖRUTSÄTTNINGAR 27
2.2 EN OFFENSIV TEOLOGISK OCH PEDAGOGISK REFLEKTION 29
2.3 ATT TA ANSVAR FÖR FOLKKYRKANS FOLK 33
2.4 DIAKONINS STORSTADSUTMANING 34
2.5 MISSION OCH DIALOG 35

3. MEDLEMSKAP OCH EKONOMI **37**

3.1 BEFOLKNINGSUTVECKLING 37
3.2 MEDLEMSUTVECKLING 41
3.3 EKONOMISK UTVECKLING 46

4. VARFÖR EN FÖRÄNDRAD ORGANISATION? **57**

4.1 ALLA FÖRSAMLINGAR I INNERSTADEN SKA KUNNA FUNGERA 57
4.2 BOT SKA RÅDAS PÅ DAGENS BRISTER 58

5. FÖRSAMLINGSINDELNING OCH SAMFÄLLIGHETSBILDNING **67**

5.1 GRUNDLÄGGANDE REGLER OM FÖRSAMLINGEN 67
5.2 GRUNDLÄGGANDE REGLER OM SAMFÄLLIGHETER 70

6. NY KYRKLIG ORGANISATION I STOCKHOLMS INNERSTAD **75**

6.1 FÖRUTSÄTTNINGAR OCH VILLKOR FÖR ORGANISATORISKA FÖRÄNDRINGAR 76
6.2 HUVUDLINJER FÖR EN NY LOKAL KYRKLIG ORGANISATION 78
6.3 ENFÖRSAMLINGSPASTORAT 80
6.4 SAMFÄLLIGHET 88
6.5 EN SAMFÄLLIGHET FÖR HELA INNERSTADEN 91
6.6 FYRA SAMFÄLLIGHETER – EN PÅ VARJE MALM 95
6.7 VÄRDERING AV ENFÖRSAMLINGSPASTORAT RESPEKTIVE SAMFÄLLIGHET SOM ORGANISATIONSFORM I INNERSTADEN 100
6.8 DE ICKE-TERRITORIELLA FÖRSAMLINGARNA BERÖRS INTE DIREKT 101

7. KONTRAKTSINDELNINGEN **103**

7.1 BAKGRUND 103
7.2 NUVARANDE INDELNING 104
7.3 FRAMTIDA INDELNING 105

KÄLLOR OCH FÖRKLARINGAR **107**

BILAGOR I SEPARAT HANDLING:

- BILAGA 1 - Direktiv för utredning av den framtid församlings-, pastorats- och kontraktsstrukturen i Stockholms innerstad, Strukturutskottet, 2008-08-21 § 19

- BILAGA 2 - Stockholms stifts grundsyn avseende struktur- och indelningsfrågor, Stiftsstyrelsen 2007-02-09 § 9.
- BILAGA 3 - Angående stiftets utredningar om församlings- och pastoratsindelning på Östermalm och Norrmalm, Stiftsstyrelsen 2007-02-09 § 9
- BILAGA 4 - Skrivelse från sammanträde i kontraktsrådet i Domkyrkokontraktet, 2009-10-22
- BILAGA 5 - Skrivelse från församlingarna på Södermalm, 2008-09-15 respektive 2010-03-09
- BILAGA 6 - Svenska kyrkans verksamhet i Stockholms city och dess betydelse för den framtida församlings- och pastoratsindelningen i Stockholms innerstad, framarbetad av Jan-Åke Engfors, Svenska kyrkan Stockholms stift
- BILAGA 7 - Sammanfattning av utredningens kartläggnings- och prognosarbete framarbetat av PricewaterhouseCoopers och redovisat dels under kontraktsvisa återkopplingar samt vid seminarium vid Graninge 2010-05-07.
- BILAGA 8 – Vad har andra sagt och gjort, sammanställning framarbetad av Sören Ekström

Sammanfattning

Här görs en kort sammanfattning av varje kapitel. Korta sammanfattningar och våra sammanfattande bedömningar finns också i inledningen till varje kapitel.

Stockholms församlingsindelning – en historisk snabbskiss

Utbyggnaden av församlingsorganisationen i Stockholm har skett i omgångar och speglat befolkningsutvecklingen, som fram till 1970-talet var densamma som medlemsutvecklingen i Svenska kyrkan. Mellan många av församlingarna i innerstaden finns starka historiska band. När nya församlingar uppstått har det många gånger skett genom att det är moderförsamlingarna som har lagt grunden och gett stöd åt de nya församlingarna genom att bygga en ny kyrka.

Hörnstenarna för den nuvarande församlingsindelningen kan sägas ha kommit på plats under 1500- och 1600-talen. Under den tiden utvecklades kyrkans organisation på malmarna utanför Stadsholmen (med vårt språkbruk Gamla stan) i snabb takt. Ett stort antal nya kyrkor och församlingar kom till. Under 1700-talet bildades bara en ny församling och under 1800-talet skedde ingen förändring. Under 1900-talets första 25 år bildades sju nya församlingar. Under 1900-talet senare del utreddes innerstadens församlingsstruktur vid flera tillfällen. Utredningarna resulterade dock aldrig i några genomgripande förändringar, med undantag för tillkomsten och sedermera avskaffandet, av en kyrklig ekonomisk samfällighet för församlingarna i Stockholms stad.

Den nuvarande församlingsindelningen är nu i det närmaste hundra år gammal, vilket är en hög ålder för en organisation av Svenska kyrkans art.

Utmaningar för Svenska kyrkan i Stockholms innerstad

Det enorma flödet av fasta och tillfälliga besökare ställer särskilda krav på innerstadens församlingar. Samtidigt påverkas Stockholm i hög grad av de nya värderingar och livsmönster som växer fram. Befolkningen blir allt mer heterogen. Utvecklingen pekar bland annat mot en fortsatt kommersialisering, individualisering, nya familjeförhållanden, ökad rörlighet och fortsatt digitalisering. Tilltron till gamla auktoriteter minskar. Många av de förändringar som sker är av djupgående natur och Svenska kyrkan i Stockholm behöver bearbeta denna utveckling i både teologiska och organisatoriska termer.

Utmaningarna är av den karaktären att de bara kan mötas med en förnyelse som omfattar alla delar av församlingarnas grundläggande uppgift: gudstjänst, undervisning, diakoni och mission. Förnyelsen måste bygga på en teologi formad utifrån de i många avseenden speciella förutsättningar som präglar storstaden Stockholm och med utnyttjande av de goda förutsättningar som församlingarnas samlade resurser ger. Det finns en förväntan på att kyrkans resurser ska

vara lättrörliga, hennes arbetsformer flexibla och hennes lyhördhet stor. I dagens situation behövs bland annat en mer samlad strategi på arbetet bland barn och unga, på ideellas möjligheter till engagemang, på kommunikation och på mötesplatser där människor med olika tro kan få samtala med varandra. Också frågorna kring hållbar utveckling, integritet och rättvisa behöver särskilt uppmärksammas. Eva Brunne summerar: Vi ska möta morgondagen genom att alltid tala tydligt om Jesus, vara nyfikna på den omvärld vi alla lever i, vara stolta över den kyrka vi lever och verkar i, utsätta oss för möjligheten att Gud överraskar och genom att inte i något sammanhang göra skillnad på människor.

Nya krav ställs på Svenska kyrkans församlingar i Stockholms innerstad. En ny tidsanda skapar nya förutsättningar men också nya möjligheter! Församlingarna måste därför vara organiserade och utforma sin verksamhet så att de kan möta dessa krav – och anta de möjligheter som dagen och framtiden erbjuder.

Medlemskap och ekonomi

Församlingarnas ekonomi påverkas starkt av hur medlemsantalet utvecklas. Från 1970 till år 2009 har den andel av Sveriges befolkning som tillhör Svenska kyrkan minskat från drygt 97 procent till knappt 72 procent. Minskningen beror främst på aktiva utträden, växlingen från generationer med en hög medlemsandel till generationer med en låg andel och invandringen från länder med andra religiösa traditioner.

I Stockholms innerstad bor i dag, inom Svenska kyrkans territoriella församlingar, cirka 185 000 medlemmar, fördelade på femton församlingar. Det betyder att cirka 64 procent av innerstadsborna tillhör Svenska kyrkan. Allt tyder på att medlemsandelen kommer att fortsätta minska, vilket också utredningar och prognoser framtagna på nationell nivå inom Svenska kyrkan pekar på. Svenska kyrkans egna prognoser pekar mot en medlemsandel kring 50 procent om tio år

Församlingarnas förutsättningar för att hantera denna situation varierar kraftigt. Vissa innerstadsförsamlingar har redan idag en besvärlig ekonomisk situation. Ytterligare några församlingar bedömer vi kommer att hamna i motsvarande svårigheter under perioden fram till år 2020.

Några innerstadsförsamlingar, i första hand de som idag befolknings- och medlemsmässigt är de största, kommer sannolikt att stå ekonomiskt starka framöver. Dessa församlingar har generellt sett både lägre kyrkoavgift och lägre kostnader per medlem än vad som är förhållandet i de mindre församlingarna. Det är också i de redan idag största församlingarna som innerstadens befolkningstillväxt väntas bli som störst. Generellt sett har mindre församlingar sämre ekonomiska förutsättningar att bedriva verksamhet än större. En viktig förklaring är att de större församlingarna lättare kan tillgodogöra sig stordriftsfördelar, i den ekonomiska förvaltningen såväl som i verksamheten.

Sammanfattningsvis kan sägas att kyrkoavgiftsintäktens utveckling under den kommande tioårsperioden präglas av osäkerhet i många församlingar. Ett scenario där kyrkoavgiftsintäkten

förblir oförändrad eller minskar framöver medför i vissa innerstadsförsamlingar stor risk för ekonomisk och verksamhetsmässig skada. Avgörande framgångsfaktorer för att hantera dessa överhängande risker är ökad samordning och solidariskt ansvarstagande.

På kort sikt påverkas kyrkoavgiftsintäkten i Svenska kyrkan som helhet negativt av den svacka i form av lågkonjunktur som rått. Den inbyggda eftersläpningen i skatteuppbördssystemet gör att avgiftsunderlaget (lika med det kommunala skatteunderlaget för dem som är medlemmar i Svenska kyrkan) får genomslag i församlingarnas och samfälligheternas ekonomi först efter två år. Det betyder att 2009 och 2010 är goda år. Inflödet av avgifter grundas på den ekonomin i Sverige 2007 och 2008. Omsvängningen kommer 2011 och 2012. Då kommer intäkterna från kyrkoavgifter i genomsnitt för hela landet enligt Svenska kyrkans beräkningar att sjunka med 5 procent per år.

Varför en förändrad organisation?

Den nuvarande församlingsorganisationen i Stockholms innerstad har en rad påtagliga brister.

Det saknas väl fungerande former för en gemensam planering och gemensamt arbete i viktiga frågor. Både samlade pastorala insatser och pastoral och diakonal mångfald är svåra att uppnå. Dessutom finns brister i samstämmigheten med samhällets organisation.

Vidare kan det konstateras att samarbets- och besparingsmöjligheterna kring viktiga ekonomiska, tekniska, administrativa och andra gemensamma praktiska frågor inte tas till vara. Behovet av samarbete mellan församlingarna i denna typ av frågor har varit känt sedan många år tillbaka. Diskussioner om ökat samarbete har förts, men inga egentliga resultat har blivit konkretiserade.

Verksamheten i församlingarna ska enligt kyrkoordningen så långt möjligt bedrivas i den omfattning som förhållandena kräver. Församlingsorganisationen ska syfta till att detta sker i hela Stockholms innerstad, inte bara i några församlingar. Det ingår därför i grundtanken att även väl ställda församlingar, som kan klara sin ekonomi under överskådlig tid, ibland måste beröras av en ändring i församlingsindelningen.

Den sammantagna bilden av otillräcklig verksamhetsmässig och administrativ samordning i kombination med ett i flera församlingar alltför litet medlemsunderlag leder till slutsatsen att en översyn av organisationen i innerstaden är nödvändig och att en sådan översyn bör leda till förslag om församlingsreglering eller samfällighetsbildning. En annan av våra slutsatser är att möjligheten att avvakta eller att avstå från att agera inte längre är ett alternativ för innerstadsförsamlingarna som en helhet.

Församlingsindelning och samfällighetsbildning

Det finns en omfattande reglering när det gäller ändringar i såväl församlingsindelningen som genom samfällighetsbildning:

- Församlingen är det lokala pastorala området och har som sin grundläggande uppgift att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. Allt annat som församlingen gör är stöd för och en konsekvens av denna grundläggande uppgift.
- Om en samfällighet bildas har denna det ekonomiska ansvaret för församlingens uppgifter. Samfälligheten svarar för att de ekonomiska och personella förutsättningarna finns, medan församlingarna svarar för mål, riktlinjer och genomförande av den grundläggande uppgiften.

För att stiftsstyrelsen ska kunna besluta om en ändrad församlingsindelning fordras att den nya indelningen förbättrar förutsättningar för församlingarna att utföra sina uppgifter. Ändringen ska leda till bestående fördelar.

Även det regelverk som styr bildandet av och arbetet i en samfällighet är tydligt. Stiftsstyrelsen får fatta beslut om att bilda en flerpastoratssamfällighet. Om ett sådant beslut ska fattas fordras att församlingarna har samtyckt till åtgärden eller att den är till övervägande och varaktig fördel för församlingarna.

Samfälligheten har det ekonomiska ansvaret för församlingarnas uppgifter, men inte för att bedriva denna verksamhet. Samfälligheten ska svara för ekonomisk utjämning, resurshushållning och service, bland annat genom att anskaffa och underhålla den egendom som behövs för församlingarna och anställa och avlöna personal. Tydliga former finns för församlingens insyn och inflytande i samfälligheten.

Ny kyrklig organisation i Stockholms innerstad

Ett enförsamlingspastorat är den enklaste och mest effektiva formen för lokalt arbete i Svenska kyrkan. Denna organisationsform skapar de bästa förutsättningarna för både verksamhetsmässig som administrativ samordning.

Församlingsverksamheten i Stockholms innerstad fordrar större församlingar än det övervägande flertalet av dem som finns i dag. De diskussioner som förts under senare år i Stockholm och på andra håll talar snarast för att en rimlig miniminivå kan vara 20 000 medlemmar. Andra undersökningar menar att det kommer att krävas ännu högre medlemsantal för en hållbar församlingsindelning på sikt. Den nationella strukturutredningen talar generellt om att det behövs mycket höga medlemstal för att församlingarna ska kunna garantera verksamheten. Dessa bedömningar avser dock förhållanden som ligger längre fram i tiden än år 2020. Sammantaget, och med respekt för de brister som tillgängliga analysverktyg innehåller, menar vi att en utgångspunkt för en ny församlingsindelning bör vara att samtliga församlingars medlemsantal 2020 kan förväntas vara minst 25 000 medlemmar.

En flerpastoratsamfällighet är ett väl fungerande sätt att skapa såväl en ekonomisk grund och utjämning som förutsättningar för en administrativ samordning. Men denna organisationsform har inte samma sammanhållande kraft när det gäller pastoralt innehåll och pastoral ledning som ett enförsamlingspastorat.

Det måste understrykas att vare sig en ny församlingsindelning eller bildande av en eller flera samfällighet ökar det samlade ekonomisk utrymmet. Sådana förändringar är ändå nödvändiga för att en effektiv verksamhetsutveckling och en rationell hantering av det samlade resursutrymmet ska kunna ske. På det sättet kan Svenska kyrkans verksamhet i hela innerstaden säkras. Vår bedömning är att det också skulle möjliggöra en kvalitets- och kompetensutveckling inom församlingens samtliga verksamhetsområden med de minskade ekonomiska ramar som vi prognostiserar.

Stora församlingar och stora samfälligheter fordrar en god lokal förankring. Hänsyn måste tas till pastorala såväl som demokratiska aspekter. Livet i de lokala gudstjänstfirande församlingarna bör ges en central plats, oberoende av organisationsmodell. Det är också samtidigt rimligt och viktigt att lokala gudstjänstfirande gemenskaper ges en frihet att utvecklas på litet olika sätt.

Vi redovisar i denna utredning två huvudmodeller för en framtida lokal kyrklig organisation i Stockholms innerstad.

En av dessa är bildandet av fyra stora enförsamlingspastorat. Två alternativ redovisas:

- Det ena är en malmmodell, det vill säga fyra enförsamlingspastorat på Södermalm, Östermalm, Västermalm respektive Norrmalm. Till Norrmalm läggs den nuvarande Domkyrkoförsamlingen, vilket gör Norrmalm till stiftets domkyrkoförsamling.
- Det andra alternativet är fyra tårtbitsliknande församlingar, som omfattar Södermalm (inklusive före detta Storkyrkoförsamlingen), Västermalm, Östermalm (inklusive före detta S:t Jacobs församling) och Norrmalm (inklusive före detta S:t Clara församling). Med denna modell blir Södermalm domkyrkoförsamling.

I fråga om Södermalm kan en uppdelning i två församlingar övervägas med tanke på stadsdelens stora befolkning och medlemsantal. Fortfarande gäller dock att nya församlingsbildningar bör ha minst 25 000 medlemmar på tio års sikt.

Den andra huvudmodellen är samfällighetsbildning. Även för denna huvudmodell redovisas två alternativa lösningar:

- Den ena är en samfällighet som omfattar samtliga innerstadsförsamlingar.

- Den andra innebär fyra samfälligheter, en vardera på Norrmalm, Södermalm, Västermalm respektive Östermalm. Norrmalm omfattar också nuvarande Domkyrkoförsamlingen.

Kontraktsindelningen

Nuvarande kontraktsindelning i Stockholms innerstad är väl förankrad i församlingarna, med undantag för Lidingö församlings plats i Östermalms och Lidingö kontrakt. Församlingen hör dels till en annan kommun, har delvis en annan karaktär och har ett fullt ansvar för begravningsverksamheten. Om Svenska kyrkan i innerstaden i framtiden skulle vara organiserad i fyra enförsamlingspastorat eller om en samfällighetsbildning skulle ske kommer Lidingö församling sannolikt att framstå som än mer avvikande från innerstadsförsamlingarna.

Malmmodellen ställer inte nämnvärda krav på en ändrad kontraktsindelning. Tårtbitsmodellen leder däremot till att också Engelbrekts församlings hemhörighet i Östermalms och Lidingö kontrakt behöver diskuteras, vilket kan få betydande konsekvenser för nuvarande Östermalms och Lidingö kontrakt.

Ingen av de båda samfällighetsmodellerna leder rimligen till något behov av en ändrad kontraktsindelning utöver vad som sagts om Lidingö församling.

Tolv teser om den kyrkliga organisationen i Stockholms innerstad

1. Den nuvarande församlingsindelningen är i det närmaste hundra år gammal, vilket är en hög ålder för en organisation av Svenska kyrkans art. Tiden har i viktiga avseenden sprungit förbi organisationen.
2. Förändringar i befolkningens sammansättning, värderingsförändringar, teknikutveckling och framväxten av nya bostads- och arbetsområden leder redan nu till så stora utmaningar att församlingarna i innerstaden inte fullt ut kan möta dem med nuvarande organisation. Denna utveckling kommer att förstärkas om inte åtgärder vidtas.
3. Den andel av befolkningen som tillhör Svenska kyrkan kommer att minska, vilket leder till ett behov av nya finansieringskällor och minskade kostnader. Det senare ställer krav på samarbete och rationalisering.
4. Församlingarnas verksamhet ska enligt kyrkoordningen så långt möjligt bedrivas *i den omfattning som förhållandena kräver*. Församlingsorganisationen ska syfta till att detta sker i hela innerstaden, inte bara i några församlingar.
5. För att en ny organisation ska kunna åstadkommas måste också församlingar som på sikt har goda ekonomiska förutsättningar involveras.
6. Ett enförsamlingspastorat är den enklaste och mest effektiva formen för lokalt arbete i Svenska kyrkan.
7. En flerpastoratsamfällighet är ett sätt att skapa en ekonomisk grund, utjämning och förutsättningar för en administrativ samordning då det inte är möjligt att åstadkomma tillräckligt resursrika enförsamlingspastorat.
8. Stora församlingar och samfälligheter fordrar av såväl pastorala som demokratiska skäl en god lokal förankring.
9. Av de modeller för en framtida församlingsindelning som vi presenterar har Malmmodellen fler tungt vägande fördelar än Tårtbitsmodellen
10. En samlad samfällighet för hela innerstaden har fler tungt vägande fördelar än en organisation med fyra samfälligheter – om inte avsikten är att inom en relativt nära framtid åstadkomma fyra enförsamlingspastorat.
11. Ett enförsamlingspastorat har fler tungt vägande fördelar än en samfällighetsbildning
12. Möjligheten att avvakta eller att avstå från att agera är *inte längre* ett alternativ för innerstadsförsamlingarna som en helhet.

1. Stockholms församlingsindelning

Vår summering och bedömning:

Den kyrkliga indelningshistorien i Stockholms innerstad visar på en lång och kontinuerlig förändring. Den nuvarande församlingsorganisationen, med församlingar utanför Stadsholmen (med vårt språkbruk Gamla stan) belägna på Stockholms malmar började utvecklas under 1500- och 1600-talen. Ur den första generationen församlingar har nya brutits ut, i särskilt hög grad under 1900-talets första kvartssekel. I många fall har moderförsamlingarna gett stöd åt de nya församlingarna genom att bygga en ny kyrka. Församlingsorganisationens utbyggnad har speglat befolkningsutvecklingen som ända fram till 1970-talet var densamma som medlemsutvecklingen i Svenska kyrkan. Den nuvarande organisationen är i huvudsak nu hundra år gammal, om man undantar den period som Stockholms församlingsdelegerade verkade. Det är en hög ålder för en organisation av Svenska kyrkans art.

1.1 Historik

Före reformationen

Största delen av dagens innerstad ligger på mark som ursprungligen hörde till *Solna församling*, Storstockholms ursprungliga församling, som under tidernas lopp innefattat nuvarande Gamla stan, Norrmalm, Södermalm, Östermalm och Kungsholmen. Solna församling kom sedan, i takt med att den kyrkiga indelningen ändrades ända fram till 1800-talet, att få uppleva en vinglig färd mellan olika församlingar.

På Stadsholmen, den ö som skulle få namnet Gamla stan, stod en första kyrka klar under sent 1200-tal. Den brann ner i början av 1300-talet. S:t Nicolai kyrka byggdes i dess ställe och stod klar 1306. Den hade också namnet Vårfrukyrkan, för lärde män på latin ”ecclesia villanorum i Stockholm” (alltså stadsbornas kyrka i Stockholm) och i folkmun Bykyrkan. Först flera sekler senare började man kalla denna kyrka Storkyrkan. Församlingen i nuvarande Gamla stan bröts ut ur Solna församling 1260. I tre sekler var sannolikt S:t Nicolai kyrka Stockholms enda församlingskyrka. Kring kyrkan låg *S:t Nicolai församling* (senare *Storkyrkoförsamlingen*).

Också *Riddarholmsförsamlingen* och Riddarholmskyrkan har anor från 1200-talet. Kyrkan hörde ursprungligen till det gråbrödrakloster om funnits där sedan sent 1200-tal. Sannolikt stod kyrkan klar strax före år 1300.

På flera av malmarna fanns det från 1300-talet kyrkor och kloster:

- På Norrmalm fanns sedan 1280-talet klarissornas rika kloster. Dess kyrka stod klar några decennier in på 1300-talet.
- På Norrmalm fanns också sedan början av 1300-talet ett träkapell, på 1400-talet ersatt av en tegelkyrka. Båda bar S:t Jacobs namn.

- På Södermalm låg Maria Magdalena kyrka, som hade utvecklats ur ett begravningskapell från mitten av 1300-talet.

Det är osäkert om det fanns egentliga församlingar knutna till dessa kyrkor. I vart fall på Södermalm vet man att prästerna från S:t Nicolai var mycket aktiva. Redan tidigt fanns ett tydligt samband mellan Stadsholmen och Södermalm.

Reformationstiden

De tidiga klostren och kyrkorna, utom S:t Nicolai, blev offer för Gustav Vasas oro för att invaderande fiender skulle ta skydd i kyrkorna. Inte heller ville han ha alltför många kyrkoherdar i Stockholm. Dessutom behövde han byggnadsmaterial. Västerås riksdag beslutade 1527 att stänga klostret på Riddarholmen, som blev annexförsamling till Storkyrkoförsamlingen. S:ta Clara kloster, S:t Jacobs kyrka och Maria Magdalena kyrka revs.

1529 blev moderförsamlingen Solna annexförsamling under S:t Nicolai församling.

Johan III intog en helt annan hållning till både kyrka och kyrkobyggnader än vad fadern hade gjort. På Johan III:s initiativ byggdes nära de gamla kyrkornas platser S:ta Clara kyrka, klar 1590, Maria Magdalena kyrka, klar 1634, och S:t Jacobs kyrka, klar 1643. Staden växte sig större och malmarna befolkades allt mer. Från sent 1500-tal, 1587 enligt vissa uppgifter och senare enligt andra, hörde hela nuvarande Norrmalm till *S:ta Clara församling*. I början av 1600-talet stärktes kyrkans och församlingens ställning genom att Norrmalm i det närmaste blev en egen stad – Norre Förstaden – med rådhus, borgästare, magistrat, rättsliga organ, sigill, skrån – och till och med en stadskällare. Det som saknades var stadsprivilegierna. De utfärdades aldrig. Lyckan varade till 1636, då Norre Förstaden inkorporerades i Stockholm.

1600-talet

Maria Magdalena kyrka började byggas på Johan III:s tid, men stod inte klar förrän 1625 – fyra decennier efter att bygget inletts. Året innan bygget var klart fick *Maria Magdalena församling* utse sin förste kyrkoherde. I avvaktan på att Maria Magdalena kyrka skulle bli färdig använde man Sturekapellet (som låg vid nuvarande Katarina kyrka) som gudstjänstlokal. Även detta kapell hade kommit till på initiativ av Johan III.

1636 blev Solna återigen en egen församling. Fortfarande hörde betydande delar av området kring Stockholm – bland annat Ladugårdslandet (nuvarande Östermalm) och Munklägret (nuvarande Kungsholmen) – till denna församling. Som kompensation fick S:t Nicolai församling Lovö socken. Några decennier senare var det ändå dags för Solna församling att återigen bli annexförsamling till Storkyrkoförsamlingen.

1638 blev Riddarholmsförsamlingen efter ett inte särskilt lyckligt äktenskap med Storkyrkan en självständig församling. Gränsen till Storkyrkoförsamlingen drogs vid Konungagatan (i dag Stora Nygatan). Väster om denna gata låg Riddarholmsförsamlingen.

1643 genomfördes ”malmskillnaden” på Norrmalm. Samtidigt stod S:t Jacobs kyrka, den tredje av de kyrkor som beslutats av Johan III, färdig. Gränsen mellan S:ta Clara och S:t Jacobs församlingar drogs längs Brunkebergsåsen och i stort sett också längs nuvarande Malmskill-

nads- och Döbelnsgatorna. Området väster om dessa gator stannade i S:ta Clara församling. Till S:ta Clara församling lades också Munklägret (Kungsholmen) från Solna församling. Den östra delen av malmen blev tillsammans med Ladugårdslandet, som också kom från Solna församling, *S:t Jacobs församling*. Till denna församling lades också Blasieholmen, Skeppsholmen och Kastellholmen.

Brommaborna behandlades tämligen bryskt i fråga om församlingsindelning. 1647 blev visserligen Bromma eget pastorat, men det varade kort tid. Man skjutsades runt mellan S:ta Clara församling och Riddarholmsförsamlingen som annex- eller prebendeförsamling. Den oroliga tillvaron varade till 1784.

Till avdelningen kortlivade församlingar hör *Brunkebergs- och Kungsbacksförsamlingen*. Den kom till på initiativ av delar av befolkningen i den norra delen av de långsträckta S:ta Clara och S:t Jacobs församlingar. Den kyrka som användes var S:t Johannis kapell, ett begravningskapell vid den ganska stora begravningsplats som också låg i detta område. Församlingen bildades genom ett kungligt brev i november 1671. I S:t Jacobs församling ansåg man sig ha hamnat i en akut kris då församlingens största kyrkogård hamnat i en annan församling och bara den mindre S:t Jacobs kyrkogård återstod. Protesterna gav resultat. Kapellet och kyrkogården återfördes redan efter en månad till S:t Jacobs församling, dock med rätt för Kungsbacksförsamlingen att i avvaktan på att en ny kyrka byggdes disponera S:t Johannis kapell för sina gudstjänster. S:t Jacobs församling utsåg en kaplan för norra delen av församlingen och församlingen kom allt oftare att kallas Jacobs och Johannes församling. Efter aktiviteter också från S:ta Clara församlings sida, bland annat bygget av S:t Olofs kapell i norra delen av församlingen, upplöstes Kungsbacksförsamlingen 1674.

Munklägret hade länge hört till Solna församling, både när denna församling varit självständig och då den var annexförsamling till en annan församling. Under några år hade man varit egen församling och sedan, som nyss nämnts, en del av S:ta Clara församling. 1671 kunde man äntligen mer bestående etablera sin egen församling. Man vill då också ha ett nytt namn i stället för Munklägret och det blev *Kungsholms församling*. Gränsen mellan Kungsholms församling och S:ta Clara församling drogs längs vattnet. Blekholmen, då en ö, fördes till Kungsholm. Till Kungsholms församling lades som annexförsamling Solna församling, som alltså denna gång lämnade Storkyrkoförsamlingen efter bara tre år. Kungsholms församlings kyrka (Ulrika Eleonora) var klar 1688.

Ladugårdslandet hade kommit till S:t Jacobs församling från Solna församling 1643. Genom beslut 1653 och 1672 bröts detta område ut ur S:t Jacobs församling och bildade en egen församling. Den hette först *Ladugårdslands församling*. Också namnet Östermalms församling förekom. Det fanns, särskilt inledningsvis, ett nära samband mellan den nya församlingen och amiralitetet. Till att börja med firades också Ladugårdsgärde församlings gudstjänster i flottans och amiralitetets kyrka, Holmkyrkan, belägen på Blasieholmen.

Södermalm fick sin ”malmskillnad” 1654. Befolkningen hade vuxit starkt. På den västra sidan av Södermalm fanns Maria Magdalena kyrka, på den östra låg det av Johan III byggda Sturekapellet. Den nya församlingen fick namnet *Katarina församling*. Kyrkoherdetillsättningar och kyrkvärdsval var komplicerade. Församlingsborna fick dessutom vänta på sin kyrka. Det

illa rustade Sturekapellet användes, men 1695 stod kyrkan äntligen klar på den plats där först Helga kors kapell och därefter Sturekapellet legat.

Icke-territoriella församlingar och kyrkor

Tyska S:t Gertruds församling bildades 1571. Även dessförinnan hade det dock funnits tyskspråkig kyrklig verksamhet i Stockholm. Tyskarna var ju en stor, på gränsen till dominerande, befolkningsgrupp. Först på 1640-talet blev Tyska kyrkan klar. Dessförinnan firades gudstjänst dels på Riddarholmen, dels i S:t Gertruds gillestuga.

Finska Fredriks församling, som också samlade en tämligen stor del av befolkningen, fick sitt kungliga brev 1577. Församlingen använde länge Riddarholmskyrkan. 1725 stod Frederici kyrka klar. I dag används inte kung Fredrik I:s namn lika flitigt. Finska församlingen och Finska kyrkan är de namn som brukas.

Tidigt under 1600-talet bildades *Amiralitetsförsamlingen* på Skeppsholmen (nuvarande Blasieholmen). Församlingen, ofta kallad Flottans församling, var i formell mening något oklar, med osäkra gränser och både territoriell och icke-territoriell. Holmkyrkan, som låg på Kyrkholmen, där Nationalmuseet ligger nu, var Amiralitetsförsamlingens kyrka. Den verkade dock i hög grad också på Ladugårdsgärde, där en stor del av flottans folk bodde. Vid den stora Blasieholmsbranden 1822 förstördes Holmkyrkan. Bygget av en ny kyrka började år 1824, men den stod inte klar förrän 1842. Den fick namnet Karl Johans kyrka, men med åren allt oftare Skeppsholmskyrkan. 1863 övergick slutligt Amiralitetsförsamlingen till att bli en helt icke-territoriell församling. 1969, efter att flottan bit för bit lämnat Skeppsholmen, avvecklades Skeppsholmsförsamlingen. Skeppsholmskyrkan avsakraliserades 2002.

Stockholms barnhus, som hade uppgiften att ta hand om fattiga och föräldralösa barn, bildades 1624 och låg på Norrmalm inom S:ta Clara församling. I Barnhuset fanns också en kyrksal, kring vilken *Barnhusförsamlingen* växte fram. Församlingen hade egna predikanter. Självständigheten för Barnhusförsamlingen var en ständig tvistefråga mellan dess predikanter och kyrkoherdarna i S:ta Clara församling. 1785 upphörde Barnhusförsamlingen, som dock dessförinnan hade fått en ytterligare uppgift, nämligen själavården för fångar.

Blasieholmskyrkan stod klar 1868. Den var formellt en annexkyrka till S:t Jacobs kyrka men levde i hög grad sitt eget liv och stod nära Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen (EFS). Kyrkan var stor, den rymde 2 600 platser, och drog till sig mycket folk. Kyrkan revs 1964.

1700-talet och det tidiga 1800-talet

1723 upphörde banden mellan Ladugårdslands församling och amiralitet. Från 1737 fick församlingen namnet *Hedvig Eleonora församling.* Namnbytet skedde samtidigt med invigningen av kyrkan. Under 1700-talet expanderade församlingen, först genom tillskott av de delar av Ladugårdsgärde som man tidigare inte haft ansvar för, därefter Djurgårdsstaden, Blockhusudden och Waldemarsudde. Hundra år senare tillkom hela Djurgården, ända till Ålkistan. Hedvig Eleonora församling blev Stockholms till ytan största församling.

Kring det av S:ta Clara församling 1674 byggda S:t Olofs kapell i norra delen av församlingen uppstod en församlingsbildning, en kapellförsamling, med namnet *S:t Olofs församling.* Församlingen var inte självständig, men blev med tiden allt mer fristående med en egen kaplan. Man fick också rätten att föra sina egna böcker och husförhörslängder, ett eget kyrkoråd och en egen ekonomi. Den slutliga frigörelsen från S:ta Clara församling skedde 1773 och blev konfliktladdad genom oenighet om den ekonomiska regleringen. 1774 stod en ny kyrka klar och församlingen fick sitt nuvarande namn, *Adolf Fredriks församling.*

Riddarholmens liv som egen församling tog slut 1807, då församlingen för gott införlivades i Storkyrkoförsamlingen.

Från tiden kring sekelskiftet till Andra världskriget

Oron för kyrkans själavård började växa sig allt starkare under 1800-talet. Stockholm upplevde under 1800-talets andra hälft en mycket kraftig befolkningstillväxt. Redan 1851 begärde ståndsriksdagen åtgärder. Flera uppfattningar förekom i debatten, dels församlingsdelning, dels distriktsindelning i de största församlingarna. Inga förändringar skedde emellertid.

För Stockholms del hade kyrkobyggandet på 1600-talet avlösts av stillastående under lång tid. För 300 000 invånare fanns 1897 bara ett 30-tal präster i åtta stora församlingar – Storkyrkoförsamlingen, S:ta Clara, S:t Jacobs, Adolf Fredriks, Hedvig Eleonora, Maria Magdalena, Katarina och Kungsholms församlingar. De behov som då fanns var att dela de största församlingarna. En delning skulle kunna leda till fler kyrkor och fler präster.

1892 hade en statlig utredning föreslagit att var och en av de sex största församlingarna skulle delas i två och att 18 nya prästtjänster skulle inrättas. Alla de åtta kyrkostämmorna sammanträdde den 10 oktober 1892. Alla sade nej. Detta nej sågs av många som ett uttryck för oförståelse hos de legala kyrkliga organen inför de behov som fanns. 1893 bildades därför Själavårdssällskapet (egentligen Föreningen för väckande av kristligt församlingsarbete på kyrklig grund). Detta sällskap fick stor betydelse för det kyrkliga livet i Stockholm. Lokala organisationer, kyrkokretsar, bildades i Maria Magdalena, Kungsholms samt S:t Jacob och S:t Johannes församlingar 1898. Därefter följde bland annat Katarina församling (1900).

En ny debatt hade blossat upp, också i riksdagen, under åren kring sekelskiftet. Under 1900-talets första 25 år genomfördes flera viktiga förändringar i Stockholms kyrkliga indelning, på alla malmarna och på Kungsholmen.

Två tredelningar genomfördes. Den ena var utbrytningen ur Hedvig Eleonora församling 1906, då två nya Östermalmsförsamlingar kom till.

- *Oscars församling* blev den ena nya församlingen på Östermalm. Oscarskyrkan, för vars byggande Hedvig Eleonora församling var engagerad i stort sett under hela 1890-talet, stod klar 1903, alltså tre år innan församlingens tillkomst. Sedan tidigare fanns också den 1892 invigda Gustaf Adolfskyrkan, som betjänade de militära förbanden.
- Den andra nya församlingen på Östermalm blev *Engelbrekts församling*. Där hade man det inte lika väl förspänt som i Oscars. Det stod inte någon ny kyrka färdig. Själavårdssällskapet hade bedrivit verksamhet sedan 1897 i Salen på Surbrunnsgatan. Denna lokal

blev 1904 den blivande Engelbrekts församlings första kyrkolokal. Själavårdssällskapet hade också verkat i den arbetarbefolkning som fanns vid den nya hamnen och gasverket i Värtan. Det arbetet fortsattes också av församlingen med byggandet av Hjorthagens kyrka, som blev klar 1909. Engelbrektskyrkan var inte färdig förrän 1914.

Den andra tredelningen inträffade samma år på Norrmalm där bland annat Vasastadens expansion ledde till att två nya församlingar bröts ut ur Adolf Fredriks församling:

- *Gustav Vasa församling* fick sitt kyrkbygge i form av Gustav Vasa kyrka vid Odenplan. Den invigdes 1906. I denna nya församling hade man dock regelbundet firat gudstjänst i Sabbatsbergs kyrka ända sedan 1760.
- *S:t Matteus församling* var den andra församlingen som föddes ur Adolf Fredriks församling. Där förlitade man sig på Matteuskapellet som byggts 1903 vid Vanadisvägen. Det byggdes efter församlingsdelningen om till nuvarande S:t Matteus kyrka.

En delning skedde också i S:t Jacobs församling, som med tiden också officiellt fått dubbelnamnet *S:t Jacobs och S:t Johannes församling.* Där hade det, som framgått av beskrivningen av Brunkebergs- och Kungsbacksförsamlingen tidigare, länge funnits en ”självständighetsrörelse”. En ny kyrka började byggas 1783, men kyrkbygget slutfördes aldrig.

Kontinuerligt skedde emellertid en stark befolkningsutveckling i Johannes och efter två seklers kamp stod 1890 äntligen en ny kyrka, S:t Johannes kyrka, klar. Ytterligare en gudstjänstlokal fanns i området. 1900 hade Själavårdssällskapet först etablerat Stefanskapellet och därefter Stefanskyrkan, som invigdes 1904. 1907 togs steget mot självständighet fullt ut och nuvarande *S:t Johannes församling* bildades genom en delning av S:t Jacobs och S:t Johannes församling.

Helgeandsholmen, som sedan 1807 varit delad mellan S:ta Clara och S:t Jacobs församlingar, lades 1906 under Storkyrkoförsamlingen.

1924 fick S:ta Clara församling tillbaka Blekholmen, som inte längre var en ö mellan Norrmalm och Kungsholmen, utan en halvö på Norrmalm.

På Södermalm blev två församlingar fyra:

- Katarina församlings befolkning hade vuxit och det fanns behov av nya lokaler i församlingens södra delar. Själavårdssällskapets ”missionshydda”[1] vid Stora Mejtens gränd räckte inte till. 1898 sammanträdde kyrkstämman för att behandla frågan om bygge av en ny kyrka. Stämman pågick i tolv timmar, från 19.00 till 07.15 nästa morgon. Församlingen byggde Sofia kyrka 1902-1906. Först därefter slog tanken på en församlingsdelning rot. 1917 bildades *Sofia församling* ut och blev en självständig församling.
- Högalid låg länge i utkanten av Maria Magdalena församling. Det fanns där tidigt en aktiv verksamhet, först i ”missionshyddan” på Pilgränd och sedan i Ansgariikyrkan på Brännkyrkagatan som hade byggts redan 1896. Bakom denna aktivitet stod till att börja med

[1] Så kallades ofta de första lokalerna som Själavårdssällskapet skaffade för sin verksamhet på olika håll i staden.

Själavårdssällskapet, som då församlingen övertog lokalen fortsatte sin verksamhet i ett nytt utkantsområde, nämligen i Mariasalen vid Hornstull. Beslutet om en ny kyrka fattades 1907 med 91 jaröster mot 216 nejröster – översatt till den graderade röstskalan 785 ja mot 477 nej. Högalidskyrkan började planeras redan före 1910, byggtiden blev 7 år och kyrkan stod färdig 1923. *Högalids församling* avskildes från Maria Magdalena församling 1925.

På den västra delen av Kungsholmen saknades fram mot sekelskiftet lokaler för ett kyrkligt arbete. Själagårdssällskapets krets på Kungsholmen inledde sin verksamhet i ”missionshyddan” på Bergsgatan 1893. 1898 kom man över bättre lokaler på Hantverkaregatan 41. 1910 gick ansvaret över till församlingen och den första versionen av S:t Görans kyrka invigdes i Stadshagen. Lösningen blev en delning i två församlingar. Från Kungsholms församling avdelades 1925 *S:t Görans församling*. Församlingens nuvarande kyrka var färdig 1958.

Krigs- och efterkrigstid

Diskussionen om Stockholms församlingsindelning fortsatte. 1940 lades utredningsförslag fram om församlingsdelningar. Kyrkor som kunde tjäna nya församlingar fanns redan på flera platser. På Södermalm föreslogs en församling med Allhelgonakyrkan, byggts 1918 av Själavårdssällskapet, som församlingskyrka. På Norrmalm föreslogs en församling med Stefanskyrkan som församlingskyrka. Därutöver ville utredningen ha en ny församling på Gärdet och i Fredhäll. Inget av dessa förslag blev verklighet.

Snart kom en ny utredning och en snabbare sådan. Den genomfördes under 1941. Den här gången föreslogs bildandet av en kyrklig ekonomisk samfällighet i Stockholms stad. Reaktionerna från församlingarna var negativa. Ändå blev den föreslagna samfälligheten av. Den började sin verksamhet 1942 och kom genom åren att gå under namnet Stockholms församlingsdelegerade eller bara Församlingsdelegerade).

Nästa utredning kom 1946. Utöver de förslag om nya kyrkor och församlingar som förts fram i den utredning som lagt fram sitt betänkande 1940 förde den nya utredningen fram förslag om en ny kyrka i Rödabergsområdet i Vasastan. Förslagen föll. Efter ett år tillsattes ännu en utredning, som arbetade från 1947 till 1953. Den tog visserligen upp cityförsamlingarnas situation, men de konkreta förslagen kom att handla om andra delar av Stockholms stad.

Det senaste halvseklet

De båda Essingeöarna ingick ända fram till 1955 i Bromma församling. Då bildades *Essinge församling*. Församlingens kyrka var färdig 1959.

Under senare delen av 1970-talet arbetade utredningen om den kyrkliga indelningen i Stockholms innerstad (UKI) på uppdrag av Stockholms församlingsdelegerade. Den föreslog en sammanläggning av S:ta Clara, S:t Jacobs och Adolf Fredriks församlingar på Norrmalm. Samma förhandlingar behandlades i 1982 års kyrkokommitté, som en liten del av den i övrigt omfattande utredningen. Resultatet blev tillkomsten av *Stockholms domkyrkoförsamling* genom sammanläggning av Storkyrkoförsamlingen samt S:ta Clara och S:t Jacobs församlingar.

2006 och 2007 har Stockholms stift utrett församlingsindelningen på Östermalm och Norrmalm. Något beslut har inte fattats om Östermalm. Däremot beslutade stiftsstyrelsen om en sammanläggning av församlingarna på Norrmalm. Beslutet överklagades och undanröjdes. En närmare beskrivning av dessa båda utredningar och de beslut som fattats finns i bilaga 3.

Stockholms församlingsdelegerade

En partiell kyrklig samfällighet bildades 1942 i Stockholm. Samfälligheten skulle svara för vissa gemensamma ekonomiska angelägenheter för församlingarna inom Stockholms stad. Det beslutande organet i samfälligheten var församlingsdelegerade och samfälligheten gick också oftast under namnet Stockholms församlingsdelegerade eller ännu oftare bara Församlingsdelegerade. Samfälligheten upplöstes och avvecklades 1991.

Församlingsdelegerades arbete reglerades genom speciallagstiftning. Församlingsdelegerade skulle obligatoriskt svara för bland annat kostnaderna för kontanta avlöningsförmåner åt präster och kyrkomusiker, vården av den egendom som var avsedd att täcka dessa kostnader och den allmänna och den särskilda kyrkoavgiften. Dessa avgifter betalades in till kyrkofonden av pastoraten och liknade våra dagars utjämningsavgift. Församlingsdelegerade fick dessutom bevilja en församling anslag motsvarande högst kostnaderna för kontanta avlöningsförmåner åt annan personal än präster och kyrkomusiker samt fyra femtedelar av kostnaderna för att anskaffa och vårda kyrka, församlingshus, pastorsexpedition och tjänstebostäder. Församlingsdelegerade fick också ha hand om andra ekonomiska frågor som var gemensamma för samtliga församlingar. På uppdrag av en församling fick Församlingsdelegerade reglera anställningsvillkor genom bland annat kollektivavtal.

Varje församling fick utse en ledamot och en ersättare i Församlingsdelegerade för varje påbörjat sjutusental röstberättigade invånare. I Församlingsdelegerades överläggningar fick också företrädare för församlingarna delta, dock utan rösträtt, då delegerade behandlade ärenden som särskilt angick en församling. Två av domkapitlet utsedda kyrkoherdar fick också delta i överläggningarna. Antalet ledamöter i samfällighetens kyrkoråd var minst elva med lika många ersättare. Församlingsdelegerade hade ett kansli med anställd personal i det hus som ligger på södra sidan av S:ta Clara kyrkogård, mitt emot Stockholms stifts kansli.

Församlingsdelegerade fick utstå mycken kritik från församlingarna. Inte ens efter att den avvecklats har det varit möjligt att förutsättningslöst diskutera för- och nackdelar med samordning i en samfällighet. Hur mycket kritiken berodde på organisationens utformning, på det sätt på vilket Församlingsdelegerade bedrev sitt arbete eller på andra och mer svårdefinierade förhållanden är i dag inte lätt att klara ut.

1.2 Församlingsindelningen i dag

1.2.1 Nuvarande territoriella församlingsindelning

I innerstaden finns det i dag 15 territoriella och tre icke-territoriella församlingar. De har, som framgått av historiken, med ett undantag länge räknats till innerstaden. Undantaget är Essinge församling och möjligen de delar av Sofia församling som ligger i Sjöstaden.

Figur 1. Invånare och medlemmar i de territoriella församlingarna i Stockholms innerstad den 31 december 2000 och 2009 (USK vad gäller invånaruppgifter samt i övrigt Svenska kyrkans statistikdatabas)

Församling	Invånare		Medlemmar		Medlemmar, andel i % av befolkning	
	2000	2009	2000	2009	2000	2009[(1)]
Adolf Fredrik	7 120	7 931	5 362	4 829	75,0%	60,9%
Domkyrkoförsamlingen	4 299	5 056	3 214	2 992	74,0%	59,2%
Gustav Vasa	12 603	14 097	9 704	8 899	76,8%	63,1%
S:t Johannes	11 189	11 354	8 254	6 909	73,5%	60,9%
S:t Matteus	25 923	27 540	20 268	17 955	78,0%	65,2%
Högalid	29 225	30 284	22 387	18 907	76,3%	62,4%
Katarina	32 137	34 048	24 123	20 865	74,7%	61,3%
Maria Magdalena	19 089	19 287	13 876	11 488	72,5%	59,6%
Sofia	18 746	33 148	14 432	20 745	76,7%	62,6%
Essinge	6 393	8 823	5 116	5 872	79,7%	66,6%
Kungsholm	17 906	19 039	14 093	12 571	78,5%	66,0%
S:t Göran	27 780	31 004	22 126	20 130	79,4%	64,9%
Engelbrekt	19 524	20 697	14 273	12 290	72,8%	59,4%
Hedvig Eleonora	10 470	10 785	8 437	7 472	80,4%	69,3%
Oscars	33 828	35 827	27 774	25 308	81,6%	70,6%
TOTALT	277 346	308 920	213 439	197 232	77,0%	63,8%

(1) Andelen medlemmar i Svenska kyrkan, med folkbokförda i församlingen som är medlemmar i icke-territoriella församlingar, inräknade är följande: Adolf Fredrik 61,6; Engelbrekt 60,3; Essinge 67,4; Gustav Vasa 64,2; Hedvig Eleonora 70,1; Högalid 63,5; Katarina 62,4; Kungsholm 66,8; Maria Magdalena 60,8; Oscars 71,5; S:t Göran 65,9; S:t Johannes 61,8; S:t Matteus 66; Sofia 63,5; Stockholms domkyrkoförsamling 61,5.

Till detta kommer kyrkoordningens vistelsebegrepp som gör att innerstadsförsamlingarna också bär ett stort ansvar för det enorma flödet av fasta och tillfälliga besökare. Det handlar dagligen om personer som arbetar i där, men bor på annat håll. Den lokala arbetsmarknaden i Stockholm omfattar en god bit över två miljoner invånare, bosatta i 36 kommuner, och en yrkesarbetande befolkning med över en miljon personer. Antalet pendlare är cirka 450 000, nästan 40 procent av all pendling över kommungränserna i Sverige. Innerstadens dag- och nattbefolkning i statistiska termer framgår av figur 2. Dagbefolkning är antalet förvärvsarbetande personer som arbetar inom stadens gränser. Nattbefolkning är antalet förvärvsarbetande personer som bor där.

Figur 2. Dag- och nattbefolkning samt inpendlare i Stockholms stad, innerstaden och dess stadsdelsområden 2007 (USK)[2]

Område	Dag-befolkning	Natt-befolkning	Bor och arbetar i området	Inpendlare ifrån annan del av staden	Inpendlare från annan kommun
Hela staden	**559 509**	**410 033**	**303 314**	**..**	**256 195**
Innerstaden	**340 208**	**171 912**	**102 436**	**78 372**	**159 388**
Norrmalm	**131 759**	**38 028**	**12 827**	**55 083**	**63 849**
Södermalm	**76 780**	**66 524**	**16 003**	**28 316**	**32 461**
Västermalm	**55 362**	**35 209**	**6 098**	**22 662**	**26 601**
Östermalm	**76 307**	**32 151**	**9 410**	**30 409**	**36 477**

Till denna omfattade pendling kommer den stora turistströmmen, starkast under sommarhalvåret, affärsbesökare, konferens- och kongressdeltagare och besökare vid större evenemang, kunder i innerstadens affärer, besökare hos myndigheter och organisationer, studerande vid universitet, högskolor och andra utbildningar, besökare vid kulturinstitutioner, sevärdheter, nöjesetablissemang och restauranger, Återigen finns mycket stora skillnader mellan olika delar av staden. Skillnader har inget samband med församlingsstorleken. I själva verket bär några av de minsta församlingarna ansvaret för en mycket stor del av besökarna.

1.2.2 Begravningsverksamheten i Stockholm

I allmänhet svarar Svenska kyrkans församlingar eller samfälligheter för den begravningsverksamhet som regleras i begravningslagen. Det gör man på statens uppdrag. I Stockholm (och Tranås) är det dock kommunen som är huvudman för begravningsverksamheten, för Stockholms del sedan 1886

Tretton av Svenska kyrkans församlingar i Stockholm, bland annat flera innerstadsförsamlingar, förvaltar allmänna begravningsplatser på stadens uppdrag. Församlingarna får årligen ersättning för skötseln från staden. Det finns också enskilda begravningsplatser i Stockholm.

1.2.3 Innerstadsförsamlingarna i siffror

Innerstadens församlingsliv bär på många sätt storstadskaraktär. Förutsättningarna skiljer sig åtskilligt från dem i merparten församlingar i landet.

[2] Pendlarbegreppet behöver förklaras. Som pendlare i statistiken behöver man inte nödvändigtvis resa långt. Bor och arbetar i området betyder att man både bor och arbetar i det område som anges, alltså endera staden eller innerstaden eller det egna stadsdelsområdet. Inpendlare till staden innebär att man kommer från en annan kommun. Inpendlare till innerstaden innebär att man kommer från en annan kommun eller ett stadsdelsområde utanför innerstaden (det vill säga malmarna). Inpendlare till ett stadsdelsområde innebär att man kommer från en annan kommun eller ett annat stadsdelsområde (i eller utanför innerstaden). Om man bor på Kungsholmen och arbetar på Norrmalm är man alltså inpendlare till Norrmalm från annan del av staden, även om man bor på Kungsholmsstrand och arbetar på Centralstationen!

Figur 3 och 4. Medlemmar, huvudgudstjänster och andra gudstjänster, kyrkliga handlingar och i församlingarna i Stockholms innerstad 2008 och 2009 (Svenska kyrkans statistikdatabas)

Församling	Medlemmar		Medlemmar i %		Huvudgudstjänster		Besök i huvudgudstjänster	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Adolf Fredrik	4 872	4 829	62,7	60.9	67	77	5 277	6 656
Domkyrkoförsamlingen	2 986	2 992	60,9	59,2	145	170	23 093	28 205
Gustav Vasa	8 614	8 899	64,8	63,1	63	60	5 058	4 499
S:t Johannes	7 057	6 909	61,9	60,9	58	61	2 594	2 957
S:t Matteus	18 229	17 955	66,9	65,2	59	52	3 704	4 308
Högalid	19 280	18 907	64	62,4	62	65	7 642	6 985
Katarina	21 187	20 865	62,7	61,3	155	140	26 444	23 244
Maria Magdalena	11 623	11 488	60,6	59,6	60	64	6 035	6 882
Sofia	20 457	20 745	64,2	62,6	113	114	8 269	8 332
Essinge	5 875	5 872	68,1	66,6	51	52	1 672	1 886
Kungsholm	12 605	12 571	67,5	66,0	54	55	4 656	4 714
S:t Göran	19 981	20 130	66,7	64,9	65	68	5 543	5 296
Engelbrekt	12 366	12 290	61,7	59,4	76	71	3 712	3 627
Hedvig Eleonora	7 430	7 472	70,3	69,3	65	63	6 150	6 012
Oscars	25 157	25 308	71,7	70,6	120	127	9 786	10 907

Församling	Andra guds-tjänster		Besök i andra gudstjänster		Kyrkliga handlingar		Besök vid kyrkliga handlingar		Kommunioner	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Adolf Fredrik	281	296	15 581	17 189	89	85	10 050	5121	4 534	4 912
Domkyrkoförsamlingen	1 290	1 132	80 060	63 092	88	87	6 898	5 469	29 710	34 059
Gustav Vasa	482	420	12 471	12 547	255	237	9 103	10 461	6 385	5 535
S:t Johannes	200	187	17 707	12 697	156	166	5 982	8 008	2 086	2 813
S:t Matteus	120	194	6 192	7 883	149	123	5 425	4 996	4 034	4 716
Högalid	423	402	25 441	26 103	461	424	15 060	13 169	8 258	8 436
Katarina	236	205	13 547	14 852	475	379	24 014	..	23 134	19 848
Maria Magdalena	419	364	11 917	11 243	258	210	12 309	9 987	5 656	6 678
Sofia	963	927	34 907	36 048	425	450	16 224	17 678	8 789	8 299
Essinge	56	54	3 523	2 026	119	78	4 666	3 342	704	835
Kungsholm	332	325	25 241	19 136	370	350	15 272	14 236	4 902	5 018
S:t Göran	861	801	22 911	21 793	163	159	6 613	6 302	3 845	3 564
Engelbrekt	189	186	19 201	17 587	201	190	10 566	10 363	3 864	4 567
Hedvig Eleonora	267	225	17 421	12 049	193	157	10 594	8 485	3 801	4 485
Oscars	267	316	15 749	19 158	613	616	30 298	30 378	6 041	7 695

1.2.4 Kyrkobyggnader

Det finns ett stort antal kyrkobyggnader i Stockholms innerstad. Flertalet församlingar har mer än en kyrkobyggnad och dessutom lokaler i andra av församlingen ägda byggnader och andra byggnader. I huvudkyrkan finns också ofta flera lokaler. Det är värt att notera att S:t Johannes församling till en mycket stor del har flyttat sitt gudstjänstfirande från S:t Johannes kyrka till Stefanskyrkan. Domkyrkoförsamlingen har ställt S:ta Clara kyrka och S:ta Clara Lillkyrka till förfogande för Föreningen S:ta Clara kyrkas vänner, som i dessa lokaler bedriver en egen verksamhet.

Figur 5. Huvudkyrkor och övriga större kyrkor och kapell i Stockholms innerstad[3]

Församling	Huvudkyrkor	Övriga större kyrkor och kapell
Adolf Fredrik	Adolf Fredriks kyrka	
Domkyrkoförsamlingen	Storkyrkan	S:ta Clara kyrka, S:ta Clara Lillkyrka, S:t Jacobs kyrka
Gustav Vasa	Gustav Vasa kyrka	Sabbatsbergs kyrka
S:t Johannes	Stefanskyrkan	S:t Johannes kyrka
S:t Matteus	S:t Matteus kyrka	Mikaelskapellet
Högalid	Högalids kyrka	
Katarina	Katarina kyrka	Allhelgonakyrkan
Maria Magdalena	Maria Magdalena kyrka	
Sofia	Sofia kyrka	Sjöstadskapellet
Essinge	Essinge kyrka	
Kungsholm	Kungsholms (Ulrika Eleonora) kyrka	S:t Eriks kapell
S:t Göran	S:t Görans kyrka	
Engelbrekt	Engelbrektskyrkan	Hjorthagskyrkan
Hedvig Eleonora	Hedvig Eleonora kyrka	Eleonorakapellet
Oscars	Oscarskyrkan	Gustaf Adolfskyrkan, Olaus Petrikyrkan (1), Djurgårdskyrkan, Oscarskyrkans Lillkyrka
Finska församlingen	Finska kyrkan	
Tyska S:t Gertruds församling	Tyska S:t Gertruds kyrka	
Hovförsamlingen	Slottskyrkan	

(1) Olaus Petrikyrkan i Oscars församling är ej fristående

[3] Begreppet huvudkyrka har i figur 5 inte någon formell innebörd utan talar bara om i vilken kyrka församlingen bedriver störst verksamhet.

2. Utmaningar för Svenska kyrkan i Stockholms innerstad

Vår summering och bedömning:

Nya krav ställs på Svenska kyrkans församlingar i Stockholms innerstad. En ny tidsanda skapar nya förutsättningar. Många av de förändringar som sker är av djupgående natur. Det handlar bland annat om ökad mångfald, en starkare individualism, förändringar i familjebilden, försvagning av tidigare auktoritetssystem och institutioner, en starkare kommersialisering, etableringen av ny teknik, en rörligare tillvaro med en allt större tidsbrist för många människor och nya existentiella hot. Församlingarna måste vara organiserade och utforma sin verksamhet så att de kan möta dessa nya förutsättningar – och ta till vara de stora möjligheter som nuet och framtiden ändå erbjuder.

Utmaningarna är av den karaktären att de bara kan mötas med en förnyelse som påverkar alla delar av församlingarnas grundläggande uppgift: gudstjänst, undervisning, diakoni och mission. Också den organisatoriska och ekonomiska förnyelsen måste bygga på en teologi formad utifrån de i många avseenden speciella förutsättningar som präglar storstaden Stockholm och med utnyttjande av de goda förutsättningar som församlingarnas samlade resurser ger. Behovet av ekumenisk och interreligiös dialog är tydligt i Stockholm.

2.1 Nya tider, nya förutsättningar

Att storstaden Stockholm ställer nya krav på Svenska kyrkan, liksom på övriga kyrkor, folkrörelser och andra folkligt förankrade organisationer, är inget märkligt. Nya tider ger nya utmaningar.

Församlingarna i Stockholms innerstad måste vara organiserade och utforma sin verksamhet så att de kan möta dessa krav – och att anta de möjligheter som dagen och framtiden erbjuder. Problemen ska tas på allvar, men de får inte förlama verksamheten. Svenska kyrkan möter i dag också positiva möjligheter, inte minst tack vare de resurser som kyrkan har i form av anställda, förtroendevalda, andra frivilliga och byggnader utöver de vanliga.

Med nya tider kommer också en ny tidsanda. När man lägger samman den bild som forskare från olika discipliner[4] ger av vår nutid och framtid kan man hitta en ganska samstämmig bild:

- Det enhetliga samhälle som tidigare funnits har brutits upp och ersätts nu av mångfald, pluralism och lokala lösningar. Mångfalden ökar i en rad och mycket skilda avseenden, till

[4] I det här avsnittet bygger vi på följande böcker och rapporter: Jonas Bromanders analyser i olika sammanhang; Fredrik Modéus, *Längta efter liv. Församlingsväxt i Svenska kyrkan*; Sven Thidevall, *När kartan inte längre stämmer. Svenska kyrkans församlingar i ett samtidshistoriskt perspektiv*; Svenska kyrkans medlemsundersökning *Medlem 2004*; företaget Kairos Futures rapporter i samband med diskussionen om församlingsindelningen i flera stift, bland annat Stockholms stift.

exempel etniskt ursprung, levnadsvanor, livsstil och intresseområden. Befolkningen blir allt mer heterogen.

- De gamla auktoritetssystemen spelar inte längre sin gamla roll. De stora sanningar som tidigare omfattades av mycket breda majoriteter ifrågasätts och utsätts för misstro.
- I takt med de gamla auktoritetssystemens svagare ställning vacklar sjunker också förtroendet för de stora traditionella institutionerna och rörelserna. Det gäller kyrkan, men också de traditionella folkrörelserna och det politiska livet, liksom skolan och familjen.
- Det enhetliga samhällets minskade styrka, ifrågasättandet av de stora auktoritetssystemen och de traditionella rörelsernas avtagande roll leder till en allt mer påtaglig individualisering av samhället. Individualismen kan vara värdefull om den hjälper människor att forma ett värdigt liv. Men individualismen kan också övergå i egoism. Samhällssolidariteten kan därmed minska.
- Förändringar i befolkningssammansättningen och det ökade antalet separationer leder till en ändrad familjestruktur. Familjens sammansättning blir mindre enhetlig. Ensamboendet ökar. Banden mellan medlemmar i samma familj kan både bli långa och brista.
- Den överdrivna konsumtionens samhälle har vuxit sig starkt. Ibland utrycker vi det i termer av ökad makt för ”ideologierna” konsumism, kommersialism eller materialism. Sambanden mellan dessa fenomen är inte alldeles klart.
- Det digitala samhället tilltar snabbt i styrka. Ny teknik introduceras och medie- och kommunikationslandskapet får ett nytt utseende: e-postande, webbläsande, internetsurfande, googlande, bloggande, twittrande, e-handlande, mobiltelefonerande, sms-ande. Det kommersiella inslaget, oftast i form av reklam, blir också allt starkare i mediabruset.
- Föränderlighet präglar tillvaron. Människors rörlighet ökar. Tid tenderar att bli en bristvara. Allt fler klagar på en stressande tillvaro. Överblicken över samhället och den egna situationen blir svagare.
- Nya existentiella hot växer fram. Där tidigare, under det kalla kriget då undergångshotet förlades till risken för ett atomvapenkrig, ser människor i dag också andra avgörande livshot, inte minst miljö- och klimatutvecklingen.

Allt detta påverkar Svenska kyrkan. Det gör också ett antal viktiga positiva fenomen:

- Sekularisering – ja, men det finns också en dokumenterad nyfikenhet på olika trosuppfattningar och ett nytt sökande efter andlighet.
- Den religiösa mångfalden kan genom en religionsdialog, där Svenska kyrkan både är beredd att tala om sin tro och att lyssna till människor som nått fram till Gud på andra vägar, bli en källa till inspiration för både folk och kyrka.
- Nya kommunikationsformer gör att nya kontaktytor och arenor, nya åsiktstorg, öppnas för Svenska kyrkan.
- Autenticitet – ibland uttryckt som eller kompletterat med ord som trovärdighet, äkthet, naturlighet, ärlighet eller enkelhet – är ett ofta använt uttryck av dem som forskar om människors andlighet, livsmening och livsstil. Den kristna tron kan med fog göra anspråk på denna autenticitet.

- Delaktighet efterfrågas av många människor. De vill spela en aktiv roll, uträtta något meningsfullt, i ett större sammanhang. Volontäruppgifter är eftertraktade om de motsvarar förväntningarna på aktivitet och ansvar. Svenska kyrkan kan erbjuda sådan delaktighet.
- Det blir allt mer accepterat att föreningar, församlingar, kollektiv och stiftelser – kort sagt frivilligorganisationer – bedriver en organiserad social verksamhet upplagd efter delvis företagsliknande principer. Centrala begrepp är samhällsnytta, medlemsnytta, icke vinstdrivande (non-profit) och ”social ekonomi”. Svenska kyrkan finns med i detta sammanhang.

Svenska kyrkan har i Stockholms innerstad en rad tillgångar:

- Det finns i innerstaden knappt 185 000 personer som är medlemmar i Svenska kyrkan. Det är betydligt mer än vad någon annan liknande folkrörelse eller organisation kan visa upp.
- De många och vackra kyrkobyggnaderna, omtyckta av de flesta stockholmare, är en ovärderlig tillgång – heliga rum som står öppna mitt i Stockholm i det andliga sökandets tid.
- I församlingarna finns väl rustade anställda medarbetare som vill ta sig an den uppgift som är församlingarna.
- Det finns förtroendevalda som är beredda att på olika sätt ta ett stort ansvar för församlingarnas verksamhet och tillgångar.
- I Stockholms innerstadsförsamlingar kan man se hur det som brukar kallas den tredje kraften i Svenska kyrkan – alltså de frivilliga medarbetarna, volontärerna – växer sig starkare. Det finns redan många volontärer. Fler kan det bli.
- Svenska kyrkan vet mer än tidigare var medlemmarna står i förhållande till sin kyrka. En del svider, uttryck som ”gammalmodig” och ”konfliktfylld” kommer oroande högt på skalan och ”diffus” har nästan lika starkt stöd som ”tydlig”. Men Svenska kyrkan är enligt dem ”betydelsefull för samhället”, de som anser att kyrkan är ”öppen” är långt fler än de som anser att den är ”sluten”. ”Förtroendeingivande”, ”livsbejakande” och ”närvarande” är högt rankade begrepp.

2.2 En offensiv teologisk och pedagogisk reflektion

2.2.1 Kyrkoordningen om tron

Svenska kyrkan, också i Stockholms innerstad, står inför spännande utmaningar. Det oklokaste man kan göra är att falla ned i ”utträdesdepressionen”, som innebär en förlamning på grund av att en sjunkande andel av invånarna i Sverige är medlemmar i Svenska kyrkan.

Uppgiften för Svenska kyrkan är att visa så många som möjligt skälet till att kyrkans medlemmar gjort det val de gjort. Då kan man bygga på vad som står i kyrkoordningen:

- Kyrkans centrum och livskälla är Jesus Kristus och evangeliet om honom.
- Evangeliet leder människan till gemenskap med Gud, som är hennes ursprung och mål.
- Hos Gud finns ett outtömligt djup av vishet, nåd och kärlek.
- Kyrkans tro innebär en grundläggande tillit till Gud och bygger på Guds väldiga handlingar, som är omvittnade i Bibeln och möter människorna i deras liv.

- Tron har ett från det apostoliska arvet överlämnat innehåll som kyrkan för vidare och som blir en personlig erfarenhet i människors liv.

Det är detta som måste vara grunden då kyrkan möter ett samhälle som är mer komplext och mångskiftande än tidigare. Det krävs att Svenska kyrkan på ett mer genomtänkt sätt möter storstadens folk. Det är ett av skälen till behovet av teologisk reflektion också då man talar om församlingsstrukturen. Denna teologiska reflexion som ska ligga till grund för både organisation och verksamhet.

Det finns ett behov av en offensiv, väl övervägd storstadsteologi och storstadspedagogik. De konkurrerande ideologierna framträder tydligt i Stockholm. I Stockholm syns utvecklingen från en hög grad av enhetlighet till stora skiftningar i fråga om värderingar, kulturella och sociala mönster tydligt.

Nya uttryckssätt, framvuxna i dialog med Stockholms rika kulturliv, leder till viktiga genombrott. Stockholms innerstad har särskilt goda förutsättningar för en kreativ och öppen dialog mellan kyrka och kulturliv. Stockholms stift borde med den teologiska grundinställning som fått en så stark ställning där vara väl rustat att möta en ny tid.

2.2.2 Hur vill vi vara kyrka i Stockholm?

Stockholms innerstad präglas som nämnts av starka kontraster: Välbeställda och hemlösa, bosatta och besökare, både sekularisering och andligt sökande, en mångfald av kulturer och trossamfund, individualism och gemenskap, nya familjemönster. Den här bilden är utgångspunkt för en promemoria som formulerats av stiftsprosten Bo Larsson och som vi tagit del av. Han drar följande slutsats:

> ”Att vara kyrka i Stockholms innerstad betyder därför att behöva vara öppen, flexibel och lyhörd inför vitt skilda, snabbt skiftande förväntningar och behov. Det betyder också att behöva ha goda resurser och bred kompetens för att ständigt kunna bearbeta frågorna kring identitet och uppgift. Hur förstår vi vår sammansatta och ständigt föränderliga omgivning i ljuset av vårt uppdrag? Vad betyder det att vilja bära bud om befrielse in i vår mångfacetterade samtid? Vad är det att vara trogen sin tradition och sin egenart och samtidigt vara lyhörd och öppen för nya sätt att vara kyrka på ett adekvat sätt?
>
> Kyrkans grundhållning är given. Gud är den som finns före allt. Det är i Gud som vi lever, rör oss och är till och uppdraget är att ge rum för den närvaron i livets alla skeden. Kyrkan vill vara en följeslagare både i vardagens alla uppgifter och utmaningar i gudstjänster och vid högtider som dop, konfirmation, vigsel och begravning. I de sammanhangen vill vi erbjuda möjligheter till stöd, eftertanke, engagemang och tro. Varje människa är skapad till Guds avbild och har rätt till ett värdigt liv. Kyrkan vill bidra till att var och en kan få uppleva sitt liv som meningsfullt. Kyrkan vill ge rum för den tillit som gör det möjligt att orka leva och det hopp som kan bära genom tillkortakommanden, sorg och död. Svenska kyrkan vill vara öppen för alla. Troende, sökare, tvivlare, medlem eller icke-medlem – Svenska kyrkan vill möta och välkomna var och en som söker sig till henne och ge rum för möten med Gud och med den som tydligast låter oss ana vem Gud är, Jesus Kristus.”

Bo Larsson betonar Svenska kyrkans karaktär som en öppen, demokratisk och rikstäckande, evangelisk-luthersk folkkyrka. Det innebär bland annat följande:

> ”Svenska kyrkan skall vara öppen för alla. Svenska kyrkan skall vara rikstäckande och förbli det genom att bevara territorialförsamlingsbegreppet i lämplig form. Varje geografisk del av vårt land skall vara innesluten i kyrkans vilja till ansvarstagande. Ansvaret för kyrkans sätt att vara kyrka vilar sedan sekler på en gemensam ansvarslinje, där vigda ämbetsbärare och valda representanter för församlingen arbetat sida vid sida för att helheten skall kunna fungera.”

Som evangelisk-luthersk folkkyrka har Svenska kyrkan också att bevara reformationens insikt om att rättfärdiggörelsen, befrielsen finns för var och en som tror eller vill tro. Vår relation till Gud handlar inte om vad vi gör eller inte gör, utan vilar på det faktum att Gud är den som gett oss livet, den som vill oss väl och den som vill att vi skall kunna få bäras av tillit och förtröstan.

Om innebörden i att vara folkkyrka skriver Bo Larsson:

> ”Svenska kyrkan är en folkkyrka. Själva begreppet är laddat och kan föra tankarna till nationalism och exklusivitet. Samtidigt är folkkyrkotanken ett uttryck för det faktum att Gud är den som finns före allt annat genom att vara alltings skapare. Gud är också den som värnar det goda i sin skapelse genom den förekommande nåden. Det är evangeliet självt som fordrar kyrkans öppenhet och djupast handlar folkkyrkotanken om att kyrkan i sin självförståelse skall se sig som sänd till alla som bor, lever och vistas i de församlingar som täcker vårt land. Kyrkans uppdrag är att be, fira gudstjänst och förkunna förlåtelse, försoning och befrielse. Det kan ske på många olika sätt, men det skall vara tillgängligt och det skall vara gestaltat i stor lyhördhet gentemot såväl traditionens skatter som till nuets utmaningar.”

Och om teologi och organisationsstruktur:

> ”Samverkan, sammanläggningar och andra organisatoriska förändringar är inga självändamål. Hur ett bredare gemensamt ansvarstagande än organiseras så är målet att sådana enheter skall skapas som på ett långsiktigt och adekvat sätt har de resurser som behövs för att möta de förväntningar och behov som finns hos de människor som lever och rör sig i Stockholms innerstad. De skall alla om och när de vill kunna få del av allt det som kyrkan vill ge rum för – Guds förekommande nåd.
>
> Teologins uppgift är inte att legitimera den ena eller den andra strukturen utan teologins uppgift är att lyfta fram de sätt att vilja vara kyrka på som bäst svarar mot de sätt som Jesus möter människor på i de fyra evangeliernas berättelser och som på ett adekvat sätt ger gestalt åt den befrielse och det hopp som ryms i berättelsen om Jesu lidande, död och uppståndelse. Teologi är färskvara som alltid skapas i en given, faktisk situation. Dess grundval är tilliten till en Gud som möter oss framifrån och dess ärende är den möjliga befrielsen från allt som binder, förlamar och förtrycker. Uppdraget är att bejaka och bekräfta de kallelser som människor bär på i sina vardagsliv och i de sammanhangen skapa möjligheter till befrielse, ansvarstagande och försoning mellan människor och mellan människor och Gud.
>
> Kyrkans uppdrag är inte främst att producera olika verksamheter som människor sedan skall konsumera utan att vara till där behov finns av att få dela liv, dela tvivel, dela tro och dela bröd.
>
> Detta medför att det finns en förväntan på att kyrkans resurser skall vara lättrörliga, hennes arbetsformer flexibla och hennes lyhördhet stor. I dagens situation behövs bland annat en mer

samlad strategi på arbetet bland barn och unga, på ideellas möjligheter till engagemang, på kommunikation och på mötesplatser där människor med olika tro kan få samtala med varandra. Också frågorna kring hållbar utveckling, integritet och rättvisa behöver särskilt uppmärksammas.

Det bör vara en självklarhet att alla församlingar inte på ett likartat sätt skall göra allt sida vid sida, utan mer av samspel över gränserna är alldeles nödvändigt. Hur gränserna skall se ut är en öppen fråga, men målet måste vara starka, hållbara och bärkraftiga enheter som över en längre tid förmår möta det utmaningar som de ställs inför."

Eva Brunne om att vara kyrka i Stockholm

Biskop Eva Brunne konkretiserade i ett anförande för inte så länge sedan svaren på frågan hur vi vill vara kyrka i Stockholm på följande sätt (som är en sammanfattning):

- I Stockholm talar vi tydligt om Jesus Kristus och om konsekvenserna av den tydligheten. Vi behöver få större självförtroende genom att mer bäras av vår tro på Jesus än att slås ned av nedåtgående siffror. Vi behöver vara stolta över att så många är medlemmar och att så många döps.
- I Stockholm är vi en luthersk kyrka. Det innebär att leva i en ständig reformation. Vi har vårt uppdrag att ge vårt reformatoriska bidrag in i 2000-talet.
- I Stockholm talar vi begripligt med alla, att vara observanta på hur vi använder ord och uttryck och hur de landar hos folk som inte är vana med just "kyrkiska".
- I Stockholm finns en kyrka som är nyfiken och orädd – och som inte är sig själv nog. Vi måste protestera då utsatta människor behandlas illa. Då behöver vi ibland vara deras röst.
- I Stockholm problematiserar vi centrum och periferi. Det som en gång var ett självklart centrum är det inte alltid i dag och det som en gång var periferi är det inte nödvändigtvis nu. Skiftningar har inträffat i begreppen.
- I Stockholm är mångfalden en självklar och nödvändig rikedom: fattiga och rika, kvinnor och män, etniska svenskar och människor med annan kulturell bakgrund, homo-, bi- och transpersoner.
- I Stockholm lyfter vi blicken mot världen och låter den påverka oss – vi är en liten men naggande god del av världskyrkan. Som sådan måste vi låta världen tränga sig på och påverka oss.
- I Stockholm är vi en demokratisk kyrka med ett stort förtroendekapital. Men förtroende måste förvaltas och värnas.
- I Stockholm behöver vi fortsatt välrustade medarbetare.

Eva Brunnes slutsats blev att vi ska möta morgondagen genom att alltid tala tydligt om Jesus, vara nyfikna på den omvärld vi alla lever i, vara stolta över den kyrka vi lever och verkar i, utsätta oss för möjligheten att Gud överraskar och genom att inte i något sammanhang göra skillnad på människor.

2.2.3 Kyrkobyggnaderna som resurs

Till teologin hör också kyrkobyggnaderna och deras användning. Kyrkorna är, inte minst i Stockholm där så många människor rör sig, en tillgång. De undersökningar som gjorts visar upp en stor blandning av synsätt på kyrkbyggnaderna. Högst på skalan fanns en allmän upp-

skattning: kyrkan är kulturhistoriskt värdefull, kyrkan är en rättighet som alla bör ha tillgång till, kyrkan är en symbol för kulturella värden och kyrkan är viktig för orten. Men det finns också mer uttalat andliga aspekter: kyrkobyggnaden är viktig vid händelser i livet (till exempel dop, vigsel och begravning), kyrkan står som en symbol för gudstro eller tro på en högre makt, kyrkan står som en symbol för kristen gemenskap, kyrkan är helig och kyrkan visar att Sverige är ett kristet land.

Det här kan leda till många funderingar kring vad Svenska kyrkan vill som kyrka och vad man vill med kyrkobyggnaderna. Stämmer hela denna bild med Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära? Gudstjänsten är självklar, men i övrigt? Aktivitet till varje pris och av alla slag? Tystnad, eftertanke, meditation och bön? Träffpunkt för att prata och äta en bit mat?

2.3 Att ta ansvar för folkkyrkans folk

Både i den teologiska och i den organisatoriska diskussionen behövs uppmärksamhet på dem som är medlemmar i Svenska kyrkan, men som inte har någon närmare relation till sin kyrka. Givetvis ser problemet ut på olika sätt i olika församlingar i Svenska kyrkan, men det finns i alla församlingar.

Figur 6. Gudstjänstbesök[5], döpta, konfirmerade och kommunioner i Stockholms innerstad 2008 och 2009 satt i relation till antalet medlemmar (Svenska kyrkans statistikdatabas)

Församling	Gudstjänstbesök/ medlem och år		Döpta medlemmar i %		Konfirmerade i % av 15-åriga medlemmar		Kommunioner/ medlem och år	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Adolf Fredrik	4,3	4,9	67,6	49,6	38,2	40,4	0,9	1,0
Domkyrkoförsamlingen	34,5	30,5	60,7	60,4	39,3	47,4	9,9	11,4
Gustav Vasa	2	1,9	56,5	64,9	35,2	25,7	0,7	0,6
S:t Johannes	2,9	2,3	62,7	56,2	41,5	31,8	0,3	0,4
S:t Matteus	0,5	0,7	58,5	59,5	21,0	25,3	0,2	0,3
Högalid	1,7	1,8	48,3	45,6	19,0	21,9	0,4	0,4
Katarina	1,9	1,8	43,1	49,6	14,4	29,1	1,1	1,0
Maria Magdalena	1,5	1,6	54,6	52,9	20,0	18,0	0,5	0,6
Sofia	2,1	2,1	51,8	53,6	19,6	18,6	0,4	0,4
Essinge	0,9	0,7	65,6	55,0	44,1	18,8	0,1	0,1
Kungsholm	2,4	1,9	57,5	63,4	34,2	35,6	0,4	0,4
S:t Göran	1,4	1,3	56,6	48,6	30,1	21,6	0,2	0,2
Engelbrekt	1,9	1,7	63,5	63,0	42,9	38,2	0,3	0,4
Hedvig Eleonora	3,2	2,4	75,9	62,1	47,8	56,9	0,5	0,6
Oscars	1	1,2	65,4	68,1	49,0	46,4	0,2	0,3

Sammanställningen leder fram till bland annat till följande slutsatser:

[5] Exklusive kyrkliga handlingar.

- Antalet gudstjänstbesök per medlem är lågt och nedåtgående.
- Andelen döpta bland barn som vid årets slut var medlemmar eller antecknade i Svenska kyrkan är låg och i flera församlingar nedåtgående. Bara under de allra senaste åren är nedgången mycket påtaglig i många fall.
- Andelen konfirmerade ungdomar som är medlemmar i Svenska kyrkan är också låg och i flera församlingar nedåtgående. Jämfört med 2000 har många församlingar en kraftig nedgång.

Det finns emellertid också en del församlingar som visar en uppåtgående tendens i något eller några avseenden. Det talar för att en grundlig analys i samverkan över församlingsgränserna skulle kunna vara värdefull, dels över en längre tid, dels av bakomliggande faktorer och metodarbete som kan förklara de i flera fall stora skiftningarna.

Det som figur 6 handlar om diskuteras av Fredrik Modéus i boken *Längta efter liv. Församlingsväxt i Svenska kyrkan.* Där skriver han:

> ”Det är naturligt att det finns en viss skillnad mellan det antal som låter döpa sina barn oh de som vill låta barnet få del av undervisning. Men glappet är orimligt stort. Om majoriteten av kyrkans medlemmar inte är på plats där kyrkan är, i den gudstjänstfirande gemenskapen, representerar de en kyrka som är okänd i både Nya testamentet och i kyrkans bekännelseskrifter.
>
> Det allvarliga är att vi i Svenska kyrkan saknar en kyrkosyn som förmår inhysa både folkkyrkans breda tillhörighet och trosgemenskapens få aktivt engagerade. Det gäller att inte spela ut dessa mot varandra. Å ena sidan måste vi vara tydliga med att folkkyrkans kontaktyta genom dop, konfirmation, vigsel och begravning är av synnerlig vikt för många människor. Å andra sidan behöver den aktiva trosgemenskapen tillmätas en central roll.”

Liksom en del andra författare använder Modéus begreppet ”mission i folkkyrkan”. Han utvecklar från detta en pastoralteologisk skiss för en missionsformad folkkyrka. Den är värd att fundera över. Det finns redan i dag i Svenska kyrkan en rad missionsstrategier av detta slag.

Det är lätt att koppla den här diskussionen till en besvärande fråga efter *Medlem 2004*: Varför är de som anser att Svenska kyrkan är bra för samhället så många fler än de som anser att kyrkan är bra för dem personligen – bland dem som är medlemmar i Svenska kyrkan? Finns det i detta något alldeles avgörande för Svenska kyrkans förhållande till människor i vårt land och särskilt dem som är medlemmar i Svenska kyrkan?

2.4 Diakonins storstadsutmaning

I Stockholm utgör de ekonomiska och sociala klyftorna i befolkningen en direkt utmaning mot det kristna budskapet om kärlek och solidaritet. Där finns ekonomisk rikedom, liksom stora sociala och kulturella tillgångar hos många enskilda människor. Samtidigt finns i Stockholm, inte minst i innerstaden, både en lätt upptäckt och en dold misär. Där finns många utslagna människor, ibland hemlösa och fast i drogmissbruk. En stor grupp ungdomar finns bland dem som slagits ut eller aldrig tagit sig in i det välfungerande samhället. Andra befinner sig i riskzonen, kanske på väg mot utslagning. En annan utsatt grupp är flyktingar.

För många av dem som bor i Stockholm och dess innerstad finns stora möjligheter till umgänge med andra människor. Kontakterna över yrkes- och familjegränserna är många. Möjligheten att uppleva bio, teater, konserter, museer och andra kulturella aktiviteter är rika. För andra är Stockholmstillvaron – i många fall oberoende av ekonomisk ställning – svåruthärdligt isolerad och ensam. Det är sällan isoleringen är självvald. Ensamheten kan finnas i alla åldergrupper, men det råder nog ingen tvekan om att den är särskilt stor bland äldre personer.

Ett omfattande diakonalt arbete sker i de flesta församlingarna i Stockholm. Det gäller också innerstadsförsamlingarna. Samhällets ekonomiska utveckling, med ökande ekonomiska och sociala klyftor, skärper kraven ytterligare. Det som skulle kunna kallas för en ”vardagsdiakoni” betyder mycket för många människor och är ovärderlig. Till detta kommer det behov av ”akutdiakoni” som finns på många håll, men som är skriande i området kring bland annat Centralstationen, Sergels torg, Kungsträdgården, Stureplan, Slussen och Medborgarplatsen. Den diakonin fordrar särskilda, ökade och samordnade insatser från Svenska kyrkans sida.

Inte minst i Stockholm finns också ett stort utrymme för opinionsbildning med utgångspunkt från de diakonala erfarenheterna av klyftorna mellan dem som har och inte har – på många olika plan – i storstaden Stockholm. Svenska kyrkan kan påverka utvecklingen. Att vi nu lever i ett pluralistiskt samhälle gör det inte mindre viktigt att uttrycka den kristna etiken och dess konsekvenser. Gudsbild och människosyn hör samman. Det kristna perspektivet på samhällsfrågorna kan komma till uttryck på olika sätt. Det kan ske i biskopsbrev, prästens predikan och diakonens arbete. Men det kan också ske genom ställningstaganden i olika kyrkliga organ, i till exempel kyrkoråd eller stiftsstyrelse. Och det kan ske genom att många enskilda kristna människor deltar i det offentliga samtalet.

2.5 Mission och dialog

2.5.1 Missionen

Mission sker på flera plan. Missionens uppgift är att göra evangeliet om Jesus Kristus känt bland människor i vårt land och – i samarbete med systerkyrkor – i andra länder.

I förhållande till enskilda människor har Svenska kyrkan i Stockholms innerstad ett rikt gudstjänstliv och de kyrkliga handlingarna att erbjuda. Där finns också själavården och det öppna kyrkorummet. Där finns också Svenska kyrkan erbjuder också studiegrupper, samtalsgrupper, självhjälpsgrupper och retreater. I förhållande till befolkningen i stort finns utöver gudstjänsterna de publika arrangemangen och manifestationerna.

Det är självklart att missionsarbetet får ett starkare genomslag om det i vissa delar sker gemensamt och efter en planering över församlingsgränserna i Stockholms innerstad. Inte minst befolkningens rörlighet ställer krav på en sådan samordning. Missionsuppgiften i Stockholms innerstad är enorm. Den fordrar både eftertanke och kraftsamling.

2.5.2 Ekumeniskt samarbete

Sedan mycket länge finns ett samspel och en samverkan mellan de kristna kyrkor som har en lång historia i Sverige. Där finns inte minst den traditionella frikyrkorörelsen med närmare 400 000 betjänade personer. Under det senaste halvseklet har invandringen etablerat nya trossamfund. Romersk-katolska kyrkan är från en synpunkt inte en invandrarkyrka eftersom kyrkan aldrig lämnat Sverige sedan den etablerades här. Däremot har kyrkan vuxit genom invandring. I dag har man cirka 90 000 betjänade personer i Sverige. I de ortodoxa och österländska kyrkorna, som har cirka 120 000 betjänade personer, är den helt övervägande delen personer med sina rötter i andra kulturer än den svenska.

En mer utvecklad ekumenisk samverkan sker under rubriken ”kyrkogemenskap”. Det handlar då om kristna samfund med vilka Svenska kyrkan genom beslut av Kyrkomötet har ingått en överenskommelse om särskild ekumenisk samverkan:

- Svenska kyrkan har kyrkogemenskap med alla kyrkor som är medlemmar i Lutherska världsförbundet.
- Borgåöverenskommelsen, som ingicks 1993, omfattar de evangelisk-lutherska kyrkorna i Finland, Norge, Sverige, Estland och Litauen samt de anglikanska kyrkorna i England, Irland, Skottland och Wales.
- Svenska kyrkan har också överenskommelser om särskild ekumenisk samverkan med Metodistkyrkan i Sverige och Svenska missionskyrkan, liksom med Evangelische Kirche in Deutschland (EKD) och Filippinska oberoende kyrkan.

I kyrkoordningen finns det särskilda bestämmelser om hur ämbetsbärare och medlemmar i dessa kyrkor ska bemötas i Svenska kyrkan.

2.5.3 Religionsdialog

Många har nått fram till Gud på annat sätt än genom de kristna kyrkorna. Judendom, kristendom och islam intar en speciell ställning i religionsdialogen genom att dessa tre abrahamitiska religioner har ett gemensamt ursprung, gemensamma profeter och samma Gud. Men den som söker kan hitta skatter som är gemensamma också med ytterligare världsreligioner.

I den interreligiösa dialogen, samtalet mellan företrädare för olika religioner, har Svenska kyrkan kommit längst i samtalet med judendomens företrädare. Judiska trosbekännare har länge funnits i Sverige. De utgör en nationell etnisk minoritet med de särskilda rättigheter detta innebär. Den judiska befolkningsgruppen är inte så stor, men i fråga om tro och erfarenheter viktig, inte minst från kristna utgångspunkter.

De judiska församlingarna har cirka 10 000 medlemmar. Av de många invånare som har sin bakgrund i en muslimsk miljö är ungefär 100 000 religiöst aktiva i den meningen att de betjänas av de muslimska religiösa organisationerna.

Stockholm har särskilda förutsättningar och därmed ett särskilt ansvar i religionsdialogen. Svenska kyrkans centrum för religionsdialog, beläget i S:t Jacobs församlingshus i Stockholm, har både ett nationellt uppdrag och ett uppdrag i Stockholms stift. Centret är en resurs för den interreligiösa dialogen, i dag oftast sammanfattad just i begreppet religionsdialog.

3. Medlemskap och ekonomi

Vår summering och bedömning:

Under 1900-talet har invånarantalet i Stockholm ökat kraftigt. Det totala antalet invånare har ökat och det har skett stora förändringar i befolkningens fördelning mellan olika delar av staden. Befolkning förväntas öka från dagens drygt 800 000 till 900 000 om tio år och närmare en miljon invånare 2030. Antalet arbetsplatser förväntas fram till 2030 öka med 100 000 och antalet bostäder med 80 000. Också innerstaden kommer att öka. Flera av stadens utvecklingscentra ligger där.

Samtidigt minskar andelen medlemmar i Svenska kyrkan. Minskningen har flera förklaringar: aktiva utträden, växlingen från generationer med en hög medlemsandel till generationer med en låg andel, och invandringen från länder med andra religiösa traditioner.

Prognoserna för medlemsutvecklingen visar att flertalet innerstadsförsamlingar står inför omställningar under perioden fram till år 2020. Några innerstadsförsamlingar har redan idag besvärliga ekonomiska problem. Ytterligare några församlingar bedöms hamna i motsvarande svårigheter under perioden fram till år 2020.

Samtidigt kommer sannolikt några församlingar att stå ekonomiskt starka även på längre sikt, på grund av dels deras storlek redan i dag, dels utbyggnaden av Hammarby Sjöstad, Nordvästra Kungsholmen, Norra stationsområdet och Norra Djurgårdsstaden.

3.1 Befolkningsutveckling

3.1.1 Den historiska utvecklingen

Dramatiska befolkningsförändringar skedde i Stockholm under 1900-talet. Stadens befolkning fördubblades. Befolkningen i innerstaden växte fram till Andra världskriget. Därpå följde en utflyttningen under efterkrigstiden och därefter en ny tillväxt.

Figur 7. Befolkningsstorlek och fördelning i Stockholm 1880-2009 (USK)

År	Inre staden	Söderort	Västerort	Totalt
1880	167 868	4 478	3 036	175 382
1900	301 322	7 603	4 186	313 111
1920	377 689	33 413	16 698	427 800
1940	469 564	71 773	61 275	602 612
1960	357 615	311 587	138 279	807 481
1980	225 940	248 055	171 244	645 239
2000	277 346	276 708	194 967	749 021
2008	302 505	298 276	206 912	807 693
2009	308 920	309 994	210 503	829 417

Figur 8. Folkmängd i församlingarna i Stockholms innerstad 1880-2009 enligt indelningen 2009-12-31 (USK)

	1880	1900	1920	1940	1960	1980	2000	2008	2009
Gamla stan-City	*45 299*	*42 010*	*31 746*	*21 788*	*10 241*	*3 462*	*4 299*	*4 900*	*5 056*
Storkyrkan	13 348	11 674	10 892	8 636	4 891	2 654	2 936	3 006	3 075
Klara	19 178	17 624	11 627	6 660	2 462	474	1 209	1 615	1 712
Jakob	12 773	12 712	9 227	6 492	2 888	334	154	196	180
Vasastaden	*26 928*	*70 587*	*107 657*	*109 597*	*76 955*	*45 607*	*56 835*	*59 710*	*60 922*
Adolf Fredrik	18 603	50 597	18 186	15 880	10 723	5 769	7 120	7 768	7 931
Gustav Vasa	. .	. .	22 294	22 510	15 875	10 183	12 603	13 283	14 097
S:t Johannes	8 325	19 990	25 290	20 526	14 129	8 052	11 189	11 402	11 354
S:t Matteus	. .	. .	41 887	50 681	36 228	21 603	25 923	27 257	27 540
Södermalm	*50 145*	*86 502*	*114 982*	*145 622*	*112 757*	*73 903*	*99 197*	*114 946*	*116 767*
Högalid[6]	. .	1 322	900	39 394	33 667	24 647	29 225	30 102	30 284
Katarina	26 396	46 209	43 014	57 106	41 788	25 762	32 137	33 779	34 048
Maria Magdalena	23 749	38 971	53 688	22 823	17 190	10 260	19 089	19 183	19 287
Sofia	. .	. .	17 380	26 299	20 112	13 234	18 746	31 882	33 148
Kungsholmen	*13 690*	*35 065*	*50 628*	*94 429*	*74 256*	*44 071*	*52 079*	*57 281*	*58 866*
Essinge	. .	. .	1 254	10 443	10 120	5 640	6 393	8 625	8 823
Kungsholm	. .	. .	49 374	32 071	23 693	13 961	17 906	18 679	19 039
S:t Göran	. .	. .	. .	51 915	40 443	24 470	27 780	29 977	31 004
Östermalm	*31 806*	*66 697*	*72 176*	*96 338*	*78 384*	*55 517*	*63 822*	*65 668*	*67 309*
Engelbrekt	. .	. .	24 766	29 720	22 583	15 700	19 524	20 029	20 699
Hedvig Eleonora	. .	. .	23 025	22 041	15 690	9 336	10 470	10 566	10 785
Oscars	. .	. .	24 385	44 577	40 111	30 481	33 828	35 073	35 825

3.1.2 Den framtida utvecklingen

Fram till 2030 ska Stockholms befolkning enligt stadens förslag till översiktsplan öka från dagens drygt 800 000 till närmare en miljon invånare. Antalet arbetsplatser förväntas öka med 100 000 och antalet bostäder med 80 000. Ett något kortare perspektiv, för tiden fram till 2018, framgår av figur 9.

Figur 9. Invånare i Stockholms stad, innerstaden och innerstadens områden 2008, 2009, 2013 och 2019 (USK)

Stadsdelsområde	2008	2009	2013	2019
Hela staden	810 120	829 417	865 963	950 547
Inre staden	302 505	308 920	320 418	348 884
Gamla stan + City	4 900	5 056	5 128	71 003
Vasastadsområdet	59 710	60 922	61 885	
Södermalm	114 946	116 767	122 623	130 970
Kungsholmen	57 281	58 866	63 991	70 739
Östermalm	65 668	67 309	66 790	76 172

Anmärkning: Uppgiften rörande befolkningsmängd år 2020 är hämtad från USK och prognos per 2019-12-31. I prognosen per 2010-12-31 finns ingen närmare uppgift för Gamla stan + city.

Figur 10. Befolkningsutveckling per innerstadsförsamling 2008-2018. Uppgifterna för 2018 baseras på USK:s uppgifter och prognoser

Församling	Befolkning 2008	Befolkning 2009	Befolkning 2018	Förändring 2008 - 2018
Adolf Fredik	7 768	7 931	8 033	265
Domkyrkoförsamlingen	4 900	5 056	5 491	591
Gustav Vasa	13 283	14 097	14 247	964
S:t Johannes	11 402	11 354	11 462	60
S:t Matteus	27 257	27 540	29 108	1 851
Högalid	30 102	30 284	31 110	1 008
Katarina	33 779	34 048	34 744	965
Maria Magdalena	19 183	19 287	19 590	407
Sofia	31 882	33 148	37 814	5 932
Essinge	8 625	8 823	9 153	528
Kungsholms	18 679	19 039	18 931	252
S:t Göran	29 977	31 004	39 027	9 050
Engelbrekt	20 029	20 699	21 867	1 838
Hedvig Eleonora	10 566	10 785	10 540	-26
Oscars	35 073	35 825	36 199	1 126
TOTALT	302 505	308 920	327 316	24 811

Med inre staden menas hela innerstaden. I förslaget till översiktsplan vill staden utvidga cityområdet eftersom också andra delar av innerstaden har förutsättningar som påminner om Citys. Trycket ska minska på Centralstationen och T-centralen genom satsningar på Odenplan som en ny stor station vid Citybanan och omvandling av Slussen. Fridhemsplan får ett mer

centralt läge genom stadsutvecklingen på Kungsholmen och de föreslagna framtida förstärkningarna av kollektivtrafiken i den västra delen av innerstaden.

3.1.3 Utvecklingsområden i innerstaden

City

Den förnyelse som inletts i cityområdet syftar till en mer levande och attraktiv stadsmiljö. ”Cityområdets funktion som arbetsplats, för service och som offentligt rum för stockholmare och besökare ska stärkas”, heter det i översiktsplanen. Nya bostäder planeras genom förtätning och genom att spårområdet norrut från Centralstationen – främst mellan Tegelbacken och Kungsbron – däckas över för ytterligare utbyggnad längs Klara Sjö. I södra Klara pågår projektet Nya Klara. Regeringskansliets tio kvarter renoveras. Drottninggatan och Brunkebergstorg ska knytas samman och Drottninggatans karaktär förändras. Sidogatorna ska bli livligare. Brunkebergstorg får fler butiker, restauranger, kaféer och en scen. Nya bostäder tillkommer. Projektet beräknas pågå fram till 2015.

Utvecklingen i City berör främst Klaradelen av *Stockholms domkyrkoförsamling*.

Norrmalm

Vid Karolinska sjukhuset och Norra Station sker i samverkan mellan Stockholms och Solna kommuner samt Stockholms läns landsting arbete med att skapa en helt ny stadsdel. Byggtiden beräknas enligt beslut i Stockholms stadsfullmäktige pågå till 2018, antalet lägenheter planeras bli 5 000 och antalet arbetsplatser cirka 30 000.

Det ökade antalet invånare och arbetsplatser på Norrmalm berör vad gäller Stockholm främst västra delen av *S:t Matteus församling* som både får ett tillskott av boende och en klart större dagbefolkning än i dag. De områden som i övrigt kommer att öka mest under denna period är dels Klara i *Stockholms domkyrkoförsamling*, dels *Gustav Vasa församling*, båda med cirka 700 invånare. I övrigt sker inte några stora förändringar under de närmaste tio åren.

Södermalm och södra Hammarbyhamnen

Sjöstaden räknas väl inte självklart i sin helhet som en del av innerstaden, men Hammarbyhamnen, på båda sidor om Hammarby sjö, hör till såväl Södermalms stadsdelsområde som Sofia församling. När Hammarbyhamnen/Hammarby Sjöstad är fullt utbyggd 2015–2017 kommer det att finnas 25 000 invånare och cirka 10 000 arbetsplatser där. Under tiden 1994-2008 har det byggts 7 000 lägenheter. 4 000 återstår innan 2017.

Under den närmaste tioårsperioden kommer *Sofia församling* att öka ordentligt. Prognosen är ett plus på cirka 3 300 invånare, varav cirka 2 500 i Södra Hammarbyhamnen. På sikt kan Sjöstaden komma att bli större än resten av församlingen. För *övriga församlingar på Södermalm* handlar det om ökningar på 200-300 invånare.

Kungsholmen och Essingeöarna

Inom Nordvästra Kungsholmen koncentreras bebyggelsen. Nya områden tas i anspråk för bostäder och arbetsplatser. Utbyggnaden innebär att ”innerstadens front” flyttas från Fridhemsplan mot Ulvsundasjön. När området är fullt utbyggt kommer det där att finnas 20 000 invåna-

re och närmare 35 000 arbetsplatser. ”Området byter samtidigt karaktär från att vara utspridd med stort inslag av industri till att bli en attraktiv del av Stockholms innerstad”, heter det i planen.
Inom detta utvecklingsområde ska Marieberg byggas ut. Byggtiden är 2007-2017, antalet lägenheter 5 000 och antalet arbetsplatser 35 000.

Utbyggnaden i nordvästra Kungsholmen ger *S:t Görans församling* ett stort invånartillskott. Den stora expansionen sker i stadsdelarna Stadshagen och Kristineberg. I Stadshagen tredubblas befolkningen fram till 2018 (ett plus på nästan 5 000) och i Kristineberg sker en sextioprocentig ökning (plus cirka 3 500). *Övriga församlingar på Kungsholmen* ökar med några hundra invånare vardera.

Östermalm

Norra Djurgårdsstaden – varmed menas området från Husarviken i norr till Loudden utanför Gärdet i söder – planeras 10 000 bostäder och 30 000 arbetsplatser. De ska vara klara 2025. Förberedelserna för utbyggnaden pågår. Redan inom den närmaste tioårsperioden förutses en ökning inom områdena Hjorthagen-Värtan och Gärdet med sammanlagt närmare 2 500 invånare. Utbyggnaden av området inleds med 700 lägenheter i Hjorthagen. Ungefär samtidigt börjar arbetet med Södra Värtahamnen där det till att börja med ska byggas cirka 1 000 bostäder samt kontors- och affärslokaler.

Utvecklingen av Norra Djurgårdsstaden berör direkt både *Engelbrekts församling* och *Oscars församling*. Den del som byggs vid Husarviken på Norra Djurgården samt vid de nuvarande glasklockorna, Hjorthagsdelen av projektet, tillfaller Engelbrekts församling medan nybyggnationen i Frihamnsområdet och Loudden tillfaller Oscars församling. Enligt den långsiktiga planeringen fördelas de 10 000 bostäderna tämligen jämnt mellan Oscars och Engelbrekts församlingar. I stadens planering talar man om 5 000 bostäder vardera i Hjorthagen-Värtan respektive Frihamnen-Loudden.

Inom *övriga delar av Östermalm* sker inga större förändringar inom överskådlig tid. Det skiftar mellan något hundratal plus och något hundratal minus fram till 2018.

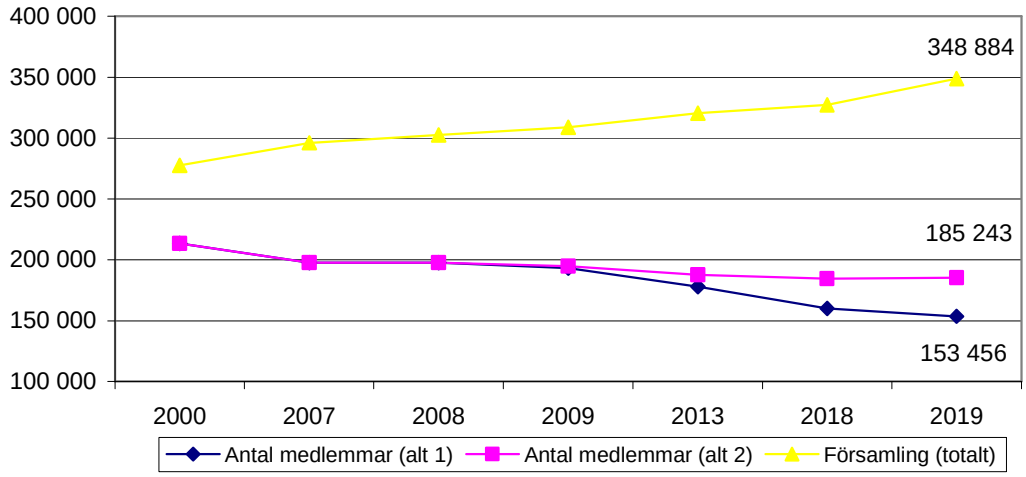
3.2 Medlemsutveckling

3.2.1 En övergripande bild

Som redan framgått kommer befolkningstillväxten fram till år 2020 att variera i stora delar av innerstaden. I flera innerstadsförsamlingar är dock befolkningstillväxt att vänta. Denna befolkningstillväxt kommer dock inte att väga upp den krympande medlemsandelen.

Figur 11 visar Stockholms innerstads sammanlagda befolknings- och medlemsprognos. År 2020 kan andelen medlemmar förväntas ligga kring 50 procent.

Figur 11. Aggregerad prognos för samtliga innerstadsförsamlingar omfattande befolkningsutveckling samt prognos avseende antalet medlemmar [1]

1. Anmärkning: Uppgiften rörande befolkningsmängd år 2019 är hämtad från USK och prognos per 2019-12-31. Prognosuppgifterna vad gäller antal medlemmar avser år 2020.

Figur 12. Invånare och medlemmar 2008 och 2009 samt prognos invånare och medlemmar 2018, (USK) respektive (Svenska kyrkans statistikdatabas)

Församling	2008			2009			Prognos 2018		
	Invånare	Med-lemmar	Andel i %	Invånare	Med-lemmar	Andel i %	Invånare	Med-lemmar	Andel i %
Adolf Fredrik	7 768	4 872	62,7	7 931	4 829	60,9	8 033	4 097	51,0
Domkyrkoförsamlingen	4 900	2 986	60,9	5 056	2 992	59,2	5 491	2 745	50,0
Gustaf Vasa	13 283	8 614	64,8	14 097	8 899	63,1	14 247	7 834	55,0
S:t Johannes	11 402	7 057	61,9	11 354	6 909	60,9	11 462	5 846	51,0
S:t Matteus	27 257	18 229	66,9	27 540	17 955	65,2	29 108	16 009	55,0
Högalid	30 102	19 280	64,0	30 284	18 907	62,4	31 110	16 488	53,0
Katarina	33 779	21 187	62,7	34 048	20 865	61,3	34 744	18 414	53,0
Maria Magdalena	19 183	11 623	60,6	19 287	11 488	59,6	19 590	9 795	50,0
Sofia	31 882	20 457	64,2	33 148	20 745	62,6	37 814	20 041	53,0
Essinge	8 625	5 875	68,1	8 823	5 872	66,6	9 153	5 126	56,0
Kungsholm	18 679	12 605	67,5	19 039	12 571	66,0	18 931	10 601	56,0
S:t Göran	29 977	19 981	66,7	31 004	20 130	64,9	39 027	21 465	55,0
Engelbrekt	20 029	12 366	61,7	20 699	12 290	59,4	21 867	10 715	49,0
Hedvig Eleonora	10 566	7 430	70,3	10 785	7 472	69,3	10 540	6 296	59,7
Oscar	35 073	25 157	71,7	35 825	25 308	70,6	36 199	18 461	51,0
Totalt	302 505	197 719	65,4	308 920	197 232	63,8	327 316	173 933	53,1

Figur 13. Aktiva utträden av tillhöriga 2005 - 2009 (Svenska kyrkans statistikdatabas)

Församling	Aktiva utträden i % av tillhöriga				
	2005	2006	2007	2008	2009
Adolf Fredrik	1,6	1,3	1,3	1,8	1,7
Domkyrkoförsamlingen	1,3	1,2	1,1	1,3	1,3
Gustav Vasa	1,6	1,4	1,5	1,1	1,6
S:t Johannes	1,6	1,7	1,3	1,4	1,5
S:t Matteus	1,2	1,1	1,2	1,1	1,5
Högalid	1,5	1,1	1,2	0,9	1,6
Katarina	1,4	1,2	1,3	1,1	1,3
Maria Magdalena	1,5	1,4	1,3	1,0	1,5
Sofia	1,5	1,2	1,2	1,1	1,6
Essinge	1,3	1,4	1,0	1,1	1,3
Kungsholms	1,2	1,1	1,2	1,3	1,5
S:t Göran	1,6	1,1	1,4	1,0	1,6
Engelbrekt	1,2	1,2	1,1	1,2	1,5
Hedvig Eleonora	1,0	0,9	0,9	0,8	1,1
Oscars	1,0	1,0	0,8	0,7	1,1

I bilaga 8 redovisas befolknings- och medlemsprognoserna församlingsvis.

Metod

Medlemsprognoser har tagits fram för var och en av innerstadsförsamlingarna.

Medlemsprognoserna grundar sig på de församlingsvisa befolkningsprognoser fram till 2018 som Stockolms stads utrednings- och statistikkontor (USK) tillhandahåller. För att kunna uttala oss om 2020, som är Stockholms stifts tidshorisont, har respektive trend i USK:s församlingsvisa prognoser skrivits fram.

Två alternativa metoder har använts för att prognostisera hur stor andel av församlingsbefolkningen som kan förväntas vara medlem i Svenska kyrkan år 2020. Alternativ 1 är mindre optimistiskt och alternativ 2 är mer optimistiskt. Det förekommer dock prognoser i andra sammanhang som är ännu mer negativa än det som i denna rapport kallas för alternativ 1.

Prognosalternativ 1 är beräknat genom att anta att medlemsandelen ett visst år är lika med den genomsnittliga minskningen av medlemsandelen de åtta föregående åren.

Prognosalternativ 2 är mer optimistiskt. Där antar vi att utträdesfrekvensen successivt avtar, så att medlemsandelen slutligen stabiliseras på en nivå som ligger åtta procentenheter under dagens nivå.

3.2.2 Förklaringar till den lägre medlemsandelen

1970 tillhörde drygt 97 procent av den svenska befolkningen Svenska kyrkan. 1980 var siffran 92,9 procent. 2000 var den knappt 83 procent och 2009 71,5 procent. Mellan 1972 och 2000 minskade antalet personer som är medlemmar i Svenska kyrkan från knappt 7,9 till knappt 7,4 miljoner. 2009 är antalet cirka 6,7 miljoner.

Minskningen började alltså för länge sedan, men takten har ökat. 14 procentenheter under de 30 åren från 1970 till 2000, drygt 11 procentenheter under de nio åren från 2000 till 2009. Under 1980-talet var minskningen cirka 0,3 procent per år, under 1990-talet 0,4 procent och under 2000-talet 1,1 procent. Invandringen, generationsväxlingen och de aktiva utträdena är de främsta förklaringarna till både minskningen och den ökade takten.

De aktiva utträdena låg under en stor del av 1970-talet kring 10 000, med en topp år 1978 på cirka 30 000. Under 1980- och 1990-talen var de årliga utträdena till en början 10 000-15 000, för att under några år strax före millennieskiftat nå 20 000. År 1999 var antalet cirka 30 000, vilket kompenserade något av en nedgång till under 20 000 år 2000. Därefter har antalet aktiva utträden ökat ytterligare och legat mellan 50 000 och 80 000.

De som aktivt beslutar sig för att lämna Svenska kyrkan, *de aktiva utträdena*, är personer som går till ett annat trossamfund eller – i högre grad – som inte önskar något religiöst engagemang alls av ideologiska, andra personliga skäl eller ekonomiska skäl.

Med *generationsväxlingen* menas att yngre generationer har ett mindre kyrkligt engagemang och intresse än de äldre. Enkelt uttryckt: De åldersgrupper som dör har en starkare förankring i Svenska kyrkan än de tillkommande generationerna. De yngres kyrkliga engagemang blir dessutom inte större då de blir äldre. Man blir inte religiös bara för att man blir gammal. Den religiösa hållning man tillägnar sig som ung håller man ofta fast vid.

Invandringen har lett till att var femte invånare har invandrat själv eller har föräldrar som gjort det. En halv miljon invånare i Sverige är inte svenska medborgare. Invandringen är en god sak, både för många av invandrarna och för det svenska samhället. Den leder dessutom inte i sig till en ökad sekularisering. Delar av Svenska kyrkans minskning har sin spegelbild i form av ett ökat antal medlemmar i dels andra kristna trossamfund, som de romersk-katolska och ortodoxa eller österländska kyrkorna, dels andra religioner. Vi återkommer strax till invandringens effekter.

Antalet *inträden* ökade från 1970-talet till 1980-talet och har därefter legat relativt stabilt kring 5 000-6 000, dock med några toppar kring 12 000 enstaka år i mitten av 1990-talet. 1990-talets toppar var delvis ett resultat av Svenska kyrkans ökade aktivitet kring dopet i samband med att detta blev grund för att tillhöra Svenska kyrkan.

3.2.3 Andra demografiska aspekter (befolkningsfaktorer)

Det finns många andra förändringar som skett och sker i Stockholm och dess innerstad. En är utvecklingen till en *mångkulturell och mångreligiös stad*.

Antalet utländska medborgare och svenska medborgare födda utomlands har mellan 1995 och 2008 ökat från cirka 134 000 till cirka 181 000 i Stockholm som helhet och från cirka 35 000 till cirka 44 000 i innerstaden. 75 000 stockholmare, i innerstaden 20 000, var 2008 utländska medborgare.

För första och andra generationens invandrare finns inga jämförbara siffror från 1995, men antalet 2008 var cirka 227 000 i Stockholm som helhet och cirka 52 000 i innerstaden. Det betyder att cirka 28 procent av den totala befolkningen och i innerstadens stadsdelar 16-18 procent är invandrare i första eller andra generationen. Bland de nya svenskarna, som redan i andra och tredje generationen inte är så nya längre, födda i Sverige som de är, finns en rik religiositet.

Verkligt hållbara prognoser för framtiden finns inte, men det internationella läget, den globala rörligheten och arbetsmarknadens behov talar för att vi även i fortsättningen kommer att ha en betydande fortsatt invandring.

Åldersfördelningen har skiftat genom åren i Stockholm. Vi har i dag en annan åldersstruktur än tidigare. I början av 1900-talet gick det i Sverige fem barn och på 1950-talet två barn på varje åldring. I Stockholm är i dag de som är över 65 år betydligt flera än de som är mellan 0 och 9 år, i innerstaden till och med långt fler.

Figur 14. Åldersfördelningen i Stockholms stad och innerstaden 2009 och prognos för år 2019 (USK)

Område	0-9 år		10-19 år	
	2009	2019	2009	2019
Stockholms stad	96 547	113 665	79 579	93 412
Innerstaden	29 258	33 991	20 046	24 572
Norrmalm	6 584	7 001	4 138	4 860
Södermalm	11 634	12 312	8 607	9 929
Kungsholmen	5 297	7 259	2 887	4 250
Östermalm	5 743	7 419	4 414	5 535

Område	20-64 år		65 år -	
	2009	2019	2009	2019
Stockholms stad	536 234	601 258	117 057	142 212
Innerstaden	212 763	230 973	46 853	59 349
Norrmalm	46 367	48 364	8 642	10 780
Södermalm	82 389	85 732	17 212	22 997
Kungsholmen	42 063	48 630	8 619	10 601
Östermalm	41 944	48 247	12 380	14 971

3.3 Ekonomisk utveckling

3.3.1 En sammanfattande bild

Prognoserna för medlemsutvecklingen visar att flertalet innerstadsförsamlingar står inför omställningar under perioden fram till år 2020. Ett krympande medlemsantal skapar betydande ekonomisk osäkerhet, eftersom kyrkoavgiften i allmänhet är församlingarnas viktigaste intäkt. Ju färre som betalar kyrkoavgift, desto större blir församlingarnas beroende av skatteunderlagets utveckling, som inte låter sig påverkas.

En minskande kyrkoavgiftsintäkt kan balanseras genom växande direktavkastning på tillgångar som fastigheter och värdepapper, eller ökande verksamhetsintäkter i form av biljettintäkter, anslag, sponsring och liknande. I vissa fall kan dessa finansieringsformer vara fullgoda alternativ till kyrkoavgiften. Många gånger är dock denna typ av intäkter för små och för svåra att påverka för att det ska utgöra ett tryggt alternativ till en avtagande kyrkoavgiftsintäkt.

Några innerstadsförsamlingar har redan idag besvärliga ekonomiska problem. Ytterligare några församlingar bedöms hamna i motsvarande svårigheter under perioden fram till år 2020. Samtidigt talar allt för att några församlingar kommer att stå ekonomiskt starka även på längre sikt, antingen beroende på en fortsatt god befolkningsutveckling eller att tillgångar ger god direktavkastning eller realiseras.

Generellt sett har mindre församlingar sämre ekonomiska förutsättningar att bedriva verksamhet än större. En viktig förklaring är att de större församlingarna lättare kan tillgodogöra sig stordriftsfördelar, i den ekonomiska förvaltningen såväl som i verksamheten.

Sammanfattningsvis kan sägas att kyrkoavgiftsintäktens utveckling under den kommande tioårsperioden präglas av osäkerhet i många församlingar. Ett scenario där kyrkoavgiftsintäkten förblir oförändrad eller minskar framöver medför i vissa innerstadsförsamlingar stor risk för ekonomisk och verksamhetsmässig skada. Avgörande framgångsfaktorer för att hantera dessa överhängande risker är ökad samordning och solidariskt ansvarstagande.

På kort sikt påverkas kyrkoavgiftsintäkten i Svenska kyrkan som helhet negativt av den svacka i form av lågkonjunktur som rått. Den inbyggda eftersläpningen i skatteuppbördssystemet gör att avgiftsunderlaget (lika med det kommunala skatteunderlaget för dem som är medlemmar i Svenska kyrkan) får genomslag i församlingarnas och samfälligheternas ekonomi först efter två år. Det betyder att 2009 och 2010 är goda år. Inflödet av avgifter grundas på den ekonomin i Sverige 2007 och 2008. Omsvängningen kommer 2011 och 2012. Då kommer intäkterna från kyrkoavgifter i genomsnitt för hela landet enligt Svenska kyrkans beräkningar att sjunka med 5 procent per år.

Till detta kommer flera andra ekonomiska utmaningar som väntar alldeles bakom knuten:

- Skattefriheten för prästlönetillgångarna försvinner från och med 2010. Det berör dock i jämförelsevis liten grad Stockholm.
- Församlingsbidragen från den nationella nivån minskar 2011 och försvinner helt 2012.
- Troligen ökar inte den kyrkoantikvariska ersättningen från staten inom överskådlig tid.

- Det finns en risk för minskade kommunala och statliga bidrag till verksamheten på grund av den ekonomiska pressen på den offentliga sektorn.
- Antalet utträden kan komma att öka som en följd av den allmänna ekonomiska situationen med hög arbetslöshet och lägre pension.

I bilaga 8 redovisas en ekonomisk översikt för varje församling.

3.3.2 Intäkter

I den genomsnittliga innerstadsförsamlingen består verksamhetsintäkterna till drygt 70 procent av avgiftsnettot, vilket är skillnaden mellan en församlings samlade kyrkoavgiftsintäkt minus den avgift församlingen betalar till det inomkyrkliga utjämningssystemet. Samtliga innerstadsförsamlingar betalar till utjämningssystemet.

Församlingarnas intäkter, och därmed verksamhetsutrymme, är alltså i hög grad beroende av antalet medlemmar och deras inkomstnivåer. Den negativa medlemsutvecklingen leder till försämrade ekonomiska förutsättningar. Medlemsminskningens effekt på intäkterna förstärks av att många av dem som träder ut ur kyrkan har en högre lön än genomsnittet.

Avgiftsnettot utgör en större del av den samlade intäktsmassan i de större församlingarna än vad som är fallet i de mindre. De mindre församlingarna är därför redan i dag mer beroende av alternativa intäkter än vad som är fallet i de större församlingarna. Med mindre församlingar avses de församlingar som idag har upp till 12 000 medlemmar.

Också konjunkturen har en avgörande betydelse för församlingarnas intäkter. Under åren fram till och med 2008 ökade avgiftsintäkterna i församlingarna, trots att medlemsunderlaget under den tiden minskade. Med andra ord - konjunkturen kompenserade församlingarnas tapp av medlemmar. Den allmänt kraftiga nedgången i konjunkturen som inträdde i slutet av år 2008 kommer att dra ned kyrkoavgiftsintäkten, samt tillsammans med medlemsminskningen, kraftigt påverka församlingarnas intäkter och verksamhetsutrymme.

Innerstadsförsamlingarnas kyrkoavgift är alltså den primära intäkten och grunden för den verksamhet som bedrivs. En höjning av avgiftsnivån är ett sätt att påverka intäkterna. År 2008 varierade kyrkoavgiften[6] i innerstadsförsamlingarna mellan 59 och 95 öre, en differens på 36 öre. För år 2010 varierar kyrkoavgiften mellan 59 öre och 1 krona. Differensen har på dessa år ökat till 41 öre.

Det finns ett klart samband mellan kyrkoavgiftens storlek och antalet medlemmar i församlingarna. Församlingar med färre medlemmar tenderar att ha en högre avgiftssats än vad som är fallet i de större församlingarna. De befolknings- och medlemsmässigt mindre församlingarna har därför ett mera begränsat utrymme för att påverka sina intäkter genom avgiftshöjningar. En mer betydande höjning av kyrkoavgiften medför också en risk för ökat utträde, särskilt i de församlingar som redan ligger på en hög nivå.

[6] Utöver denna avgift tillkommer de 3 ören som avser avgift till stiftet.

Församlingarnas övriga intäkter består i första hand av hyres- och biljettintäkter, bidrag och gåvor.

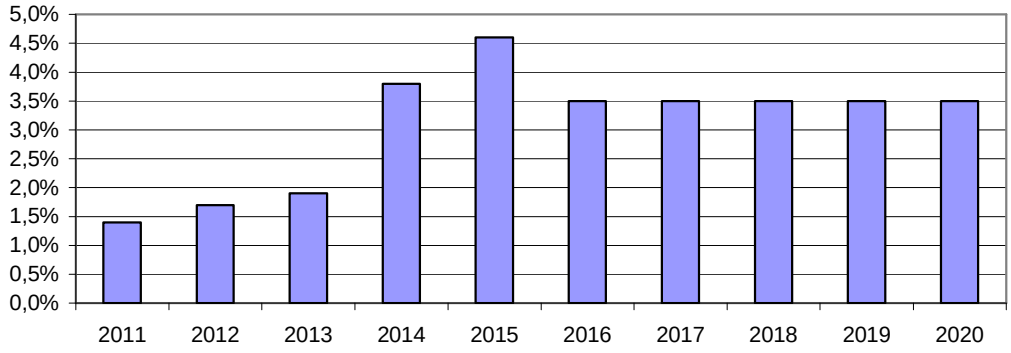
Inom ramen för vårt arbete har en prognos för kyrkoavgiftsnettot tagits fram. Prognoser har tagits fram per församling för tidshorisonten 2018 och 2020. Prognoserna är behäftade med osäkerhet på grund av den långa prognoshorisonten. De antaganden som ligger till grund för prognosen, som skatteunderlagsutveckling och förändring i medlemsantal är i sig svåra att förutspå. De prognostiserade värdena för kyrkoavgiften ska därför ses som indikationer och utgångspunkter för diskussion, inte som en given sanning.

Den prognosmodell som använts har tagits fram inom kyrkokansliet i Uppsala. Prognoserna syftar till att förutse förändring i kyrkoavgiftsnettot och baseras på följande delar:

- Antagande om skatteunderlagets utveckling fram till 2020.
- Antagande om församlingarnas respektive skattekrona fram till 2020.
- Antagande om minskat antal medlemmar i Svenska kyrkan.
- Antagande om minskad avgiftsintäkt per medlem på grund av att det företrädelsevis är personer i arbetsför ålder som träder ur Svenska kyrkan.
- Församlingarnas kyrkoavgiftsintäkter fram till 2010.

Sveriges kommuner och landsting (SKL) har prognostiserat förändringen i skatteunderlaget fram till 2013, vilket kan användas för att prognostisera kyrkoavgiftsintäktens utveckling fram till 2015. De värden som använts i prognosmodellen presenterades av SKL i februari 2010. För åren 2016-2020 saknas vedertagna prognoser för skatteunderlaget. Därför har kyrkokansliet antagit en årlig positiv förändring av skatteunderlaget om 3,5 procent. Figur 15 illustrerar antagandena om skatteunderlagets utveckling under de närmsta tio åren.

Figur 15. Antaganden om skatteunderlagets utveckling som ligger till grund för kyrkoavgiftsprognoserna

Återigen bör konstateras att effekterna för församlingarna inträffar med två års fördröjning. Församlingarnas respektive skattesats antas i modellen vara oförändrad. Skattesatserna för 2009 såg ut på följande sätt.

Figur 16. Avgiftssatser 2008 och 2010 (Skatteverket)

Församling	Avgiftssats 2008 (exklusive stiftsavgift)	Avgiftssats 2010 (exklusive stiftsavgift)
Adolf Fredrik	0,95	0,95
Domkyrkoförsamlingen	0,90	1,00
Gustav Vasa	0,88	0,92
S:t Johannes	0,91	0,91
S:t Matteus	0,64	0,64
Högalid	0,70	0,70
Katarina	0,77	0,77
Maria Magdalena	0,84	0,84
Sofia	0,80	0,80
Essinge	0,80	0,80
Kungsholms	0,75	0,75
S:t Göran	0,59	0,59
Engelbrekt	0,76	0,76
Hedvig Eleonora	0,71	0,71
Oscars	0,66	0,66

Det för alla församlingar generella antagandet om minskat antal medlemmar, samt antagandet om minskad avgiftsintäkt per medlem på grund av att det företrädelsevis är personer i arbetsför ålder som träder ur Svenska kyrkan, tillgodoses genom att förändringen i skatteunderlaget minskas med -1,8 procentenheter.

Denna generella prognos görs församlingsspecifik genom att varje församlings genomsnittliga avvikelse i avgiftsnetto i förhållande till Svenska kyrkans samlade avgiftsnetto beräknas för de fem senaste åren. Exempel: År 2011 beräknas skatteunderlaget växa med 1,4 procent. För att ta hänsyn till den förväntade medlemsminskningen inom Svenska kyrkan subtraheras 1,8 procentenheter (1,4 - 1,8 = -0,4). Därefter antar vi att avgiftsunderlagets utveckling i en viss församling under de senaste fem åren i genomsnitt legat en procent över Svenska kyrkans genomsnittliga ökning av avgiftsunderlaget. Den prognostiserade förändringen i kyrkoavgiftsunderlaget för denna församling blir då 0,4 procent.

För vissa församlingar har avsteg gjorts från detta arbetssätt. Om utvecklingen varit onormalt stark under 2006-2010 så överskattar modellen den framtida utvecklingen. Om plötslig och stark utveckling sker 2011-2020 så underskattar modellen utvecklingen. Det har därför i vissa fall funnits skäl att justera modellen. Vi gör bedömningen att tillväxten i kyrkoavgiftsnettot kommer att avta jämfört med de fem senaste åren i Adolf Fredrik, Gustav Vasa, Essinge samt Sofia församling. Enligt vår bedömning kommer kyrkoavgiftsutvecklingen vara mer positiv än under de fem senaste åren i S:t Göran, Oscar och Engelbrekts församlingar.

Om befolkningsprognosen tyder på att befolkningstillväxten kommer att öka eller minska kraftigt jämfört med de senaste fem åren riskerar avgiftsunderlagets utveckling att underskattas eller överskattas.

Även dessa resonemang är förenade med osäkerhet, inte minst utifrån vilka stadsbyggnadsplaner som räknas in i befolkningsprognoserna. Vi bedömer exempelvis att S:t Matteus församlings medlemsutveckling skulle kunna bli mer kraftfull än vad som framgår av prognoserna om Norra stationsområdet blir färdigbyggt till 2020.

Av figur 17 framgår det prognostiserade avgiftsnettot för innerstadsförsamlingarna. Baserat på den prognostiserade medlemsutvecklingen har modellen justerats. Den största skillnaden uppkommer efter justering av Sofia församling. De senaste årens snabba utbyggnadstakt inom församlingens gränser, som lett till kraftiga ökningar i kyrkoavgiftsintäkten och därmed också påtagligt goda prognoser för den fortsatta tillväxten, har avtagit. Befolkningstillväxten blir därför mer blygsam under kommande år, och det finns skäl att justera prognosmodellen så att den bättre speglar den förväntade medlemsutvecklingen.

Figur 17. Prognos för innerstadsförsamlingarnas kyrkoavgiftsnetto 2019

Församling	Kyrkoavgiftsnetto fast penningvärde (mkr)	
	Utfall 2009	Prognos 2019
Adolf Fredrik	10,9	9,5
Domkyrkoförsamlingen	6,8	6,3
Gustav Vasa	17,9	15,8
S:t Johannes	14,4	12,8
S:t Matteus	23,1	20,4
Högalid	24,8	21,8
Katarina	31,7	28,1
Maria Magdalena	20,0	17,4
Sofia	34,3	32,0
Essinge	11,0	8,7
Kungsholms	20,9	19,1
S:t Görans	21,9	20,7
Engelbrekt	20,2	19,5
Hedvig Ekeonora	11,5	9,9
Oscars	32,2	30,0
Totalt	301,6	272

Sammanställningen visar att prognosen för avgiftsnettot pekar på en nedgång jämfört med utfallet 2009. Om skatteunderlaget eller antalet medlemmar visar sig bli större eller mindre än vad som antagits i denna beräkning (medlemsantalet blir knappast större) påverkas prognoserna tydligt.

De samlade intäkterna i Svenska kyrkans församlingar och samfälligheter redovisas i figur 18.[7]

Figur 18. Intäkter för församlingar och samfälligheter i Svenska kyrkan 2008, räknat i miljarder kronor, avrundade tal (Nyckel till Svenska kyrkan 2009)

Typ av intäkt	Mdr kronor (avrundade tal)
Kyrkoavgift (1)	10,9
Begravningsavgift	3,3
Ekonomisk utjämning	– 0,8
Utdelning, prästlönetillgångar	0,3
Erhållna bidrag	1,1
Övriga verksamhetsintäkter	1,4
TOTALT	16,3

(1) Kyrkoavgiften, exkl. begravningsavgift, var i genomsnitt 98,5 öre, varav 4,4 öre i stiftsavgift.

3.3.3 Personella resurser och kostnader

Även i fråga om verksamhetskostnader finns ett samband med församlingens storlek. De mindre församlingarna har högre kostnad per medlem än de större församlingarna. Störst, i genomsnitt hälften, är personalkostnader. De mindre församlingarna har en högre personalkostnad per medlem än de större. Medan de mindre har ungefär lika mycket personal inom administration som inom församlingsverksamhet arbetar i de större församlingarna fler inom församlingsverksamhet än inom administration. Följande tabeller ger en bild av hur församlingsverksamheten respektive den administrativa verksamheten är bemannad i de olika församlingarna.

[7] Uppgifterna om begravningsverksamheten innefattar inte Stockholm och Tranås, där kommunerna och inte församlingarna har detta ansvar. Församlingar i Stockholm som sköter kyrkogårdar får ersättning från staden för detta.

Figur 19. Personella resurser i innerstadsförsamlingarnas församlingsverksamhet (Församlingarnas årsredovisningar för 2008)

	Präster (Kh+Kom)	Diakoni	Musik	Församlings-pedagog	Totalt Förs.verksamhet
Adolf Fredrik	3	2	2,5	1	8,5
Domkyrkoförsamlingen	4,1	2,5	5	0	11,6
Gustav Vasa	4	2	2	4,55	12,55
S:t Johannes	2,75	1	1,6	1,5	6,85
S:t Matteus	5	4	3	2,92	14,92
Högalid	7	2,25	4	3,9	17,15
Katarina	9	3,5	4	4	20,5
Maria Magdalena	4	2	3,6	3	12,6
Sofia	5,3	3	4	4,5	16,8
Essinge	3	0	1,6	1,4	6
Kungsholm	4,25	3	3	3	13,25
S:t Göran	7	4	2,25	2,5	15,75
Engelbrekt	5	2	2,95	2,2	12,15
Hedvig Eleonora	3	1	2,6	1	7,6
Oscars	8	3	4,9	7,4	23,3
Totalt	74,4	35,25	47	42,87	ca 199,5

Figur 20. Personella resurser i innerstadsförsamlingarnas administrativa verksamhet (Församlingarnas årsredovisningar för 2008)

	Kanslichef / ekonom m fl	Kansli	Information	Vaktm/service	Tot adm och service
Adolf Fredrik	1	1	0,8	4	6,8
Domkyrkoförsamlingen	3	4	2	7	16
Gustav Vasa	1	0,75	1	3,93	6,68
S:t Johannes	1	1,75	0,65	1,75	5,15
S:t Matteus	1	1,65	1	4,13	7,78
Högalid	2	3	1	6,75	12,75
Katarina	3	2	0,25	7,5	12,75
Maria Magdalena	2	1	0,75	8,25	12
Sofia	2	1	1	4	8
Essinge	1	0,8	0	3	4,8
Kungsholm	1	3	1	2	7
S:t Göran	2	1,75	1	7,25	12
Engelbrekt	2	1,6	1	4,45	9,05
Hedvig Eleonora	2	3,25	0,4	2,25	7,9
Oscars	4	3,25	1	7,25	15,5
Totalt	28	30	13	ca 73,5	ca 144

Anmärkning: Med kanslichef avses administrativ chef, ekonomi- eller personalansvarig eller liknande befattning inom funktionsområdet.

I figurerna nummer 19 och 20 ovan har vi utifrån församlingarnas årsredovisningshandlingar år 2008 försökt att göra en sammanställning och en sammanfattad beskrivning av personalresurserna inom åtta angivna funktionsprofiler. De olika funktionsprofilerna är en förenkling av de faktiska arbetsområdena vilket gör att det ibland kan vara svårt att koppla samman funktionsprofilen med den exakta arbetsuppgiften inom en församling.

Figur 21. Sammanställning av årsarbetskrafter och personalkostnader församlingsverksamhet (Församlingarnas årsredovisningar för 2008)

	Totalt (åa)	Tot personal-kostnad 2008
Adolf Fredrik	15,3	11 522 000
Domkyrkoförsamlingen	27,6	15 395 000
Gustav Vasa	19,23	11 766 000
S:t Johannes	12	7 366 000
S:t Matteus	22,7	10 869 000
Högalid	29,9	16 820 000
Katarina	33,25	17 869 000
Maria Magdalena	24,6	12 624 000
Sofia	24,8	14 898 000
Essinge	10,8	6 125 000
Kungsholm	20,25	11 567 000
S:t Göran	27,75	14 604 000
Engelbrekt	21,2	13 324 000
Hedvig Eleonora	15,5	9 134 000
Oscars	38,8	20 744 000
Totalt	ca 344	194 627 000

Följande sammanställning ger avslutningsvis en bild av Svenska kyrkans sammanlagda verksamhetskostnader.[8]

Figur 22. Kostnader för församlingar och samfälligheter i Svenska kyrkan 2008, räknat i miljarder kronor, avrundade tal (Nyckel till Svenska kyrkan 2009)

Verksamhet	Mdr kronor (avrundade tal)
Församlingsverksamhet	6,9
Begravningsverksamhet	3,3
Serviceverksamhet	0,3
Fastighetsförvaltning	3,3
Gemensam administration	2,1
Totalt	16,0

3.3.4 Finansiell ställning

Soliditeten mäter den långsiktiga betalningsförmågan och förmågan att motstå förluster/underskott. Innerstadsförsamlingarnas soliditet, det vill säga det egna kapitalet som andel

[8] Uppgifterna om begravningsverksamheten innefattar inte Stockholm och Tranås, där kommunerna och inte församlingarna har detta ansvar. Församlingar i Stockholm som sköter kyrkogårdar får ersättning från staden för detta.

av det totala kapitalet, varierar mellan 30 procent och 90 procent. Den genomsnittliga soliditeten är 60 procent. Alla församlingar utom en hade en högre soliditet 2008 än 2007.

Alla församlingar har byggnader eller mark i någon omfattning. Dessa fastigheter har som regel ett större värde än vad som framgår av balansräkningen, eftersom de till stor del är avskrivna. Flera församlingar äger fastigheter som helt eller delvis används för kommersiellt ändamål och som genererar hyresintäkter.

4. Varför en förändrad organisation?

Vår summering och bedömning:

Svenska kyrkans organisation bygger på ett solidariskt synsätt. Då en eller flera församlingar sviktar genom att de inte långsiktigt kan fullgöra sin uppgift behövs en översyn av hela den lokala organisationen i närområdet. Det kan leda till en församlingsreglering eller en samfällighetsbildning.

Den nuvarande församlingsorganisationen i Stockholms innerstad har en rad påtagliga brister. Flera församlingar har redan i dag för få medlemmar och ett för litet ekonomiskt underlag. Ytterligare församlingar är på väg att hamna i samma belägenhet. En ekonomisk utjämning inom såväl Stockholms stad och stift, liksom inom innerstaden, saknas. Samarbets- och besparingsmöjligheterna kring viktiga ekonomiska, tekniska, administrativa och andra gemensamma praktiska frågor tas inte till vara.

Det saknas väl fungerande former för en gemensam planering och gemensamt arbete i viktiga frågor. Både samlade pastorala insatser och pastoral och diakonal mångfald är svåra att uppnå. Samstämmigheten med samhällets organisation i övrigt brister. Visserligen skull flera av de modeller som nyligen presenterats i ett diskussionsbetänkande från den strukturutredning som arbetar på nationell nivå kunna bidra till en lösning av innerstadens strukturproblem, men de omfattande förändringar som utredningen föreslår kan inte genomföras förrän tidigast 2018. Det material som finns beträffande innerstadsförsamlingarnas situation visar tydligt att möjligheten att avvakta eller avstå från att agera – med hänvisning till Strukturutredningen eller av andra skäl – inte längre är ett alternativ.

4.1 Alla församlingar i innerstaden ska kunna fungera

En viktig förutsättning för en fungerande församlingsorganisation är solidariteten inom Svenska kyrkan. Den solidariteten borde gå att mobilisera i Stockholms innerstad där alla församlingar har samma ursprung. De i dag ekonomiskt starkare församlingarna har kommit till genom utbrytningar ur andra församlingar i innerstaden. Bland de senare finns flera av de i dag ekonomiskt svagare innerstadsförsamlingarna.

Hur den lokala församlingsorganisationen än utformas är församlingens grundläggande uppgift den som anges i kyrkoordningen. Församlingen ska ovillkorligen fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission.

Minst en gudstjänst i veckan och minst en kyrka i varje församling – det klarar alla församlingar i Stockholm. Inget problem alltså? Jo, av följande skäl:

- Verksamheten ska enligt kyrkoordningen så långt möjligt bedrivas i den omfattning som förhållandena kräver.

- Församlingsorganisationen – byggd på indelning och möjligheter till samordning – ska syfta till att detta sker, inte bara i några församlingar utan i alla.
- Det ingår i grundtanken att även väl ställda församlingar, som kan klara sin ekonomi under överskådlig tid, ibland måste beröras av en ändring i församlingsindelningen eller bildandet av en samfällighet.

Om organisationen sviktar – genom svårigheter i en, flera eller alla församlingar att bedriva sin verksamhet i den utsträckning som förhållandena kräver – är det stiftets skyldighet att vidta åtgärder. Det kan ske genom ekonomiskt och/eller personellt stöd från stiftet, en förändrad församlingsindelning, bildande av en samfällighet eller tillkomsten av annan samordning. Det är av detta skäl som Stockholms stift inte bara bör utan är tvingad att initiera en ny organisation för församlingarna i Stockholms innerstad.

4.2 Bot ska rådas på dagens brister

Det finns brister i Svenska kyrkans organisation i Stockholms innerstad. Här pekar vi på några av dessa:

- Det finns flera församlingar som redan i dag har svårigheter i sitt arbete därför att de har för få medlemmar och ett för litet ekonomiskt underlag. Om tio år kommer ännu fler församlingar att vara i den belägenheten om ingenting görs.
- Det finns inga former för att åstadkomma ett tillräckligt effektivt gemensamt arbete i viktiga gemensamma frågor, aktuella i samtliga församlingar.
- Gemensamt planerade och genomförda insatser är nödvändiga i Stockholms cityområden.
- Stockholms domkyrkoförsamlings litenhet – den tredje minsta församlingen i stiftet – i kombination med Storkyrkans och S:t Jacobs kyrkas nuvarande och framtida betydelse i Stockholms city – är en betydande komplikation.
- Det stora antalet enheter på en begränsad yta gör att möjligheterna till samlade pastorala och diakonala insatser inom de större områden där församlingsborna dagligen rör sig är begränsade.
- Många små enheter saknar reella möjligheter till en pastoral mångfald, med en rikedom i fråga om olika kunskaper, erfarenheter och inriktningar hos dem som arbetar i församlingen.
- Förutsättningarna för att utveckla ledningsfunktioner och personal i alla innerstadsförsamlingarna så att de kan motsvara dagens och, i ännu högre grad, framtidens krav är för små.
- Samarbets- och besparingsmöjligheterna i viktiga ekonomiska, tekniska, administrativa och andra gemensamma praktiska avseenden tas inte till vara.
- Organisationen ger inte möjlighet till en intern regional ekonomisk utjämning mellan innerstadens församlingar.
- Samstämmigheten med samhällets organisation i övrigt brister.

4.2.1 Långsiktigt hållbart ekonomiskt underlag

Det befolkningsmässiga, och därmed det aktuella och det framtida ekonomiska underlaget, är betydelsefullt för hur församlingsindelning och/eller samordning ska utformas.

Mycket kommer att förändras under de närmaste decennierna. Dels pågår både en kraftig inflyttning till Stockholms stad och en betydande bostadsbyggnation i Stockholms innerstad. Den senare handlar om både förtätning och bygge av nya bostadsområden. I Stockholms innerstad är Hammarby Sjöstad, Nordvästra Kungsholmen, Norra stationsområdet och Norra Djurgårdsstaden exempel på det senare. Detta har redovisats i kapitel 3. Samtidigt pågår en minskning av antalet personer som medlemmar i Svenska kyrkan i stort med ungefär en procent per år, en minskning vars framtida takt är närmast omöjlig att bedöma. Någonstans kommer sannolikt utträdestakten att plana ut och ett nytt normalläge att inträda.

På några håll i Stockholms innerstad motsvarar inflyttningen i församlingen förlusten av personer som medlemmar i Svenska kyrkan, på andra håll leder bortfallet till ett minskat antal medlemmar. Flera innerstadsförsamlingar har på senare tid sett en ny en ny tendens växa i styrka, nämligen att de som flyttar från församlingen är medlemmar i Svenska kyrkan i högre grad än de som flyttar in. Dels finns det många högavlönade inflyttare, inte minst högavlönade män, som anser sig ha en för hög kyrkoavgift. Dels är det dyrt att köpa en bostadsrätt i innerstaden, inte minst i de nybyggda områdena, och när man går igenom den framtida ekonomiska situationen skär man ned hushållets kostnader. Då kan kyrkoavgiften falla bort. Det är uppenbart att flera fastighetsmäklare uppmärksammar bostadsköpare på denna sparmöjlighet.

4.2.2 Samlad planering och gemensam verksamhet

Det är viktigt att en församlingsreglering eller en samfällighetsbildning i Stockholms innerstad leder till förbättrade förutsättningar för en god planering av Svenska kyrkans verksamhet. Det kan gälla såväl gamla som nya och utvidgade verksamheter. Det kan finnas behov av en gemensam hållning i vissa grundläggande avseenden. Det kan behövas konkreta insatser i verksamheten som fordrar ett gemensamt uppträdande. Det kan finnas behov av mer eller mindre långtgående direkt samverkan kring uppgifter inom de ”stor-stadsdelar” som innerstaden består av, nämligen Norrmalm, Östermalm, Södermalm och Kungsholmen.

En gemensam planering är också viktig i det kyrkliga arbetet inom en rad områden. Bland annat integrationsfrågor. engagemang i skolor, på högskolor och på universitet, sjukhuskyrkan och arbetet på vård- och äldreboenden, arbetet med språkliga minoriteter, åtgärder vid kriser och katastrofer och kommunikationsarbetet. Alla dessa frågor finns, om än mer eller mindre, i alla församlingarna. Nya församlingar kommer att möta förväntningar i alla dessa avseenden. Inom några av dessa områden finns också redan i deg en samordning genom stiftets försorg.

I Svenska kyrkans kulturutbud i Stockholm finns ofta likartade program, till utformningen sådana och i tiden lagda så att det uppenbarligen kan leda till konkurrens mellan församlingarna. Detta går inte helt att undvika (kyrkoårets stora högtider påverkar ju både tider och programinnehåll), men mycket kan göras över året som helhet – både för att främja ett profilerat utbud i olika kyrkor och för att ibland åstadkomma satsningar på gemensamma teman. Svenska kyrkan behöver också på ett mer samlat sätt än nu samspela och föra samtal med de många kulturinstitutioner som finns i City.

4.2.3 Verksamheten i Stockholms cityområden

Stockholms city är uppenbarligen ett problem, men i ännu högre grad en möjlighet! Tydligast är kanske behoven av ökad direkt samordning inom cityarbetet, ett arbete som i dag är starkt försummat. Olika projekt har från 1950-talet och framåt gett tankar och uppslag om tänkbara verksamheter i City, men inga uthålliga insatser har gjorts.

Mängder av människor, flera hundra tusen, söker sig varje dag till City av olika skäl. Svenska kyrkan behöver hitta en form för att finnas i denna ibland mycket friska och ibland mindre friska, men alltid intensivt bubblande kittel av mänsklig aktivitet. I City behövs i dag samordning mellan de närmast berörda församlingarna, men också mellan dessa församlingar och stiftet. Bara därigenom kan man möta de särskilda behov som finns i City av att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. Uppgiften är stor.

Det i Stockholm traditionellt mycket trånga citybegreppet måste emellertid vidgas påtagligt för att kunna fungera i den kyrkliga verksamheten. En motsvarande förändring sker inom staden, där samhällsplaneringen tar sikte på att inlemma flera stadsdelar i City.

Den gamla definition av City är det område som utgör den innersta delen av Stockholms innerstad:

- Nedre Norrmalm, det vill säga det område som i norr gränsar till Kungsbron och Kungsgatan till och med (del av) Stureplan och i öster till Birger Jarlsgatan till och med Nybroplan.
- Helgeandsholmen.
- Gamla stan.
- Riddarholmen.

Detta område överensstämmer med det område som idag utgör Stockholms domkyrkoförsamling, exklusive Skeppsholmen.

Inom detta område bor cirka 5 000 personer, varav cirka 3 000 är medlemmar i Svenska kyrkan. Cirka 80 000 personer arbetar där. Till dessa kommer ytterligare ett stort antal människor som för en kortare eller längre tid vistas inom området. Det kan handla om att som invånare i staden eller länet göra inköp, ta del av det rika kultur- och nöjesutbudet, besöka företag, organisationer eller myndigheter, delta i konferenser eller motsvarande eller bara passera från en aktivitet till en annan, eller som turist göra allt det som en turist gör. Här samlas också ett stort antal människor med sociala problem, både missbrukare av olika slag och hemlösa. Att kunna möta alla dessa människor på deras villkor och kunna erbjuda dem något är en stor utmaning i sig.

En annan och i det här sammanhanget mer relevant definition av Cityverksamhet är att särskilt se på de områden i Stockholms innerstad som samlar stora grupper av tillresande människor. I den definitionen ingår förstås det område som just beskrivits, men också områden på Norrmalm i övrigt, Kungsholmen, Södermalm och Östermalm. Cityverksamheten kommer då att omfatta det kyrkliga arbetet på och kring bland annat Odenplan och S:t Eriksplan, Fridhemsplan (i ännu högre grad om ett decennium), Slussen och Medborgarplatsen, hela Stureplansområdet och Östermalmstorg. Ambitionen inom staden är att vidga citybegreppet så att det

omfattar också andra delar av den centrala staden. Vi använder i fortsättningen den definitionen av Cityverksamhet.

Svenska kyrkan kommer alltid att kunna göra mer i Stockholms city. Det är något som Svenska kyrkans församlingar delar med alla andra som är verksamma i Stockholms city. Det går inte ett göra hur mycket som helst – men en god bit till går det att komma. Konkreta förslag om detta finns i de två projekt som genomförts under senare år, dels Cityprojektet, dels Storstadsprogrammet. Delar av dessa projekt har drivits vidare, bland annat i samverkan mellan flera församlingar, men ytterligare tankar kan tas till vara.

4.2.4 Storkyrkan

Storkyrkan, Stockholms stifts domkyrka, spelar en rad roller: församlingskyrka, stiftskyrka och kyrka för nationella evenemang. Den bär som födelseplatsen för den svenska reformationen med sig stabila kyrkliga och teologiska traditioner. Genom åren har den alltid varit en av Svenska kyrkans mest uppmärksammade kyrkor, ibland den mest uppmärksammade.

Genom åren har också de ekonomiska problemen kring Storkyrkan växt sig starkare. Som redan framgått har Stockholms domkyrkoförsamling bara knappt 3 000 medlemmar. Församlingen är unik i Svenska kyrkan genom att kyrkoavgiften inte räcker till mer än att finansiera en femtedel av de årliga kostnaderna. I övrigt fordras bland annat entréavgifter i Storkyrkan, entréavgifter till konserter i Storkyrkan och S:t Jacobs kyrka samt sponsorinsatser och andra anslag.

Ekonomin i Stockholms domkyrkoförsamling är speciell i förhållande till övriga domkyrkor i Svenska kyrkan i den meningen att de övriga ligger i betydligt större församlingar eller i församlingar som ingår i en kyrklig samfällighet. Sammanslagningen med S:ta Clara kyrka och S:t Jacobs kyrka löste inte problemen, lika litet som en sammanslagning av Adolf Fredriks, S:ta Clara och S:t Jacobs församlingar skulle ha gjort det. För Storkyrkan skulle den lösningen tvärtom ha förvärrat situationen. Perspektivet var då de här besluten fattades allt för korta.

Genom ett omfattande besparingsarbete under senare år har ekonomin i Domkyrkoförsamlingen stärkts, men med mycket begränsade verksamhetsmedel. En förutsättning för den balanserade ekonomin är det stöd församlingen får från stiftet. Anslag utgår till församlingen med 2,7 miljoner kronor. Detta är knutet till dels Storkyrkans roll som stifts- och nationell kyrka, dels församlingens arbete i City. Anslaget ligger kvar på denna nivå sedan många år. Tre stiftsanställda präster, motsvarande två och en halv heltidstjänst, är dessutom verksamma i församlingen, främst Storkyrkan. Det är en domkyrkokaplan (100 procent), en domkyrkolektor (100 procent) och en komminister (50 procent).

Under intryck av att församlingens ekonomi varit svag har under årens lopp krav på ökade externa insatser rests. Dels har det föreslagits att Domkyrkoförsamlingen, alternativt bara Storkyrkan, ska bli en stiftskyrka i verklig mening, alltså att Stockholms stift i någon form skulle ta ett ökat ansvar för både kyrkobyggnaden och verksamheten i den. Dels har det föreslagits att stiftet och Svenska kyrkan på nationell nivå ska ta detta ökade ansvar med tanke på kyrkans nationella roll. Stockholms stift har hittills inte ansett sig böra öka sitt ekonomiska

engagemang. Propåer i Kyrkomötet om ett ökat nationellt engagemang för någon eller några av domkyrkorna har avvisats.

Efterhand har utvecklingen visat att en långsiktig lösning snarare bör ske genom indelningsändring än genom tillförsel av ytterligare bidrag i olika former. Därför bejakade stiftsstyrelsen Domkyrkoföresamlingens förslag om utredning av församlings- och pastoratsindelningen i Stockholms innerstad.

4.2.5 Pastoral och diakonal samling och mångfald

Det finns i Stockholms innerstad mycket folk på en förhållandevis liten yta. Invånarna rör sig i snabb takt genom staden. Under en och samma dag vistas de flesta inom flera församlingar. För somliga har säkert församlingsgränserna betydelse, men knappast för merparten. Kyrkobyggnaderna och deras aktiviteter lägger däremot många märke till.

Inom ett område som Stockholms innerstad finns det ett behov av pastoral och diakonal resurssamling. Det kan på olika sätt ske med större kraft inom större enheter: ett gemensamt teologiskt grundarbete, mer kvalificerade omvärldsanalyser och utvecklingsarbete i större arbetslag. Det pastorala syftet kan tillgodoses bättre, diakonin kan förstärkas, uppmärksamheten öka och genomslaget bli större.

Större enheter leder också ofta till pastoral mångfald, liksom större enheter leder till en bredare och mer resursrik diakoni. Genom ett större arbetslag (som sammantaget kan ha bredare kunskaper, större erfarenhet och vidare intressen än en enskild person), tillgången till flera kyrkolokaler och – om omprioriteringarna lyckas – större ekonomiska resurser kan fler behov tillgodoses.

Detta har illustrerats av Stig Linde nyligen i Svensk kyrkotidning. Han konstaterar att det är bra för kyrkans diakoni att lägga samman församlingar. Diakonalt arbete i dagens samhälle kräver samlade resurser och kompetens. Han pekar på erfarenheterna från de sammanläggningar som gjorts under senare tid och som gett diakonerna en ny och bättre situation i sitt arbete. De resultaten kan också uppnås utan sammanläggning, men blir då svårare att åstadkomma.

Gudstjänstutbudet kan på ett genomtänkt sätt bli mer varierat med olika typer av gudstjänster. Det är också lättare att samtidigt ge utrymme för flera gudstjänstformer och liturgiska traditioner inom en större församling. Det diakonala arbetet kan inrymma fler medarbetare med specialkunskaper.

4.2.6 Goda förhållanden för ledning och personal

En framtida organisation måste ge bättre arbetsmöjligheter för kyrkoråd, övriga förtroendevalda och kyrkoherdar att leda arbetet i församlingen. En ny organisation måste ge förutsättningar för att skapa en god arbetsmiljö för de anställda. Detta kräver utökade resurser för arbetsmiljö och personalsociala frågor, något som de större enheterna skulle kunna ge samtliga anställda.

För både ledning och anställda är en klar organisation med en tydlig ansvarsfördelning viktig. Kyrkoordningen ger ramarna för denna organisation, men församlingarna kan själva fatta åtskilliga avgörande val beträffande hur nya enheter – antingen det rör sig om större församlingar eller en samordning i samfällighetens form – ska utformas och arbeta.

Större enheter kan ge bättre möjligheter till intern utbildning och internt stöd, något som också bör kunna gälla frivilliga medarbetare.

Svårigheten för ledning och anställda är givetvis de större enheternas större komplexitet och behovet av en striktare administration, liksom att avståndet i en del avseenden kommer att öka. I en stor enhet är ofta förutsättningarna för administrativa improvisationer och avvikelser från delar av regelverket mindre än i små. Kyrkoherdens administrativa börda kommer att bli tyngre, vilket gör att församlingar i den storlek som kan bli aktuella i Stockholms innerstad kan behöva en organisation där goda möjligheter finns till delegering och avlastning.

Det finns också en rad yttre omständigheter som lett till att också Svenska kyrkans lokala organisation ställts inför successivt ökade krav:

- Kraven på hanteringen av både ekonomi och personalfrågor, inte minst med arbetsrättsliga inslag, har ökat.
- Inträdet i EU och utvecklingen av EU har fört in en rad nya hänsynstaganden i alla organisationer.
- Utvecklingen inom IT-området underlättar många delar av det dagliga arbetet, men utvecklingen kräver också nya kunskaper.
- Det finns en allmän utveckling mot mer specialiserade roller inom de flesta yrken.

Alla dessa faktorer tvingar fram en ökad professionalisering och fördjupad kompetens.

4.2.7 Behov av besparingar

I Stockholms innerstadsförsamlingar, med de många arbetsuppgifter som möter församlingarna, behövs en långsiktigt uthållig ekonomi. Detta fordrar ett rationellt arbete, vilket fordrar besparingar i förhållande till i dag. Innebörden i en god ekonomi har utvecklats av stiftsstyrelsen i Stockholms stift: Den ekonomiska enhetens budget bör vara i balans tre år framåt och att soliditeten ska vara god. Vid en stor översyn av församlingsindelning eller samfällighetsbildning i Stockholms innerstad finns det nog snarast anledning att skärpa kravet på långsiktighet och tala om överskådlig tid.

Större enheter kan på ett rationellare och ekonomiskt effektivare sätt svara för hanteringen av församlingens resurser. Det kan handla om ekonomi- och löneadministration, personaladministration och personalutveckling, fastighetsförvaltning, IT-försörjning, kommunikationsfrågor, stiftelseförvaltning, teleförsörjning och vaktmästeritjänster.

I Stockholms stift, liksom många andra stift i Svenska kyrkan, genomförs ett samverkansprojekt. Syftet är att utveckla nya samverkansformer mellan församlingarna. I direktiven konstaterar stiftsstyrelsen att en ökad samverkan, framförallt inom administration, ekonomi, IT och

telefoni kan frigöra resurser för församlingarnas grundläggande uppgifter. Projektet har kommit en god bit på väg.

Under 2010 ska konkreta förslag om samverkan presenteras. Redan nu är det känt hur församlingarna prioriterar bland olika möjligheter till samverkan. I topp ligger följande områden: Telefoni, IT-plattform, fastighetsfrågor och lönehantering. Också Stockholms stift avser att prioritera dessa områden. Stiftet har nu begärt besked från församlingarna om de vill ansluta sig till det fortsatta utrednings- och utvecklingsområdet, som i första omgången avser telefoni och IT-plattform. En samverkan ska kunna fungera från och med 2011.

Samverkansprojektet är av intresse också för diskussionen om större församlingar respektive samfällighetsbildning. Om större strukturförändringar sker i Stockholms innerstad kan projektet påverka organisation och besparingsarbete i de nya enheterna. En samordning inom administrativa och tekniska områden ger möjligheter till effektivisering och rationaliseringar och kan leda till större resurser för kärnverksamheten.

Projektet är alltså värdefullt, men inte tillräckligt för att lösa de problem som finns i församlingsorganisationen i Stockholms innerstad. En administrativ och teknisk samordning saknar utjämnande effekter. Det leder inte till sådana grundläggande förändringar som är nödvändiga i innerstaden. Slutligen saknas ett kyrkligt regelverk beträffande denna form av samordning, liksom de långvariga erfarenheter som de i kyrkoordningen reglerade samverkansformerna har.

4.2.8 Behov av utjämning

Oavsett om man vill ändra församlingsindelningen eller bilda en samfällighet i Stockholms innerstad måste ett krav vara att förändringen får en utjämnande effekt.

Det pågår en ständig förändring av både total befolkningsmängd och befolkningens fördelning i staden. Flera av de i dag ekonomiskt starkaste församlingarna var kring sekelskiftet eller en bit in på 1900-talet en del av de i dag närmast centrum liggande församlingarna. En del av deras resurser, till exempel flera kyrkor, byggdes av den gamla församlingen. Andra resurser har kommit till under den tid då det fanns en kyrklig ekonomisk samfällighet i Stockholm.

De potentiella utjämningseffekterna i de fyra ”stor-stadsdelarna” är mycket tydliga. På varje malm finns det en eller två församlingar som har en god ekonomisk situation. Samtidigt finns det några församlingar med betydligt sämre ekonomiska förutsättningar. Målet att alla församlingar ska fungera väl i Stockholms innerstad kan inte uppnås om inte de bättre ställda församlingarna deltar i den lokala utjämningen.

Den inomkyrkliga utjämningen har en stark ställning i kyrkoordningen. Det är den som ska garantera Svenska kyrkans rikstäckande verksamhet. Också den lokala utjämningen betonas starkt. Genom utjämningssystemet visar församlingarna, som det heter i inledningen till kyrkoordningens kapitel om ekonomi och egendom, ömsesidig solidaritet.

4.2.9 Samspel med samhällsstrukturen i övrigt

Svenska kyrkan har omfattande kontakter med andra samhällsorgan. Relationen till samhällsstrukturen i övrigt, särskilt den kommunala organisationen, är alltså av intresse. Stockholms stads förtroendevalda organisation och förvaltning bygger på stadsdelsområden med stadsdelsnämnder och stadsdelsförvaltningar.

De stadsdelsområden som kan beröras av en förändrad församlingsindelning i Stockholms innerstad är Norrmalm, Östermalm, Kungsholmen och Södermalm. Det finns fördelar med att också en ny församlingsindelning, eller bildandet av en eller flera samfälligheter, ansluter till indelningen i stadsdelsområden, även om denna faktor bara är en av flera – och inte den viktigaste – när den nya lokala kyrkliga organisationen diskuteras.

Områdesorganisationen i stadsdelarna är stora och har många uppgifter som är av stort intresse för församlingarna: förskola, äldreomsorg, handikappstöd, individ- och familjeomsorg, fritids- och kulturverksamhet, barn- och ungdomsverksamhet, stadsmiljöarbete, flyktingfrågor, ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder. Här finns ett behov av lokal samverkan mellan kommun, församlingar och andra intressenter.

4.2.10 Svenska kyrkans långsiktiga utveckling och organisation

Strukturer för framtidens församling – ett diskussionsmaterial från den av Kyrkostyrelsen efter beslut av Kyrkomötet tillsatta Strukturutredningen – diskuteras nu i församlingarna. I detta material finns inga ställningstaganden, men däremot sju modeller för en framtida struktur:

A. Nuvarande struktur med vissa justeringar, bland annat beträffande samfälligheternas organisation. Samfälligheter har alltid direktvalda kyrkoråd.

B. En enda obligatorisk och reglerad lokal nivå, nämligen församlingen. En funktionell församlingsindelning med färre församlingar än i dag. En kyrkoherde i varje församling. Friare förutsättningar för en lokalt beslutad samverkan mellan församlingar. Större utrymme för stiften att besluta om ändrad församlingsindelning.

C. En enda obligatorisk och reglerad lokal nivå, i det här fallet i stället pastoratet, som också beslutar om församlingsindelningen. Pastoratets fullmäktig utser kyrkoråd i församlingarna. En gemensam pastoratsinstruktion i stället för nuvarande församlingsinstruktioner. Även här friare förutsättningar för en lokalt beslutad samverkan mellan församlingar.

D. Ett pastorat per kommun (och inga samfälligheter). Pastoratet beslutar om församlingsindelningen. Även här utses församlingarnas kyrkoråd av pastoratets fullmäktige och en pastoratsinstruktion ersätter nuvarande församlingsinstruktioner. Inga samfälligheter bildas.

E. Samfälligheter på mellannivå (i 125 regioner av kontraktsstorlek som svarar för alla lokalt anställda och fastigheterna). Samma kyrkoavgift inom regionen. Församlingen svarar fortfarande för den grundläggande uppgiften inom den ekonomiska ram de får. Lokala beslut m inrättande av befattningar och anställning.

F. Stiftet ges ett gemensamt resursansvar (samma kyrkoavgift för alla stiftets församlingar). Stiftet fördelar resurser. Stiftet är arbetsgivare för alla anställda och ansvarar för alla fastigheter, liksom för alla administrativa system. Församlingen svarar fortfarande för den grundläggande uppgiften inom den ekonomiska ram de får. Lokala beslut om inrättande av befattningar och anställning.

G. Svenska kyrkans nationella nivå ges ett gemensamt resursansvar med samma kyrkoavgift i hela Svenska kyrkan. Den nationella nivån fördelar resurser. Trossamfundet Svenska kyrkan är den enda juridiska personen, är arbetsgivare för alla anställda, har ett grundläggande ansvar för alla fastigheter, ansvarar för alla administrativa system och ansvarar för främjande av församlingarnas arbete. Församlingen svarar fortfarande för den grundläggande uppgiften inom den ekonomiska ram de får. Lokala beslut om inrättande av befattningar och anställning. Stiftens roll reduceras och inriktas främst på tillsyn.

Efter den under våren 2010 genomförda diskussionsomgången arbetar Strukturutredningen vidare och ska senast den 1 april 2011 lämna sitt slutbetänkande. Där ska utredningens förslag till lokal organisationsstruktur i Svenska kyrkan redovisas. Om några större förändringar ska genomföras kan detta inte ske förrän tidigast 2018. Det råder alltså osäkerhet om förändringar kommer att ske, när de i så fall kan genomföras och hur de då kommer att se ut.

Visserligen skulle flera av de modeller som Strukturutredningen lagt fram kunna bidra till att lösa strukturproblemen i Stockholms innerstad, men det underlag vi redovisat i kapitel 3 och 4 visar tydligt att möjligheten att avvakta eller att avstå från att agera – med hänvisning till den nationella strukturutredningen eller av andra skäl – inte längre är ett alternativ för innerstadsförsamlingarna som en helhet.

Medlemsutvecklingen i Svenska kyrkan

Hur kommer församlingarnas underlag i form av invånare och medlemmar att se ut om tio år? Vi utgår från den prognos som tagits fram av Kyrkostyrelsen. Enligt denna kommer följande att gälla i Svenska kyrkan om tio år:

- Antalet medlemmar kommer att vara knappt 6 miljoner *medlemmar*, det vill säga cirka 800 000 färre än år 2008. Andelen medlemmar i den svenska befolkningen kommer att vara cirka 60 procent.
- Medlemmarnas *medelålder* har höjts med tre år.
- Antalet yrkesverksamma medlemmar har minskat från 3,1 miljoner till 2,5 miljoner, en minskning med 18 procent.
- Antalet *döpta och konfirmerade* har minskat markant.

5. Församlingsindelning och samfällighetsbildning

Vår summering och bedömning:

Det finns en omfattande reglering av såväl ändringar i församlingsindelningen som samfällighetsbildning. Församlingen är det lokala pastorala området och har som sin grundläggande uppgift att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. Allt annat som församlingen gör är stöd för och en konsekvens av denna grundläggande uppgift. Om en samfällighet bildas skall denna ha det ekonomiska ansvaret för att det finns resurser för att utföra församlingens uppgifter. Samfälligheten svarar för att de ekonomiska och personella förutsättningarna finns, medan församlingarna svarar för mål, riktlinjer och genomförande.

5.1 Grundläggande regler om församlingen

5.1.1 Församlingens uppgift

Enligt kyrkoordningen är församlingen det lokala pastorala området. Det innebär att församlingen är den primära enheten inom Svenska kyrkan. Församlingens grundläggande uppgift är att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. Allt annat som församlingen gör är stöd för och en konsekvens av denna grundläggande uppgift. Ambitionsnivån och hur uppgifterna ska genomföras avgör dock församlingen själv. Till grund för detta ligger församlingsinstruktionen.

Några organisatoriska begrepp

I ett *enförsamlingspastorat* överensstämmer gränserna för församling och pastorat. Det finns då givetvis också en kyrkoherde. I ett *flerförsamlingspastorat* finns det flera församlingar, men bara en kyrkoherde. När flera församlingar utgör ett pastorat samverkar de i en samfällighet som svarar för ekonomisk utjämning, resurshushållning och service (*pastoratssamfällighet*). Samverkan är då obligatorisk. En vidare samordning sker i en *flerpastoratssamfällighet*, där två eller flera pastorat kan ingå. Det finns också exempel på den problematiska lösning som innebär att flerförsamlingspastorat ingår i en flerpastoratssamfällighet. Det är en lösning som man försöker lämna.

Av kyrkoordningen framgår att det finns en lokaliseringsprincip och att denna princip knyter an till vistelsebegreppet. Ansvaret för den kyrkliga verksamheten omfattar alla dem som vistas i församlingen, tillfälligt eller under en längre tid.

Församlingens ansvar för dem som vistas tillfälligt i församlingen ger dem inte rätt att ställa krav på församlingen. Ett undantag från detta är de kyrkliga handlingarna (dop, konfirmation, vigsel och begravningsgudstjänst). För dessa gäller ett obligatoriskt clearingsystem som syftar till att öka valfriheten för den enskilde.

Församlingen ska dels anskaffa och underhålla den egendom som behövs för församlingens uppgifter, dels anställa och avlöna personal (om inte det ansvaret faller på en kyrklig samfällighet som församlingen ingår i). Till detta kommer också att församlingen, eller samfälligheten, ansvarar för begravningsverksamheten enligt begravningslagen och begravningsförordningen. Det gäller dock inte i Stockholm där staden är huvudman för denna verksamhet.

I inledningstexten till kyrkoordningens åttonde avdelning, som handlar om församlingstillhörighet och indelning, heter det på följande sätt:

> ”Svenska kyrkans uppdrag är att ge vidare evangelium i ord och handling till dem som bor i Sverige… Församlingen är den grundläggande enheten inom Svenska kyrkan, eftersom det är där människor lever, evangelium förkunnas sakramenten delas ut. Utan gudstjänsterna och gudsgemenskapen finns ingen församling. För att församlingen ska kunna utföra sina uppgifter måste där också finnas människor som är villiga att ta ett särskilt ansvar för dessa uppgifter.”

I kyrkoordningen anges tre kriterier för en församling. Uppfylls inte dessa kriterier har stiftsstyrelsen ett ansvar för att församlings- och pastoratsindelningen ses över och att indelningen ändras så att det blir en mer ändamålsenlig indelning där församlingarna uppfyller församlingskriterierna och i övrigt är tillräckligt stora och ekonomiskt bärkraftiga för att kunna utförs sina uppgifter.

Det första kriteriet är att en församling ska fira en huvudgudstjänst varje söndag och annan kyrklig helgdag eller åtminstone en gudstjänst varje vecka om inte domkapitlet i församlingsinstruktionen har medgivit undantag. Det regelbundna gudstjänstfirandet är konstitutivt för församlingen. Att människor regelbundet samlas och gemensamt firar gudstjänst är avgörande för att man ska kunna tala om en församling. Det andra kriteriet är att det i en församling ska finnas minst ett kyrkorum som är invigt i Svenska kyrkans ordning. Det tredje församlingskriteriet är att det i församlingen ska finnas människor som tar ansvar för att församlingens uppgifter blir utförda och som är beredda att åta sig förtroendeuppdragen i församlingen.

När det gäller församlingarna inom Stockholms innerstad kan man konstatera att de två första kriterierna konsekvent uppfylls, oftast med rejäl råge. Däremot finns det församlingar som har eller kan få problem att uppfylla det tredje församlingskriteriet.

Svenska kyrkan har själv ändrat det interna regelverket så att förutsättningarna för att bedriva församlingsverksamhet förbättrats. Det handlar främst om införandet av clearingsystemet och vistelsebegreppet:

Clearingsystemet innebär att medlemmar fritt får välja i vilken församling man ska döpas, konfirmeras och vigas samt var begravningsgudstjänsten ska äga rum. Församlingarnas kostnader clearas församlingarna emellan utan kostnader för den enskilde. Även själva begravningsverksamheten omfattas av ett clearingsystem, reglerat i Begravningslagen.

Vistelsebegreppet innebär att församlingen har ansvar för den kyrkliga verksamheten för alla som vistas i församlingen. Flera församlingar kan alltså samtidigt ha ett pastoralt ansvar för en och samma person, dels den församling där personen är folkbokförd, dels den församling inom vars område personen vistas för kortare eller längre tid av annat skäl.

Enförsamlingspastoratet och dess organisation är väl kända begrepp i Stockholms innerstad. Samtliga församlingar är enförsamlingspastorat.

5.1.2 Att ändra församlingsindelningen

Stiftsstyrelsen kan ta upp ett ärende till behandling på eget initiativ. Då bygger man på kyrkoordningens bestämmelser. Det heter där att stiftsstyrelsen ska verka för en lämplig församlingsindelning.

Förslag om indelningsändring kan också föras fram av en församling som skulle beröras av ändringen eller av någon som är medlem i en sådan församling. Förslag kan också föras fram av en berörd samfällighet och av domkapitlet.

Stiftsstyrelsen ska i båda fallen utreda frågan om ändring i indelningen och i samband med detta samråda med de församlingar och samfälligheter som berörs, med domkapitlet samt med lantmäterimyndigheten och den kommun där indelningsändringen är tänkt att ske. De ska ges tillfälle att yttra sig i frågan.

Stiftsstyrelsen ska enligt kyrkoordningen verka för både en lämplig församlingsindelning och en ändamålsenlig pastoratsindelning. Båda dessa bestämmelser blir tillämpliga på de enförsamlingspastorat som Stockholms innerstad består av. När åtgärder behövs ska stiftsstyrelsen snarast initiera sådana. Bestämmelserna om pastoratsindelningen kan ses som något skarpare, inte minst i fråga om tillräcklig storlek, än bestämmelserna om församlingsindelningen.

Stiftsstyrelsen får fatta beslut om delning av en församling, sammanläggning av flera församlingar eller överföring av en del av en församling till en annan församling. En förutsättning för ett sådant beslut är att förändringen leder till bättre förutsättningar för församlingarna att utföra sina uppgifter. Ett annat krav är att förändringen leder till bestående fördelar.

I samband med en församlingsreglering ska också en ekonomisk reglering ske. Fördelningen av tillgångar och förbindelser ska grundas på vad som är ändamålsenligt och skäligt. Det kan ske genom att församlingarna kommer överens. Då fastställer stiftstyrelsen den överenskomna regleringen. Om församlingarna inte är överens görs fördelningen av stiftsstyrelsen.

En ändring i församlingsindelningen träder i kraft den 1 januari året efter det år då ordinarie kyrkoval har ägt rum. Ett snabbare genomförande kan ske om ändringen innebär en sammanläggning av församlingar, utan förändringar av den nya församlingens gränser i förhållande till andra församlingar. Ett beslut om att ändra församlingsindelningen ska fattas senast ett år innan ändringen ska träda i kraft.

Stiftsstyrelsen kan i samband med att man beslutar om en ändrad församlingsindelning också inrätta ett *indelningsdelegerade*. Ledamöter och ersättare i delegerade utses från varje församling vars område helt eller delvis ska ingå i den nya församlingen. Stiftsstyrelsen beslutar hur många ledamöter och ersättare som varje församling ska utse genom beslut i kyrkofullmäktige. De ska väljas bland dem som är ledamöter eller ersättare där.

I indelningsdelegerade ska det finnas ett *arbetsutskott* med ansvar för beredning och verkställighet av ärenden. Den av prästerna som har varit kyrkoherde längst eller, om ingen har varit kyrkoherde, som har varit anställd som präst längst ska vara ledamot i arbetsutskottet med rätt att sätta en annan präst som ledamot i sitt ställe respektive som ersättare. Utskottet ska bestå av minst sex valda ledamöter.

Indelningsdelegerade blir under tiden fram till mandatperiodens slut kyrkofullmäktige för den nya församlingen och arbetsutskottet blir kyrkoråd.

5.2 Grundläggande regler om samfälligheter

5.2.1 Samfällighetens uppgifter

Samfälligheten har det ekonomiska ansvaret för att församlingens grundläggande uppgift kan utföras. Samfällighetens ska inte bedriva verksamheten, utan ansvarar för att den egendom som behövs för församlingarna anskaffas och underhålls samt att personal anställs och avlönas. Samfälligheten svarar för att de ekonomiska och personella förutsättningarna finns, medan församlingarna svarar för mål, riktlinjer och genomförande.

Det finns uppenbara fördelar med en samfällighet. I *Samverkan i Svenska kyrkan – rapport 2006* från Svenska kyrkans församlingsförbund gavs följande sammanfattning:

> ”För församlingsarbetet har den kyrkliga samfälligheten stora fördelar jämfört med alla andra tänkbara organisationsformer. Samfälligheten skapar underlag för rekrytering av personal med nödvändig kompetens och den skapar ekonomiska resurser för tunga investeringar och reparationer av kyrkor m.m. genom att den vilar på ett större befolkningsunderlag. --- Fördelningen av uppgifter mellan samfälligheten och ingående församlingar är givna i kyrkoordningens bestämmelser. Därför är samfälligheten att föredra i stället för att samverka med andra organisationer. Samfälligheten ger den service och stöd som behövs till församlingarna utan att det uppstår ett köp- och säljförhållande. Den utjämnar skillnader i ekonomisk styrka mellan olika delar i en region.”

Det finns samtidigt nackdelar. Med samfälligheten tillkommer det en ny politisk och administrativ nivå. Vissa beslut kommer längre bort från dem som svarar för församlingens verksamhet, alltså kyrkofullmäktige, kyrkoråd och kyrkoherde. Den pastorala ledning genom kyrkoherdens försorg som finns i ett en- eller flerförsamlingspastorat blir mindre tydlig i de frågor som hör hemma i en samfällighet. De erfarenheter som finns av flerpastoratssamfälligheter får nog ändå tolkas så att fördelarna är betydligt större än nackdelarna.

5.2.2 Samfällighetens organisation

I en samfällighet utövas beslutanderätten av samfällda kyrkofullmäktige. Samfällighetens styrelse är kyrkonämnden. Det kan också finnas särskilda nämnder, till exempel en fastighetsnämnd eller personalnämnd, i en samfällighet.

Liksom för fullmäktige i en församling ska *samfällda kyrkofullmäktige* besluta i principiella ärenden och i ärenden som på annat sätt är av större vikt, främst mål och riktlinjer för samfällighetens verksamhet, budget, kyrkoavgift och andra viktiga ekonomiska frågor, samfällighetens organisation och verksamhetsformer, val av ledamöter och ersättare i kyrkonämnden och

andra nämnder i samfälligheten, val av revisorer och revisorsersättare, grunderna för ekonomiska förmåner åt förtroendevalda samt årsredovisning och ansvarsfrihet.

Även i dessa typer av ärenden begränsas dock samfällighetens utrymme: Samfällda kyrkofullmäktige får inte besluta om andra mål och riktlinjer än sådana som avser ekonomisk utjämning, resurshushållning och service. Av kyrkoordningen framgår också följande:

- Samfällda kyrkofullmäktige har en skyldighet att besluta i ärenden som har väckts av någon församlings kyrkoråd.
- Innan samfällda kyrkofullmäktige avgör ett ärende som särskilt angår en församling ska församlingens kyrkoråd få tillfälle att yttra sig i ärendet.
- Ordföranden och vice ordföranden i en församlings kyrkoråd har rätt att ställa frågor i samfällda kyrkofullmäktige.
- Ordföranden och vice ordföranden i en församlings kyrkoråd har också rätt att delta i samfällda fullmäktiges överläggningar (men inte i besluten) i sådana ärenden som särskilt angår församlingen.
- Bara den kyrkoherde som har valts till ledamot i samfällighetens kyrkonämnd har en generell rätt att delta i samfällda fullmäktiges överläggningar, men i ärenden som särskilt angår en viss församling har även kyrkoherden i den församlingen denna rätt.

Samfällda kyrkofullmäktige väljs av de röstberättigade i samfälligheten på kyrkans valdag. Samfällda kyrkofullmäktige fastställer antalet ledamöter i fullmäktige. Antalet ska vara udda och minst 15 i samfälligheter med högst 5 000 röstberättigade, minst 25 i samfälligheter med 5 001-20 000 röstberättigade, minst 35 i samfälligheter med 20 001- 40 000 röstberättigade samt minst 45 i samfälligheter med över 40 000 röstberättigade. Lika många ersättare ska utses.

Samfällighetens styrelse är *kyrkonämnden*. Det kan också finnas andra nämnder. Samfällda kyrkofullmäktige får uppdra åt kyrkonämnden eller någon annan nämnd att i fullmäktiges ställe fatta beslut i ett visst ärende eller vissa grupper av ärenden. I förhållande till församlingarna gäller att deras kyrkoråd ska bereda och yttra sig i ärenden som särskilt angår församlingen och som ska handläggas av samfällda kyrkofullmäktige, disponera de anslag som kyrkonämnden har uppdragit åt kyrkorådet samt verkställa de beslut som kyrkonämnden har uppdragit åt kyrkorådet.

Samfällda kyrkofullmäktige bestämmer antalet ledamöter i kyrkonämnden och utser alla ledamöter utom den kyrkoherde som ska representera samfällighetens kyrkoherdar. Han eller hon ska tillsammans med en ersättare väljas av samfällighetens kyrkoherdar. Antalet valda ledamöter får inte vara mindre än sex. Antalet ersättare ska vara minst hälften av antalet valda ledamöter. Om möjligt ska varje församling vara företrädd i kyrkonämnden genom minst en ledamot eller ersättare.

I en samfällighet kan församlingarna välja mellan två olika alternativ vad gäller de beslutande och beredande/verkställande organen. Man kan på den kyrkliga valdagen välja dels ett samfällt kyrkofullmäktige (som sedan väljer kyrkonämnd), dels ett kyrkofullmäktige i församling-

en (som sedan väljer kyrkoråd). Man kan också på den kyrkliga valdagen välja dels ett samfällt kyrkofullmäktige (som sedan väljer kyrkonämnd), dels ett direktvalt kyrkoråd.

Samfälligheten har alltså genom samfällda kyrkofullmäktige och kyrkonämnden det övergripande ansvaret för ekonomisk utjämning, resurshushållning och service. På flera sätt slår kyrkoordningen fast församlingarnas medverkan och ansvar i hanteringen av ekonomiska frågor:

- I budgetarbetet ska församlingarna begära medel för sina uppgifter. Samfällda kyrkofullmäktige får avvika från det som en församling har begärt endast om det finns särskilda skäl till det.
- Kyrkonämnden ska fortlöpande underrätta församlingarna om alla frågor av större ekonomisk betydelse.
- Kyrkonämnden ska också, om det inte finns särskilda skäl, uppdra åt församlingarnas kyrkoråd att disponera de anslag som enligt den fastställda budgeten eller ett särskilt beslut anvisats åt församlingarna.
- En samfällighet får inte besluta om ändringar av en kyrkobyggnad eller ett kyrkorum utan att församlingen först har godkänt dessa. Samfälligheten beslutar om en kyrkobyggnad ska tas ur bruk, men om församlingen inte godkänner att byggnaden tas ur bruk får samfälligheten bara fatta detta beslut om det finns särskilda skäl. Förslaget ska då också prövas av stiftsstyrelsen.
- Då samfälligheten ska anställa någon som ska ha arbetsuppgifter i bara en av församlingarna i en samfällighet, är det församlingens kyrkoråd som ska göra detta om inte detta kyrkoråd har gett tillstånd till något annat.

Församlingarna har även efter att man blivit en del i en samfällighet intäkter av olika slag utöver kyrkoavgiften, till exempel entréavgifter. De medel som finns i församlingens egna eller närliggande stiftelser är oftast genom donators villkor knutna till en speciell verksamhet, vanligen i församlingen. Dessa medel ska även efter en samfällighetsbildning användas för de stipulerade ändamålen.

Hyresintäkter i församlingens bostadsfastigheter går till större delen tillbaka in i fastigheterna för underhåll och fastighetsskötsel, men fastigheterna ger också normalt ett visst överskott. Detta överskott går in i samfällighetens samlade fastighetsförvaltning. Hur detta ska gå till och vilka principer som ska gälla tillhör de frågor som bör diskuteras i samband med en samfällighetsbildning. Det kan finnas olika sätt att hantera denna fråga på.

Samfälligheterna förvaltar, utöver kyrkobyggnaderna, också församlingshem. Uthyrning där kan leda till kostnader för både pastorat och samfällighet. Då är det enligt förarbetena till kyrkoordningen naturligt att man kommer överens mellan samfällighet och församling om fördelning av hyresintäkter. Också principerna för hanteringen av denna fråga kan överenskommas i samband med en samfällighetsbildning.

Varje pastorat[9] i en flerpastoratssamfällighet ska utgöra en *valkrets* i valen till samfällda kyrkofullmäktige. Varje valkrets ska ha minst ett mandat, även om man inte når upp till detta vid den beräkning som görs.

Samma *rösträttsregler* som i övrigt i Svenska kyrkan gäller för valen till samfällda kyrkofullmäktige. Den som är medlem i Svenska kyrkan och fyller 16 år senast på valdagen har rösträtt om han eller hon är folkbokförd i en församling som ingår i samfälligheten. Den som tillhör en icke-territoriell församling har vid val till samfällda kyrkofullmäktige endast rösträtt i en samfällighet där den icke-territoriella församlingen ingår.

Valbar till uppdrag som förtroendevald i en samfällighet är den som är medlem i Svenska kyrkan, är döpt, fyller 18 år senast på dagen för valet samt är folkbokförd i en församling som ingår i samfälligheten. Begränsningarna av valbarheten i en samfällighet bygger på samma principer som i en församling.

Samfällda kyrkofullmäktige får, sedan församlingarna i samfälligheten har fått tillfälle att yttra sig, besluta att valbarheten ska vara inskränkt till valkretsen.

I en samfällighet svarar samfällda kyrkofullmäktige genom den obligatoriska valnämnden för *valorganisationen* i samband med de kyrkliga valen inom samfälligheten och dess församlingar. Det övergripande ansvaret i stiftet bär stiftsstyrelsen.

5.2.3 Bildande och ändring av en flerpastoratssamfällighet

Stiftsstyrelsen fattar beslut att bilda en flerpastoratssamfällighet. För ett sådant beslut fordras endera att församlingarna har samtyckt till åtgärden eller att den är till övervägande och varaktig fördel för församlingarna. Samfälligheten får ändras eller upplösas genom beslut av stiftsstyrelsen om förhållandena har ändrats så att de angelägenheter som samfälligheten har hand om sköts lämpligare på något annat sätt.

En flerpastoratssamfällighet bildas, ändras eller upplöses på förslag av en församling eller en samfällighet som skulle beröras av beslutet samt av domkapitlet. Stiftsstyrelsen får också själv ta upp en sådan fråga. Berörda församlingar, samfälligheter, kyrkoherdar och kontraktsprostar samt domkapitlet ska ges tillfälle att yttra sig.

Bildandet av en flerpastoratssamfällighet träder i kraft den 1 januari året efter det år då ordinarie kyrkoval har ägt rum. Ett beslut om ändringar i samfällighetsindelningen ska fattas senast ett år innan det ska träda i kraft. Också då måste de som berörs ges tillfälle att yttra sig, normalt genom att ärendet remissbehandlas.

Om stiftsstyrelsen i samband med beslut om en samfällighetsbildning bestämmer att beslutanderätten ska utövas av indelningsdelegerade ska ledamöter och ersättare i delegerade utses från varje församling vars område helt eller delvis ska ingå i den nya indelningsenheten. Stiftsstyrelsen ska ange hur många ledamöter och ersättare som varje församling ska utse. Ledamöter och ersättare väljs av kyrkofullmäktige bland dem som är ledamöter eller ersättare

[9] I Stockholms innerstad samma som församlingarna.

där eller i samfällda kyrkofullmäktige i en samfällighet som berörs av indelningsändringen. För beredning och verkställighet ska det finnas ett arbetsutskott, som delegerade utser. Indelningsdelegerade motsvarar alltså det kommande samfällda kyrkofullmäktige och arbetsutskottet kyrkonämnden.

6. Ny kyrklig organisation i Stockholms innerstad

Vår summering och bedömning:

En förutsättning för en förändrad kyrklig organisation i Stockholms innerstad är att församlingarna får bättre förutsättningar att utföra sina uppgifter och att den nya organisationen är långsiktigt hållbar.

Med ökad samordning, i större enförsamlingspastorat eller genom samfällighetsbildning, anser vi att Svenska kyrkan långsiktigt kan bedriva en verksamhet som lever upp till de krav som det inomkyrkliga regelverket anger och som motsvarar vad medlemmarna förväntar sig i fråga om verksamhetens omfattning, innehåll och kvalitet. Om sådana förutsättningar inte åstadkoms av församlingarna själva har stiftet ansvaret för att församlingarnas organisation ordnas på ett sätt som gör att verksamheten kan garantera uthållighet och långsiktig hållbarhet.

Församlingsverksamheten i Stockholms innerstad fordrar större församlingar än flertalet av dem som finns i dag. De diskussioner som förts under senare år i Stockholm och på andra håll talar snarast för att en rimlig miniminivå kan vara 20 000 medlemmar. Andra undersökningar menar att det kommer att krävas ännu högre medlemsantal för en hållbar församlingsindelning på sikt. Den nationella strukturutredningen talar generellt om att det behövs mycket höga medlemstal för att församlingarna ska kunna garantera verksamheten. Dessa bedömningar avser dock förhållanden som ligger längre fram i tiden än år 2020. Sammantaget, och med respekt för de brister som tillgängliga analysverktyg innehåller, menar vi att en utgångspunkt för en ny församlingsindelning bör vara att samtliga församlingars medlemsantal 2020 kan förväntas vara minst 25 000 medlemmar.

Ett enförsamlingspastorat är den enklaste och mest effektiva formen för lokalt arbete i Svenska kyrkan. Flerpastoratsamfälligheten syftar till en omfattande ekonomisk samordning och en lokal utjämning i en situation där man inte vill genomföra genomgripande förändringar i församlingsindelningen.

Stora församlingar och stora samfälligheter fordrar en god lokal förankring. Både pastorala och demokratiska aspekter måste föras in. Livet i de lokala gudstjänstfirande församlingarna bör ges en central plats, oberoende av organisationsmodell. Det är också rimligt att lokala gudstjänstfirande gemenskaper ges en frihet att utvecklas på litet olika sätt.

Vi redovisar två huvudmodeller för en framtida lokal kyrklig organisation i Stockholms innerstad.

En huvudmodell är bildandet av fyra stora enförsamlingspastorat. Två alternativ redovisas:

- Det ena är en malmmodell, det vill säga fyra enförsamlingspastorat på Södermalm, Östermalm, Västermalm[10] respektive Norrmalm. Till Norrmalm läggs den nuvarande Domkyrkoförsamlingen, vilket gör Norrmalm till stiftets domkyrkoförsamling.

- Det andra alternativet är fyra tårtbitsliknande församlingar, som omfattar Södermalm (inklusive före detta Storkyrkoförsamlingen), Västermalm, Östermalm (inklusive före detta S:t Jacobs församling) samt Norrmalm (inklusiveföre detta S:t Clara församling). Då blir Södermalms församling domkyrkoförsamling.

I fråga om Södermalm kan en uppdelning i två församlingar övervägas med tanke på stadsdelens stora befolkning och medlemsantal. Fortfarande gäller dock att nya församlingsbildningar bör ha minst 25 000 medlemmar på tio års sikt

En annan huvudmodell är samfällighetsbildning. Också där finns två alternativa lösningar:

- Den ena är en samfällighet som omfattar samtliga innerstadsförsamlingar.

- Den andra innebär fyra samfälligheter, en vardera på Norrmalm, Södermalm, Västermalm respektive Östermalm. Norrmalm omfattar också nuvarande Domkyrkoförsamlingen.

6.1 Förutsättningar och villkor för organisatoriska förändringar

6.1.1 Långsiktigt hållbara förbättringar

För att stiftsstyrelsen ska kunna besluta om en ändrad lokal kyrklig organisation fordras alltså att den nya indelningen, eller tillkomsten av en samfällighet, förbättrar förutsättningar för församlingarna att utföra sina uppgifter och leder till bestående fördelar. Med så omfattande beslut som kan bli aktuella i Stockholm får kraven sättas högt. Förbättringarna måste vara både påtagliga och långsiktigt hållbara.

Lägger man därtill de stora krav som församlingarna kommer att ställas inför i framtiden kan det inte handla om enbart finjusteringar. För att ett beslut i stiftsstyrelsen ska fattas i enlighet med kyrkoordningens lydelse och anda fordras grundläggande ekonomiska och verksamhetsmässiga förbättringar.

Stockholms stifts grundsyn avseende struktur- och indelningsfrågor har uttryckts i ett av stiftsstyrelsen fastställt styrdokument. 2006 väcktes frågan på tjänstemannanivå om ett sådant dokument. Senare samma år utarbetades ett förslag till policy för struktur- och indelningsfrågor.

I det förslag till styrdokument som togs fram presenterades tre förslag på en rekommenderad lägsta nivå när det gäller antalet medlemmar för en ekonomisk enhet, där enförsamlingspastoratet framhölls som den mest renodlade organisationsformen. Det handlade om minst 10 000, 15 000 eller 20 000 medlemmar. Strukturutskottet ansåg att en rekommenderad lägsta nivå på

[10] Vi använder namnet Västermalm och inte Kungsholmen, dels för att undvika sammanlandning med Kungsholms församling, dels för att få en likhet med Norrmalm, Södermalm och Östermalm.

10 000 medlemmar var mest rimlig och det mest realistiska alternativet att gå fram med, med tillägget att undantag från stiftets grundsyn beträffande antalet medlemmar självklart kan låta sig göras om församlingen uppfyller församlingskriterierna och i övrigt fullgör sitt uppdrag enligt kyrkoordningen på ett effektivt och ändamålsenligt sätt, samt därutöver själv inte vill bli föremål för en indelningsändring i någon form. Stiftsstyrelsen fastställde styrdokumentet 2007.[11] Det finns i sin helhet i bilaga 2.

Dokumentet och tankarna bakom stiftets grundsyn presenterades för stiftets församlingar och samfälligheter vid ett seminarium. Där presenterades också olika alternativ till frivillig och mer oreglerad samverkan mellan olika ekonomiska enheter som alternativa lösningar till sammanläggningar och bildande av pastoratssamfälligheter och flerpastoratssamfälligheter.

Vår utredning pekar på att en församlings medlemsunderlag i Stockholms innerstad måste var betydligt större än den är i dag i många församlingar om en uthållig verksamhet i hela innerstaden ska kunna garanteras.

Församlingsverksamheten i Stockholms innerstad är både omfattande och mångfacetterad och i flera avseenden mer resurskrävande än vad den nu gällande miniminivån möjliggör. För att bedriva en verksamhet av den omfattning och karaktär som gäller i de flesta av Stockholms innerstadsförsamlingar fordras därför större församlingar. De diskussioner som förts under senare år i Stockholm och på andra håll talar snarast för att en rimlig miniminivå kan vara 20 000 medlemmar.

Andra undersökningar menar att det kommer att krävas ännu högre medlemsantal för en hållbar församlingsindelning på sikt. Den nationella strukturutredningen talar generellt om att det behövs mycket höga medlemstal för att församlingarna ska kunna garantera verksamheten. Dessa bedömningar avser dock förhållanden som ligger längre fram i tiden än år 2020.

Sammantaget, och med respekt för de brister som tillgängliga analysverktyg innehåller, menar vi att en utgångspunkt för en ny församlingsindelning bör vara att samtliga församlingars medlemsantal 2020 kan förväntas vara minst 25 000 medlemmar.

Även frågan om vad som kan vara en övre gräns för medlemsantalet i en församling har berörts. Intrycket är att en sådan gräns kan ligga betydligt högre än vad som sannolikt i de flesta fall kan bli aktuellt under lång tid. Framförallt hänger de ekonomiska fördelarna samman och förstärks med ökade medlemsantal. Den risk som kan uppstå är att medlemsantalet blir så stort att samhörighetskänslan avtar. En given ambition är att kombinera en stark ekonomi och med en bibehållen god gemenskap och tillhörighetskänsla. I Stockholms innerstad är den här frågan framför allt aktuell på Södermalm där en sammanslagning till ett enförsamlingspastorat leder till en befolkning på cirka 120 000 invånare och över 70 000 medlemmar. På sikt kan dessa siffror förväntas ändras till mer än 120 000 respektive knappt 60 000. Sveriges i dag största församling, Täby, har i dag drygt 60 000 invånare och cirka 45 000 medlemmar. I fråga om Södermalm kan mot denna bakgrund en uppdelning i två församlingar

[11] § 9/2007-02-19 Stockholms stifts grundsyn avseende struktur- och indelningsfrågor.

övervägas. Fortfarande gäller dock att nya församlingsbildningar bör ha minst 25 000 medlemmar på tio års sikt.

Ett enförsamlingspastorat är utan tvekan den enklaste och mest effektiva formen för lokalt arbete i Svenska kyrkan. Om detta råder en bred samsyn. Såväl beslutsvägar som ansvarsfördelning blir tydlig i enförsamlingspastoratet. De förtroendevaldas och kyrkoherdens gemensamma uppdrag, liksom ansvarsfördelningen dem emellan, är lätt att tolka och definiera.

Flerpastoratsamfälligheten är en viktig komplettering – ibland kanske också ett alternativ – eftersom också den kommer in i bilden då en mer omfattande samordning behövs mellan församlingarna och en lokal ekonomisk utjämning är nödvändig.

Däremot avråder vi från bildande av flerförsamlingspastorat. Denna organisationsform är administrativt tung. Flerförsamlingspastoratet blir också en pastoratssamfällighet och utöver församlingarnas kyrkofullmäktige och kyrkoråd (eller direktvalda kyrkoråd) behövs i varje pastorat ett samfällt kyrkofullmäktige och en kyrkonämnd. Särskilda organ måste inrättas i samband med anställningar. I Stockholms innerstad finns dessutom ingen vana vid flerförsamlingspastorat. Där har enförsamlingspastoratet alltid varit den helt dominerande modellen.

6.1.2 Sammanhållning – och decentralisering

Stora församlingar och stora samfälligheter fordrar en god lokal förankring. I detta sammanhang måste både de pastorala och de demokratiska aspekterna föras in. Livet i de lokala gudstjänstfirande församlingarna bör ges en central plats, både i församlingens samlade planering och genom ekonomiska och personella resurser. Det är också rimligt att de lokala gudstjänstfirande gemenskaperna ges en frihet att utvecklas på litet olika sätt.

I stora församlingar kan en decentralisering ske genom delegation av beslut från kyrkorådet till lokala organ och från kyrkoherden till en arbetsledare som fyller funktionen som platschef. Ett lokalt organ, i form av till exempel ett verksamhetsråd, kan spela en viktig roll i utformningen av verksamheten i och kring den lokala kyrkan. Ett verksamhetsråd kan däremot aldrig ta över kyrkorådets förvaltningsansvar, inte heller besluta om församlingsinstruktion, verksamhetsmål, budget och verksamhetsuppföljning (tidigare kallades verksamhetsberättelse).

Vilken grad av decentralisering och delegation som ska ske bestäms av varje församling för sig och styrs av församlingens särskilda behov. Det kan självfallet också vara så att en eller flera kyrkorådsledamöter också är ledamöter i verksamhetsråden och därmed etablerar en fortlöpande information mellan de båda organen. Verksamhetsråden bör utses av kyrkorådet med ambitionen att bredda deltagandet i församlingens verksamhet och engagera flera människor i idéarbetet kring denna verksamhet.

6.2 Huvudlinjer för en ny lokal kyrklig organisation

Denna utredning, liksom flera andra undersökningar, pekar entydigt på att förutsättningarna generellt har förändrats och kommer förändras, både för Svenska kyrkan i stort och för församlingarna i Stockholms innerstad. Andelen medlemmar kommer att minska, på grund av aktiva utträden, minskad dopfrekvens, generationsväxling och invandring,

Denna minskning sker parallellt med, och trots, en befolkningsmässig ökning under perioden fram till år 2020. Samtidigt finns det variationer och skillnader i hur församlingarna i innerstaden kommer att påverkas och beröras av innerstadens befolkningstillväxt. Befolkningen kommer främst att öka i innerstadens ytterområden. Generellt gäller att befolkningsökningen i innerstadskärnan är svagare och inte kommer att kompensera det minskade medlemsantalet.

En minskad andel medlemmar innebär minskade kyrkoavgiftsintäkter, vilka normalt är den grundläggande ekonomiska basen för församlingen och dess verksamhet. Det innebär att samtliga innerstadsförsamlingar på olika sätt kommer att ställas inför krav på anpassning av sin verksamhet. Samtidigt står den stora 40-talistgenerationen inför pensionsavgång vilket betyder att församlingarnas ekonomiska underlag ytterligare kommer att försvagas. Inom denna generation finns det en hög medlemsandel.

Redan idag har några församlingar betydande svårigheter att upprätta en budget där verksamhetens kostnader är i balans med intäkterna. Några församlingar har dessutom i sina årsbokslut för år 2009 redovisat negativa budgetavvikelser. Innerstadsförsamlingarnas starkt skilda förutsättningar gör att den ekonomiska situationen, i perspektivet fram till år 2020, kommer att vara besvärande med nuvarande församlingsindelning. Vi gör, mot bakgrund av de prognoser som vi arbetat fram, bedömningen att den minskade andelen medlemmar och krympande ekonomiska ramar gör det nödvändigt för flera av församlingarna att ompröva formerna för att bedriva verksamheten. Det handlar primärt om att skapa utrymme och hållbara förutsättningar för de uppgifter som församlingarna enligt kyrkoordningen har till uppgift att utföra.

Vårt kartläggningsarbete ger underlag för att hävda att ytterligare församlingar i innerstaden kommer att befinna sig i ekonomiska svårigheter under perioden om inget görs. Dessa resultat understryker nödvändigheten av att församlingarna i innerstaden samarbetar och samordnar sig i ökad utsträckning. Detta gäller i hög grad församlingarnas administrativa stöd- och servicefunktioner, men också de verksamheter och funktioner som är knutna till genomförandet av den grundläggande uppgiften.

Med en ökad samordning kan Svenska kyrkan även långsiktigt bedriva en verksamhet i Stockholms innerstad som lever upp till de krav som det inomkyrkliga regelverket anger och som motsvarar vad medlemmarna förväntar sig i fråga om verksamhetens omfattning, innehåll och kvalitet. För detta krävs att församlingarna stödjer varandra och samverkar solidariskt. Om sådana förutsättningar inte åstadkoms av församlingarna själva och i samverkan har stiftet ansvaret för att församlingarnas organisation regleras på ett sätt som gör att verksamheten kan garantera uthållighet och långsiktig hållbarhet.

Det måste understrykas att vare sig en ny församlingsindelning eller bildande av en eller flera samfällighet ökar det samlade ekonomisk utrymmet. Sådana förändringar är ändå nödvändiga för att en effektiv verksamhetsutveckling och en rationell hantering av det samlade resursutrymmet ska kunna ske. På det sättet kan Svenska kyrkans verksamhet i hela innerstaden säkras. Vår bedömning är att det också skulle möjliggöra en kvalitets- och kompetensutveckling inom församlingens samtliga verksamhetsområden med de minskade ekonomiska ramar som vi prognostiserar.

Med anledning av dessa bedömningar redovisas och diskuteras fortsättningsvis ett två huvudinriktningar för en förändrad indelning eller samordning. De modeller som vi redovisar har endera formen av större enförsamlingspastorat eller samfällighetsbildning. Genomgående för båda modellerna är att de ska fungera som stöd och medel för att tillgodose kraven på verksamhetens innehåll och skapa möjligheter till fortsatt verksamhetsutveckling samt långsiktig hållbarhet. Formerna för indelning och samordning är inte mål i sig utan medel för att stödja och möjliggöra en så effektiv styrning och rationell resurshushållning som möjligt och att garantera en långsiktig och hållbar verksamhet.

En av de modeller som redovisas, den så kallade ”tårtbitsmodellen”, innebär att gamla församlingsgränser bryts genom att Domkyrkoförsamlingen i detta exempel delas i tre delar. De övriga modellerna innehåller inte någon sådan förändring. De församlingar som bildar en ny församling går helt in i denna församling. Vi bedömer det som en fördel att hålla fast vid de nuvarande gränserna.

Möjligheterna till frivillig och oreglerad samordning har funnits under många år. Dessutom har behoven av ökad samverkan varit känt och diskuterat under lång tid. Diskussioner om samarbete och samordningslösningar har också förts mellan församlingarna inom innerstadens kontrakt. Några mera omfattande eller påtagliga resultat, som i praktiken har löst eller kommer att lösa problemen på lång sikt har dock inte blivit genomförda.

Det bör påpekas att det arrangemang som i dag gäller i S:ta Clara kyrka är avtalsbundet till och med den 21 december 2013. Hittills har verksamheten och ansvarsfördelning i huvudsak fungerat väl. Om en ny församling eller en ny samfällighet skulle önska det bör det vara möjligt att fortsätta med den nu etablerade ordningen.

6.3 Enförsamlingspastorat

6.3.1 Malmmodellen

Modellen innebär att innerstadens malmar bildar geografisk bas och plattform för en ny församlingsstruktur. Varje malm bildar ett enförsamlingspastorat. Malmmodellen innebär att församlingar i innerstaden, på respektive malm, läggs samman och bildar ett enförsamlingspastorat:

- Norrmalms församling bildas av nuvarande S:t Matteus, S:t Johannes, Gustav Vasa, Adolf Fredriks församlingar samt Domkyrkoförsamlingen. Norrmalmsförsamlingen blir därmed stiftets domkyrkoförsamling.
- Södermalms nuvarande fyra församlingar, Sofia, Katarina, Maria och Högalids församlingar, bildar Södermalms församling.
- Engelbrekts, Hedvig Eleonora och Oscars församlingar bildar Östermalms församling.
- Kungsholms, S:t Görans och Essinge församlingar, bildar Västermalms församling.

Befolkning och medlemmar

I följande tabell redovisas kyrkoavgiftsnettots utveckling för församlingarna. I Stockholms innerstad kan kyrkoavgiftsnettot förklaras som den del av kyrkoavgiften som församlingen får behålla efter att delar av den har gått in i utjämningssystemet.

Figur 23. Befolkning, medlemmar och kyrkoavgiftsnetto

	Befolkning		Medlemmar			Kyrkoavgiftsnetto Utfall		Prognos
	2008	2018	2008	2018	2019	2008	2009	2019
Norrmalm	64 610	68 341	41 758	36 531	33 052	66,5	73,1	64,9
Södermalm	114 946	123 258	72 547	64 738	57 522	102,9	110,9	99,4
Västermalm	57 281	67 111	38 461	37 192	33 288	49,8	53,9	48,5
Östermalm	65 668	68 606	44 953	35 472	38 710	58,9	64,0	59,5

Befolkningsmässiga uppgifter i tabellen är hämtade från Stockholms stads statistik och utredningskontor, USK. Uppgift vad gäller medlemmar är hämtade från församlingarnas årsredovisningshandlingar år 2008 samt den prognos som vi arbetat fram. Kyrkoavgiftsnetto baseras på årsredovisningshandlingar år 2008 samt prognos framtagen av kyrkokansliet.

Med fyra ”malmförsamlingar” finns det goda möjligheter att balansera den prognostiserade avgiftsminskningen med motsvarande kostnadsreducering inom respektive malmförsamling. Vår uppfattning är att ”malmförsamlingarna” ges förutsättningar att utan större svårigheter kunna hantera och garantera en uthållig och hållbar verksamhet.

Malmmodellen erbjuder en storlek och omfattning som ger samtliga fyra ”malmförsamlingar” goda förutsättningar att hantera och ta ansvar för all verksamheter som kyrkoordningen förelägger en församling. Det omfattar även all vistelse- och cityverksamhet inom församlingarna. Församlingarna i Stockholms innerstad har ett extraordinärt och komplext uppdrag och ansvar för att hantera kyrkordningens krav på verksamhet med inriktning på dem som för kortare eller längre tid vistas i församlingen. Stockholms innerstad har som påtalats tidigare extremt många människor som frekvent rör sig över nuvarande församlingsgränser och som många gånger är medlemmar i församlingar utanför innerstaden eller som inte är medlemmar alls.

Malmmodellen ger respektive församling kraftigt förbättrade förutsättningar att som autonom församling ta ansvar för och genomföra hela församlingsuppdraget enligt kyrkordningen. Endast specifika uppgifter/uppdrag som till exempel nationella uppgifter, domkyrkouppdraget och andra uppdrag för stiftet finansieras med hjälp av stiftsbidrag eller nationella medel.

”Malmförsamlingarna” ges goda förutsättningar för en utjämning av kostnaderna och ansvaret för den cityverksamhet som i dag på ett ojämnt sätt framförallt belastar de små och ofta ekonomisk svagare församlingarna i innerstadens citykärna. Bildandet av ”malmförsamlingarna” möjliggör dels en utjämning inom de nya församlingarna, dels att dessa församlingar genom sin storlek långsiktigt förfogar över nödvändiga resurser. Detta medverkar också till att cityverksamhet inte bara är verksamhet i stadens centrala innerkärna utan även i malmarnas centrumområden.

Ekonomiska effekter

För att kostnaden ska kunna balansera den prognostiserade intäktsminskningen gör vi bedömningen att sparbetingen, i relation till kyrkoavgiftsnetto år 2009, för Norrmalms församling är cirka 8 miljoner kronor, för Västermalms församling till drygt 5 miljoner kronor, för Östermalms församling 4,5 miljoner kronor och för Södermalm 11,5 miljoner kronor. Omräknat i procent skulle sparbetinget vara cirka 10 procent för alla fyra församlingarna. Vår bedömning är att ett sådant sparkrav för de fyra församlingarna är relativt rimligt och bör kunna hanteras utan att en uthållig verksamhet med gällande kvalitet och möjligheter till verksamhets- och kompetensutveckling under perioden och långsiktig äventyras.

Vilka effekter som denna modell skulle innebära när det gäller det inomkyrkliga ekonomiska utjämningssystemet framgår av följande sammanställning.

Figur 24. Ekonomisk utjämning

Ekonomisk utjämning netto	Verkligt utfall*	Simulering
Norrmalm	-26 903 986	-26 899 314
Södermalm	-28 020 907	-27 992 516
Västermalm	-26 486 115	-26 555 132
Östermalm	-32 783 110	-32 618 582

* Sammanslagning av de 15 enheternas utjämningsnetto för 2010.

Bildandet av nya enförsamlingspastorat, ett på varje malm, innebär inte att det uppstår några avgörande ekonomiska effekter när det gäller det inomkyrkliga utjämningssystemet i förhållande till vad församlingarna var och en för sig betalar idag. Västermalmsförsamlingen är den enda församlingen som idag skulle få betala in mera i systemet. Ökningen är dock marginell liksom minskningen är i de övriga församlingarna.

Personella effekter

Figur 25. Personella resurser (Församlingarnas årsredovisningar för 2008)

	Präster	Diakoni	Musik	Förs-ped	Kansli-chef	Kansli	Info	Vaktm	Totalt (åa)	Tot personal-kostnad 2008
Norrmalm	18,85	11,5	14,1	9,97	7	9,15	5,45	20,8	ca 96,8	56 918 000
Södermalm	25,3	10,75	15,6	15,4	9	7	3	26,5	ca 112,5	62 211 000
Västermalm	14,25	7	6,85	6,9	4	5,55	2	12,25	ca 58,8	32 296 000
Östermalm	16	6	10,45	10,6	8	8,1	2,4	13,95	ca 75,5	43 202 000

Vi menar att storleken på församlingarnas personal gör att vissa funktioner kan koncentreras genom samordning och effektivisering inom de fyra församlingarna. Det gäller både bemanningen för grundläggande verksamheter och för stöd- och servicefunktionerna.

Med Malmmodellens enförsamlingspastorat finns ett samlat styr- och ledningsansvar för hela verksamheten, församlingsverksamheten såväl som den administrativa stöd- och servicefunktionen. Kyrkoherden och kyrkorådet får mandatet att verksamhets- och kompetensutveckla, effektivisera och rationalisera i hela församlingsverksamheten. En övergång från 15 till fyra kyrkoherdar leder givetvis inte till att en reduktion med elva prästtjänster kan ske. De stora församlingarna ställer krav på ledningsfunktioner/ledarkompetens som kompletterar och stödjer kyrkoherdarna med ledningsuppgifter och med styrningen av verksamheten i kyrkorna inom församlingen. Vi räknar dock med att en viss reduktion kan ske.

Även kyrkomusiken bör kunna omstruktureras inom ramen för de större församlingarna och antalet kyrkomusiker därmed kunna reduceras något.

Det svårt att avgöra vad som är det precisa rationaliseringsutrymmet. Det handlar dels om att tillgodose behovet av bibehållen kvalitet med nuvarande uppdrag och insatser, dels om en närmare bedömning av bemanningsbehovet för att tillgodose de krav som ställs.

Det kan finnas vissa samordningseffekter också inom andra församlingsverksamheter. Vi menar dock att det för präster, diakoner och församlingspedagoger främst handlar om verksamhetsutveckling med hjälp av frigjorda resurser och inte i någon större utsträckning om bemanningsrationaliseringar. Detta gäller också det kvalificerade kommunikationsarbetet.

Det främsta potentiella utrymmet för besparingar och omfördelningar finns inom de nuvarande administrativa lednings- och kanslifunktionerna. Genom samordning och ny teknik bör det kunna frigöras resurser som med nuvarande organisation behövs för löneadministration, fakturahantering samt för bokningar, liksom för växel-, receptions- och vaktmästerifunktioner.

Kansliets chefsfunktioner kan givetvis inte omvandlas från nuvarande antal tjänster till en tjänst i och med att församlingarnas nuvarande administrativa enheter samlas i ett gemensamt kansli för enförsamlingspastoratet. En del av de nuvarande chefsfunktionerna behöver nämligen omvandlas/omorienteras till andra kvalificerade tjänster med inriktning bland annat på planering, ekonomi, personal, utredning, juridik och fastighetsförvaltning samt andra förvaltningsuppgifter. Trots detta är det rimligt att anta det sammantaget finns utrymme för kostnadsreduceringar inom ramen för ett gemensamt administrativt kansli.

Kostnadsreduceringens omfattning är som nyss nämnts svår att bedöma. Den faktiska personalbemanningen är slutligen en fråga för respektive församling att avgöra utifrån dess bedömningar beträffande kvalitetsnivå, kvalitetsutveckling och verksamhetsomfattning.

6.3.2 Fördelar med Malmmodellen

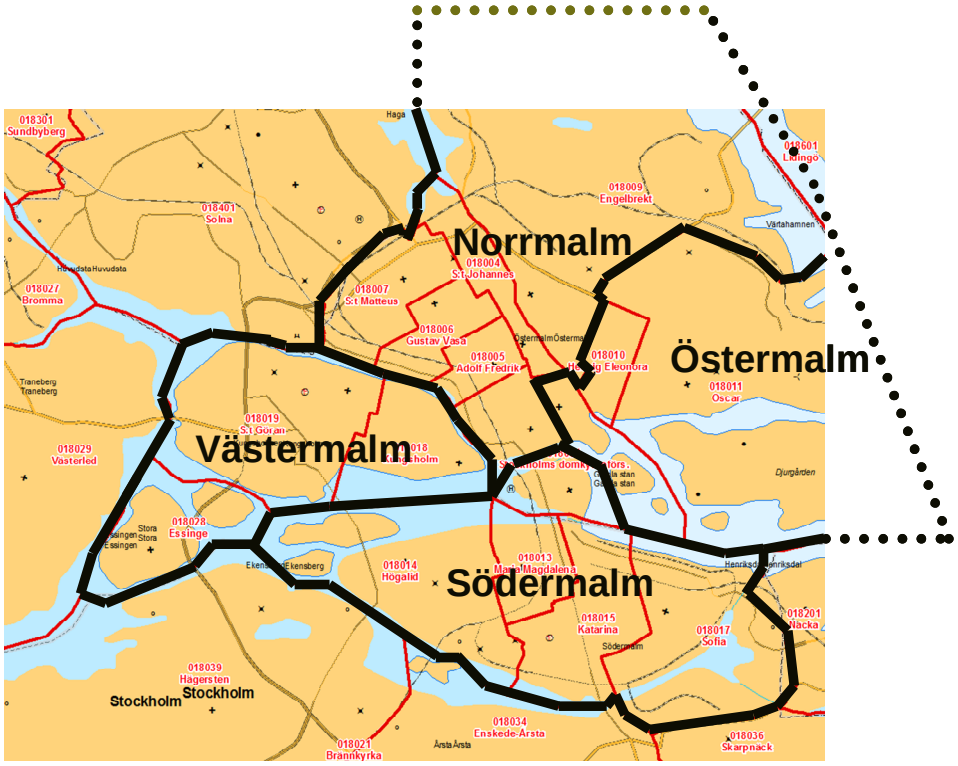
Plus för Malmmodellen i förhållande till Tårtbitsmodellen är följande:

+ Malmmodellen bygger på de etablerade storheter som malmarna utgör, vilket till stor del även gäller Norrmalmsförsamlingen (där Domkyrkoförsamlingen redan ingår i samma kontrakt – och delvis ligger på samma malm som övriga församlingar).
+ Domkyrkoförsamlingen behöver inte delas.
+ Norrmalmsförsamlingen kan ta ett samlat ansvar för hela det cityområde som ligger i Gamla stan och på Norrmalm, liksom för andra extremt besökta områden på Norrmalm.
+ Församlingen blir till ytan mindre än Tårtbitsmodellen.
+ Norrmalmsmodellen stämmer bättre överens med stadens indelning i stadsdelsområden.

6.3.3 Tårtbitsmodellen

Denna modell bygger på att innerstaden och dess 15 församlingar delas upp i fyra nya församlingar, på kartan liknande fyra tårtbitar. Modellen innebär följande:

- Den nuvarande domkyrkoförsamlingen delas genom att före detta Storkyrkoförsamlingen läggs samman med Södermalm, före detta S:t Jacobs församling läggs samman med Östermalmsförsamlingen samt före detta S:ta Clara församling läggs samman med Norrmalmsförsamlingen. Södermalms församling blir den nya domkyrkoförsamlingen.
- Engelbrekts församling läggs samman med de församlingar som bildar Norrmalms församling.

Befolkning och medlemmar

En delning av den nuvarande Domkyrkoförsamlingen samt en sammanläggning av Adolf Fredriks, Gustav Vasa, S:t Johannes, S:t Matteus och Engelbrekts församlingar samt före detta S:ta Clara församling till en församling innebär att Norrmalmsförsamlingen befolkningsmässigt skulle bli den näst största församlingen efter Södermalmsförsamlingen. Genom att Engelbrekts församling går till Norrmalm bildar Hedvig Eleonora och Oscars samt före detta S:t Jacobs församling, en ny församling. Medlemsmässigt och ekonomiskt blir denna församling den minsta i innerstaden. Prognosen för 2020 visar att församlingen kommer att ha cirka 28 000 medlemmar.

Figur 26. Befolkning, medlemmar och kyrkoavgiftsnetto

	Befolkning		Medlemmar			Kyrkoavgiftsnetto Utfall		Prognos
	2008	2018	2008	2018	2019	2008	2009	2019
Norrmalm	81 454	86 639	52 183	45 599	42 256	81,9	88,9	80,3
Södermalm	117 886	126 553	74 339	66 111	58 988	106,7	115,0	103,2
Västermalm	57 281	67 111	38 461	37 192	33 288	49,8	53,9	48,5
Östermalm	45 884	47 014	32 736	25 032	28 040	39,7	44,1	40,3

Befolkningsmässiga uppgifter i tabellen är hämtade från Stockholms stads statistik och utredningskontor, USK. Uppgift vad gäller medlemmar är hämtade från församlingarnas årsredovisningshandlingar år 2008 samt den prognos som vi arbetat fram. Kyrkoavgiftsnetto baseras på årsredovisningarna år 2008 samt den prognos som redovisas i kapitel 3.

Tabellen visar på en befolkningsökning för samtliga fyra församlingar och att det samtidigt med befolkningsökningen sker en minskning av antalet medlemmar. En indelning enligt detta exempel innebär att samtliga församlingar får ett relativt väl underbyggt befolknings- och medlemsunderlag. En sådan indelning i fyra församlingar, enligt Tårtbitsmodellen, ger underlag för en uthållig och långsiktig verksamhet inom samtliga beskrivna församlingar. Genom att varje ”tårtbit” bildar ett enförsamlingspastorat skapas ett tydligt ledningssystem och ledaransvar på samma sätt som redovisats i Malmmodellen.

Ekonomiska effekter

Prognosen visar på ett vikande avgiftsnetto för samtliga fyra församlingar under perioden.

För att kostnaden ska kunna balansera den prognostiserade intäktsminskningen gör vi bedömningen att sparbetingen för Västermalms respektive Norrmalms församling är cirka 5 miljoner kronor, för Östermalms församling 4 miljoner kronor och för Södermalm 12 miljoner kronor. Omräknat i procent skulle sparbetinget vara cirka 10 procent för alla fyra församlingarna. Vår bedömning är att ett sådant sparkrav för de fyra församlingarna är relativt rimligt och bör kunna hanteras utan att en uthållig verksamhet med gällande kvalitet och möjligheter till verksamhets- och kompetensutveckling under perioden och långsiktig äventyras.

Figur 27. Ekonomisk utjämning

Ekonomisk utjämning netto	Verkligt utfall*	Simulering
Norrmalm	-33 635 963	-33 620 563
Södermalm	-29 049 028	-29 057 231
Västermalm	-26 486 115	-26 555 132
Östermalm	-25 023 012	-24 957 012

* Sammanslagning av de 15 enheternas utjämningsnetto för 2010.

Även i detta exempel sker endast marginella förändringar i förhållande till vad församlingarna idag betalar in till det inomkyrkliga utjämningssystemet. Simuleringen bygger på en beräknad och vägd kyrkoavgiftssats, exklusive den avgift på 3 öre som utgår till stiftet, enligt följande:

Figur 28. Vägd kyrkoavgiftssats

	Vägd kyrkoavgiftssats
Norrmalm	0,785
Södermalm	0,779
Västermalm	0,678
Östermalm	0,673

Personella effekter

Figur 29. Personella resurser (Församlingarnas årsredovisningar för 2008)

	Präster	Diakoni	Musik	Förs. ped	Kansli-chef	Kansli	Info	Vaktm	Totalt (åa)	Tot personal-kostnad 2008
Norrmalm	21,39	12	14.05	12,2	7,15	8,35	5,25	21	ca 101,4	61 005 000
Södermalm	27,35	12	18,1	15,4	10,5	9	4	30,25	ca 126,5	69 908 500
Kungsholm	14,25	7	6,85	6,9	4	5,55	2	12,25	ca 58,8	32 296 000
Östermalm	11,41	4,25	8	8,4	7	6,9	1,6	10,1	ca 57,6	31 417 000

Församlingarnas nuvarande personaldimensionering för verksamheten innebär att med oförändrad dimensionering och gällande prognos skulle

- Västermalms församling ha cirka 1 årsarbetare per 1 000 tillhöriga 2009 och 2020.
- för Södermalms församling innebära 1 årsarbetare per 1 000 tillhöriga år 2009 och cirka 1,2 årsarbetare år 2020.
- för Östermalms församling betyda 1 årsarbetare per 1 000 tillhöriga år 2009 med ungefär samma andel år 2020.
- för Norrmalm församling innebära 3 årsarbetare per 1 000 tillhöriga år 2009 och cirka 4 årsarbetare år 2020.

Personalbemanningen för Södermalms församling måste bedömas utifrån att församlingen även omfattar stiftets domkyrka och medföljande domkyrkoförsamlingsverksamhet.

Medlemsminskningen får relativt marginella effekter för bemanningen av församlingsverksamheten. Vi anser dock att storleken på församlingarnas personal- och kompetensbemanning gör att vissa funktioner kan koncentreras genom samordning och effektivisering inom de fyra församlingarna. Det gäller främst profileringen av verksamhetsutbudet och resurser för verksamhetsledning samt verksamhetseffektiviseringar inom församlingsverksamheten.

Beträffande Malmmodellen har vi konstaterat att en övergång från 15 församlingar till fyra, och därmed behovet av fyra kyrkoherdar, inte leder till att en reduktion med elva prästtjänster kan ske. De stora församlingarna ställer som påpekats, i avsnittet om Malmmodellen, krav på ledningsfunktioner/ledarkompetens som kompletterar och stödjer de nya kyrkoherdarna med ledningsuppgifter och med styrningen av verksamheten i kyrkorna inom församlingen. Vi räknar dock med att en viss reduktion kan ske.

Vår bedömning är att relativt omfattande omstruktureringar är möjlig också inom ramen för Tårtbitsmodellen. Också den innebär ett utrymme för dels kostnadsreduceringar genom stordrift och verksamhetssamordning, dels omorientering av tillgängliga resursramar för att tillgodose församlingarnas behov av kvalificerade tjänster/kompetenser.

För Tårtbitsmodellen gäller samma bedömningar som för Malmmodellen, vad avser rationaliserings- och effektiviseringsmöjligheter vad gäller församlingens administrativa stöd- och servicefunktioner.
På samma sätt som för Malmmodellen är personalkostnaden och bemanningen ett ansvar och en fråga för respektive församling att bedöma och är beroende av respektive församlings uppfattningar om vilken kvalitetsnivå, kvalitetsutveckling och verksamhetsomfattning som ska gälla.

Även i övrigt kan det resonemang som förts om Malmmodellen i fråga om personaldimensionering och personalkostnader i huvudsak gälla också för Tårtbitsmodellen .

6.3.4 Fördelar med Tårtbitsmodellen

På plussidan hamnar för Tårtbitsmodellen, i förhållande till Malmmodellen, att:

+ Ansvaret för Norrmalm och City delas med ytterligare en av de nuvarande församlingarna, nämligen Engelbrekt.

6.4 Samfällighet

6.4.1 En stabil grund behöver läggas

Beslut om en eller flera flerpastoratssamfälligheter i Stockholm måste förberedas genom ett ingående utredningsarbetet som involverar och engagerar både församlingarna och stiftet. Särskilt ansvarsfördelningen mellan samfälligheten och församlingarna måste göras tydligt och klart.

Det finns ett utrymme för att inom kyrkoordningens ramar praktiskt lösa många organisatoriska frågor på olika sätt. Det finns också anledning att notera att kyrkoordningen från 2000 har klarare bestämmelser om församlingarnas inflytande än vad den kyrkolag som gällde fram till millennieskiftet hade.

Genom ett stabilt arbete redan i förberedelseskedet kan man som grund för en samfällighetsbildning lägga viktiga förarbeten som i sin tur kan ligga till grund för – och verka styrande på – det kommande arbetet i samfälligheten. En rimlig hållning är att i ett sådant utredningsarbete göra ansvarsfördelningen mycket tydlig. Vi vet att det är i den delen det i första hand brukar uppstå konflikter.

Ett betänkande som godtas av församlingarna kan de facto accepteras som ett avtal som alla parter är beredda att följa. Under samfällighetens fortsatta arbete kan man återvända till den utredning som gjorts om det finns tendenser till överskridande av de gränser som dragit upp. Det kan i en samfällighet finnas en inneboende kraft som kan leda till att man fattar beslut om sådant som församlingarna bär ansvaret för.

6.4.2 Ekonomisk utjämning, resurshushållning och service

En eller flera samfälligheter i Stockholms innerstad ska verka inom samma regelverk som andra flerpastoratssamfälligheter. De uppgifter som kyrkoordningen lägger på en samfällighet – ekonomisk utjämning, resurshushållning och service – är av avgörande vikt också för Stockholms innerstads vidkommande. Koncentrationen på denna roll bör vara tydlig. En permanent strävan bör som nämnts vara att verksamheten ska ha en så hög grad av decentralisering som möjligt utan att de grundläggande motiven för en ekonomisk samordning går förlorade.

Viktiga samfällighetsuppgifter i Stockholm är en långsiktigt planerad och samordnad skötsel av kyrkobyggnaderna och övriga fastigheter. En ytterligare uppgift är att utveckla en god personaladministration och personalpolitik för Svenska kyrkans anställda i Stockholms innerstad.

Om en eller flera samfälligheter bildas i Stockholms innerstad skulle dessa rimligen ansvara för skötseln av de kyrkogårdar i Stockholms innerstad som i dag sköts av Svenska kyrkans församlingar. Den ersättning som i dag går till församlingarna skulle då gå från staden till samfälligheten.

Det är också viktigt att samfälligheten kan erbjuda en konkret, praktisk och väl fungerande serviceorganisation inom bland annat följande områden:

- Ekonomi- och löneadministration
- Övergripande personaladministration och personalutveckling
- Fastighetsförvaltning
- IT-försörjning
- Vissa gemensamma kommunikationsfrågor
- Stiftelseförvaltning

6.4.3 Samfällighetens omfattning

En grundläggande fråga är om en samfällighet i Stockholm ska omfatta hela Stockholms stad eller om den ska omfatta de 15 församlingar som finns i Stockholms innerstad och eventuellt också de båda icke-territoriella församlingar som hör till Stockholms stift.

För en samfällighet hela Stockholms stad talar främst de större rationaliseringsmöjligheterna och möjligheterna till samordnade kontakter med staden. För en samfällighet omfattande hela Stockholms stad talar också att innerstadsförsamlingarna och stor del av Stockholms ytterstadsförsamlingar skulle kunna inrymmas i samma lokala ekonomiska utjämningssystem.

Att återigen skapa en samfällighet som omfattar hela Stockholms stad skulle också vara ett radikalt grepp i en ny tid, där balansen mellan inner- och ytterstadsförsamlingar i fråga om antalet medlemmar ser annorlunda ut än den gjorde under de senare åren av den gamla samfällighetens, Församlingsdelegerades, livstid. Innerstadsdelarna har återigen börjat öka sina invånarantal. Så kan till exempel området Hammarby sjöstad då det är färdigutbyggt komma att ha fler invånare än Sofia församling i övrigt. Utvecklingen kommer att fortsätta som en följd av andra stora bostads- och arbetsplatsprojekt som Nordvästra Kungsholmen, Norra Djurgårdsstaden och Norra Stationsområdet. Samtidigt har befolkningssammansättningen i flera stora

ytterstadsdelarna förändrats kraftigt. I några av dessa områden är det mångkulturella och mångreligiösa samhället särskilt framträdande. Svenska kyrkans medlemsantal och medlemsandel har minskat, på några håll så mycket att den andel som är medlemmar ligger långt under 50 procent.

För en begränsning till innerstaden talar att en samfällighet omfattande hela Stockholms stad skulle bli extremt omfattande, nästan dubbelt så stor i fråga om antalet invånare som Göteborgs kyrkliga samfällighet. Stockholms stad har cirka 820 000 invånare mot Göteborgs kommuns cirka 500 000. Sannolikt blir proportionerna ungefär desamma om man jämför antalet medlemmar. Det skapar risker för en omfattande och bitvis svåröverskådlig organisation. För begränsningen talar också att de 15 territoriella innerstadsförsamlingarna har relativt likartade förhållanden att arbeta under. Det är svårare att få en smidig samordning i en samfällighet som omfattar allt från de minsta innerstadsförsamlingarna via de större innerstadsförsamlingarna till de mycket stora ytterstadsförsamlingarna.

En samfällighet för hela Stockholms stad skulle komma att omfatta en mycket stor del av Stockholms stift och ha något under hälften av befolkning och medlemmar. Det skulle kunna leda till en obalans i rollfördelningen mellan samfälligheten och stiftet. Erfarenheten säger att det finns en risk för konkurrens mellan en mycket stor samfällighet och stiftet. En mer begränsad samfällighet i Stockholm ger sannolikt ett sundare samarbetsklimat i stiftet än om en mycket stor och hela Stockholms stad omfattande samfällighet gör.

Om man vill söka sig mot ännu mindre samfälligheter i innerstaden vore en naturlig möjlighet att även här anknyta till malmarna, alltså Västermalm, Norrmalm, Södermalm och Östermalm. Dessa fyra samfälligheter skulle inte bli små. Befolkningstalen och antalet medlemmar motsvarar i flera av fallen en medelstor svensk stad och i ett fall, Södermalm, en stad i det övre storleksskiktet. Åtskilliga samfälligheter i Svenska kyrkan är betydligt mindre.

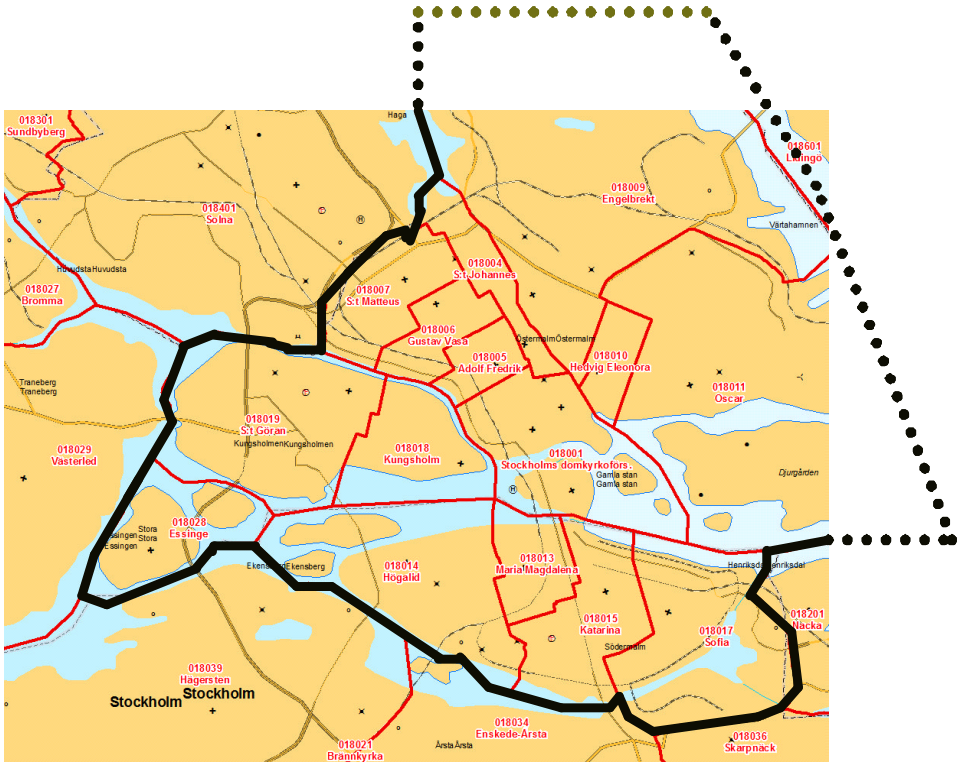
En fördel med en uppdelning i fyra samfälligheter skulle vara det mindre formatet, de kortare kommunikationsvägarna och den geografiska närheten för alla församlingar. Men framför allt har alternativet med fyra samfälligheter klara fördelar om den uttalade avsikten är att i ett andra steg få till stånd fyra enförsamlingspastorat, var och en omfattande en av malmarna och Kungsholmen/Essingeöarna.

Det finns däremot klara nackdelar med så mycket som fyra samfälligheter om avsikten inte är att de ska utgöra steg på vägen mot fyra stora innerstadsförsamlingar. Den lokala ekonomiska utjämningen skulle få en mer begränsad kraft än om en samlad samfällighet för hel innerstaden bildas. Också möjligheterna att genomföra administrativa, ekonomiska och tekniska rationaliseringar och effektiviseringar skulle bli mindre. Stockholms innerstad skulle, utöver församlingarnas 15 fullmäktige och kyrkoråd, få fyra samfällda kyrkofullmäktige och fyra kyrkonämnder. För innerstaden nödvändiga samarbetsprojekt skulle bli lika svårt att etablera som med fyra eller fem församlingar, kanske till och med svårare eftersom såväl församlingar som de samfällda organen skulle behöva dras in i samarbetet. Cityverksamheten kan dock lösas genom att Norrmalm får ett samlat ansvar för den mycket stora del av City som ligger dess gränser.

6.5 En samfällighet för hela innerstaden

6.5.1 Samfällighetens omfattning

Denna modell innebär att samtliga innerstadsförsamlingar bildar och ingår i en gemensam samfällighetsbildning.

6.5.2 Samfällighetens organisation

Samfällda kyrkofullmäktige

I en samfällighet utövas beslutanderätten som nämnts av *samfällda kyrkofullmäktige*. För Stockholms vidkommande skulle ett relativt stort fullmäktige vara att föredra för att få till stånd en så bred förankring som möjligt i församlingarna. Antalet ledamöter bör därför ligga högre än den miniminivå som enligt kyrkoordningen gäller för samfälligheter med fler än 40 000 medlemmar, nämligen 45 ledamöter.

Antalet ledamöter kan i en samfällighet som omfattar hela innerstaden förslagsvis vara 65. Det kan jämföras med Göteborgs kyrkliga samfällighet, där samfällda fullmäktige har 81 ledamöter. Antalet medlemmar är avsevärt högre i Göteborgs kyrkliga samfällighet och antalet församlingar är dubbelt så stort som i Stockholms innerstad. Dessutom är samfälligheten i Göteborg också huvudman för all begravningsverksamhet i kommunen. Därför finns en kyrkogårdsnämnd och en kyrkogårdsförvaltning med en omfattande verksamhet. Man kan också jämföra med stiftsfullmäktige i Stockholms stift, med dess avsevärt större område och fler församlingar. Stiftsfullmäktige har 91 ledamöter.

Kyrkonämnden, övriga nämnder och kansli

Samfällighetens styrelse är *kyrkonämnden*. I den ska om möjligt alla församlingar vara representerade genom en ordinarie ledamot eller en ersättare. Det ställer krav på samverkan i valberedningsarbetet. Nomineringsgrupperna måste anstränga sig för att man i kyrkonämnden ska uppnå två samtidiga och vitala mål, nämligen att valutslaget ska avspeglas i sammansättningen och att samtliga församlingar ska beredas plats.

Särskilda nämnder kommer att behövas i Stockholm, främst en fastighetsnämnd och en personalnämnd. Till detta kan också komma *utskott* knutna till kyrkonämnden, bland annat ett arbetsutskott som förbereder nämndens sammanträden och kanske ett ekonomiutskott.

I samfälligheten finns ett *kansli*. Kansliet bör ledas av en kanslichef. Enhetschefer bör finnas för ekonomi och administration, personal samt fastigheter och kyrkogårdar.

Figur 30. Mandatfördelningen mellan valkretsarna i en innerstadssamfällighet (Svenska kyrkans valstatistik)

Församling	Röstberättigade (valstatistik 2009)	Mandat (inkl. tilläggs-mandat) 65 mandat
Adolf Fredrik	4 378	1+1=2
Domkyrkoförsamlingen	2 728	0+1=1
Gustav Vasa	7 858	2+1=3
S:t Johannes	6 273	2
S:t Matteus	16 160	5+1=6
Högalid	17 565	6
Katarina	19 150	6+1=7
Maria Magdalena	10 297	3+1=4
Sofia	18 196	6+1=7
Essinge	5 245	1+1=2
Kungsholm	11 422	4
S:t Göran	18 622	6+1=7
Engelbrekt	10 995	4
Hedvig Eleonora	6 693	2
Oscar	22 706	8
TOTALT	178 288	65

Mandaten sprids väl på malmarna – Västermalm och Norrmalm får 13 mandat vardera, Södermalm 24, Östermalm 14 – men Gamla stan/City får bara en ledamot.

6.5.3 Ekonomi och personal

En samfällighetsbildning innebär en gemensam ekonomi och att all personal har samfälligheten som sin arbetsgivare.

Figur 31. Befolkning, medlemmar och kyrkoavgiftsnetto

						Kyrkoavgiftsnetto		
	Befolkning		Medlemmar			Utfall		Prognos
	2008	2018	2008	2018	2019	2008	2009	2019
En samfällighet	302 505	327 316	197 718	173 933	162 572	278,0	301,8	272,2

Befolkningsmässiga uppgifter i sammanställningen är hämtade från Stockholms stads statistik och utredningskontor, USK. Uppgift vad gäller medlemmar är hämtade från församlingarnas årsredovisningar år 2008 samt den prognos som vi arbetat fram. Kyrkoavgiftsnetto baseras på årsredovisningar år 2008 samt prognos framtagen av kyrkokansliet.

Samfällighetens befolkning skulle öka med 8 procent fram till år 2020 samtidigt som antalet medlemmar enligt vår prognos minskar med drygt 15 procent. Prognosen pekar på att cirka 50 procent av befolkningen kommer att vara medlemmar år 2020. Vår uppfattning är att en samfällighet som omfattar samtliga innerstadsförsamlingar ger underlag för en rationell hushållning, god utjämning och en långsiktigt hållbar verksamhet.

Prognosen visar ett minskande kyrkoavgiftsnetto som en följd av ett minskat antal medlemmar. För att möta och balansera detta behöver kostnaderna minskas med motsvarande cirka 30 miljoner kronor eller 10 procent. En samfällighet som omfattar hela innerstaden har goda förutsättningar att kunna hantera och genomföra en sådan kostnadsbesparing. Inom ramen för en sådan samfällighet kan församlingarna garanteras en hållbar och uthållig verksamhet.

En samfällighetsbildning kan visserligen påverka församlingsverksamhetens utveckling och resursprioriteringar, främst ger en samfällighet förutsättningar för utjämning, effektivisering och kostnadsreduceringar av församlingarnas/samfällighetens administrativa stöd- och servicefunktioner. Samfälligheten saknar däremot enförsamlingspastoratets möjligheter att skapa en samlad, kraftfull och dynamisk ledning när det gäller församlingsverksamhetens samordning och utveckling.

Effekten av ett för samtliga församlingar samgående i en gemensam kyrklig samfällighet i kyrkans ekonomiska utjämningssystem anges i följande sammanställning.

Figur 32. Ekonomisk utjämning

Ekonomisk utjämning (netto)	Simulering	Verkligt utfall*
En samfällighet hela innerstaden	-113 958 734	-114 194 118

* Sammanslagning av de 15 enheternas utjämningsnetto för 2010.

Sammanställningen visar på storleken av vad församlingarna i dag betalar in till Svenska kyrkans utjämningssystem samt vad församlingarna, om de i dag ingick i en gemensam samfällighet, skulle betala. Simuleringen visar på en marginell förändring och lägre avgift i förhållande till vad i dag alla församlingar betalar in till systemet. Simuleringen bygger också på en beräknad och vägd kyrkoavgiftssats, exklusive den del av avgiften som utgår till stiftet. I denna modell uppgår den till 0,741 öre.

När det gäller personal och totala personalkostnader redovisas i följande sammanställning vad en samfällighetsbildning skulle innebära i förhållande till de uppgifter som församlingarna har lämnat i sina årsredovisningar för år 2008.

Figur 33. Personella resurser (Församlingarnas årsredovisningar för 2008)

	Präster	Diakoni	Musik	Förs-ped	Kansli-chef	Kansli	Info	Vaktm	Totalt (åa)	Tot personal-kostnad 2008
En samfällighet	74,4	35,25	47	42,87	28	29,8	85,0	73,50	ca 344	194 627 000

Samfällighetens personaldimensionering för församlingsverksamheten är cirka 1 årsarbetare per 1 000 medlemmar år 2008 och enligt prognosen år 2020 marginellt lägre vid en oförändrad personaldimensionering.

Samfälligheten har inte mandat att dimensionera den närmare prioriteringen och bemanningen för församlingsverksamheten. Respektive församling inom samfälligheten äger självständig att besluta om hur den ska utformas, dock inom ramen för samfällighetens beslut om resursfördelning och beslutade utjämningsvillkor.

Samfällighetens personaldimensionering för församlingarnas stöd- och servicefunktioner är cirka 0,7 årsarbetare per 1 000 medlemmar år 2008 och enligt prognosen drygt 0,8 årsarbetare vid en oförändrad dimensionering.

Medlemsminskningen får små effekter för bemanningen av stöd- och servicefunktionerna.

Samfälligheten får genom sin storlek betydande stordriftsfördelar. Den ger goda möjligheter till samordning av olika funktioner och kostnader, främst administrativa sådana, och därmed goda möjligheter till rationaliseringar. Sådana rationaliseringar menar vi kan genomföras utan att äventyra stöd- och servicefunktionernas kvalitet och samtidigt ge utrymme för utveckling av verksamhetens innehåll och kompetenser.

En koncentration av nuvarande administrativa styr- och ledningsfunktioner ger möjligheter till kostnadsreduceringar och samtidigt utrymme för omprioriteringar och omorientering av resurser för att utveckla stöd- och servicefunktionernas kvalitet och kompetenser. I fråga om kommunikationsfunktionerna kan en omorganisation i första hand bidra till kvalitetsförbättringar, men knappast till besparingar med tanke på de stora kommunikationsbehov som finns för Svenska kyrkan i Stockholm. Däremot kan vissa besparingar i telefonväxel, reception och löpande informationsrutiner. Organiseringen av vaktmästar- och kyrkogårdsverksamheterna behöver ses över och därigenom kunna ge spareffekter. Resonemanget om en möjlig utveckling av samfällighetens stöd- och servicefunktioner/kostnad är densamma som den som redovisas för Malmmodellen.

Sammantaget gör vi bedömningen att samfälligheten kan minska de totala personalkostnaderna inom stöd- och servicefunktionerna utan att bemanningen för församlingsverksamheten berörs. Med samfällighetslösningen handlar det främst om att förändra förutsättningarna för organiseringen och på så vis kunna minska personalkostnaden.

6.5.4 Fördelar med *en* samfällighet för innerstaden

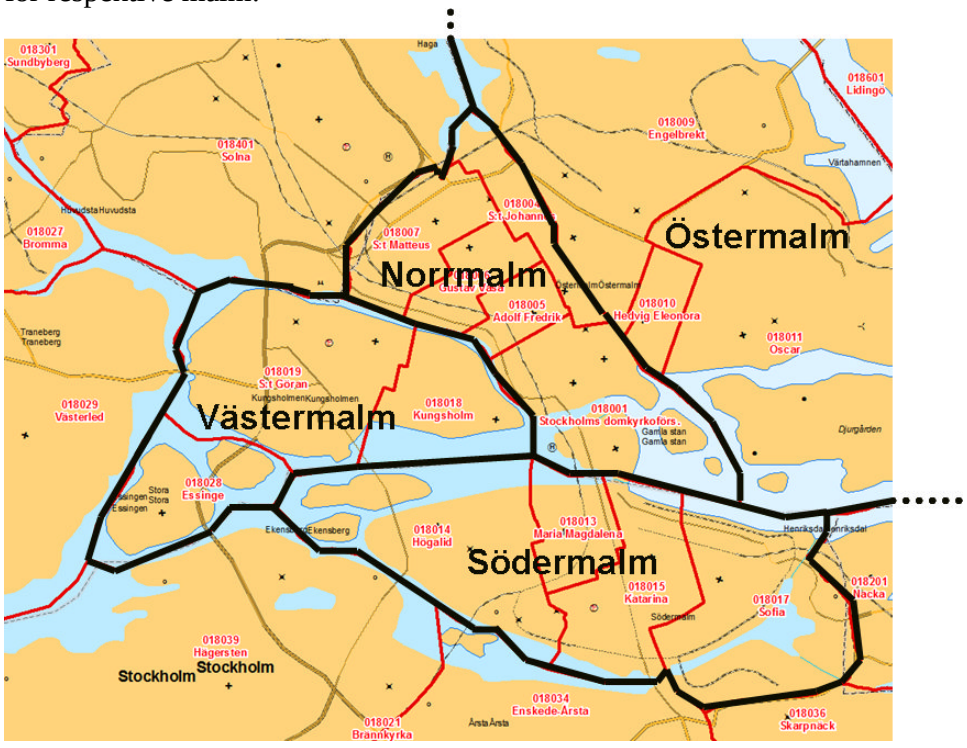
En samfällighet för hela Stockholms innerstad har några plus i förhållande till modellen med fyra samfälligheter:

+ En samfällighet för hela innerstaden kan leda till ett mer omfattande samarbete. Alla delar av innerstaden och alla församlingar engageras.
+ Den samverkande förtroendemannaorganisationen begränsas till en kyrkonämnd och 15 kyrkoråd, inte som med fyra samfälligheter till fyra kyrkonämnder och 15 församlingar.
+ Besparingsmöjligheterna är avsevärt större i en mer omfattande samordning.
+ En samfällighet för hela innerstaden får en större och mer verksam utjämningseffekt.
+ Ingen enskild församling eller del av innerstaden får en dominerande ställning i en större samfällighet, vilket blir fallet i två av de fyra ”malmsamfälligheterna” nedan.

6.6 Fyra samfälligheter – en på varje malm

6.6.1 Samfälligheternas omfattning

Denna modell innebär att församlingarna på de olika malmarna går samman i en samfällighet för respektive malm.

Modellen innebär att alla nuvarande församlingar och församlingsgränser behålls.

6.6.2 Samfälligheternas organisation

Samfällda kyrkofullmäktige
För var och en av de fyra samfälligheterna gäller samma regler som för den samlade samfällighet för Stockholms innerstad som nyss redovisats. Beslutanderätten utövas av *samfällda kyrkofullmäktige*. Antalet ledamöter i var och en av dessa fullmäktigeförsamlingar kan dock bli avsevärt lägre än i en samlad samfälligget. Här föreslås 35 respektive 45 ledamöter.

I figur 34 redovisas mandatens fördelning på valkretsar, som är detsamma som församlingar som ingår i samfälligheten. Antalet mandat följer kyrkoordningens minimiantal.

Figur 34. Mandatfördelningen mellan valkretsarna (Svenska kyrkans valstatistik)

Norrmalmssamfälligheten

Församling	Röstberättigade (valstatistik 2009)	Mandat, inklusive tilläggsmandat
Adolf Fredrik	4 378	4
Domkyrkoförsamlingen	2 728	2+1=3
Gustav Vasa	7 858	7
S:t Johannes	6 273	5+1=6
S:t Matteus	16 160	15
TOTALT	37 397	35

Södermalmssamfälligheten

Församling	Röstberättigade (valstatistik 2009)	Mandat, inklusive tilläggsmandat
Högalid	17 565	12
Katarina	19 150	13
Maria Magdalena	10 297	7
Sofia	18 196	12+1=13
TOTALT	65 208	45

Västermalmssamfälligheten

Församling	Röstberättigade (valstatistik 2009)	Mandat, inklusive tilläggsmandat
Essinge	5 245	5
Kungsholm	11 422	11
S:t Göran	18 622	18+1=19
TOTALT	35 289	35

Östermalmssamfälligheten

Församling	Röstberättigade (valstatistik 2009)	Mandat, inklusive tilläggsmandat
Engelbrekt	10 995	12
Hedvig Eleonora	6 693	7+1=6
Oscar	22 706	25
TOTALT	40 394	45

Mandaten ”kostar” ganska olika i de fyra samfälligheterna: 1 068 röster/mandat på Norrmalm, 1 449 röster på Södermalm, 1 008 röster på Västermalm och 898 röster på Östermalm. Det är dock knappast motiv nog för att öka antalet mandat i Södermalmssamfällighetens fullmäktige till exempelvis 65. Fördelat på fyra församlingar/valkretsar får ändå församlingarna en god representation. Ett problem är däremot att en församling får egen majoritet i två av samfälligheternas samfällda fullmäktige, nämligen Västermalms- och Östermalmssamfälligheterna. Anledningen till det att samfälligheterna har ett så litet antal församlingar.

Kyrkonämnden, övriga nämnder och kansli

Samfällighetens styrelse är *kyrkonämnden*. I den ska som nämnts om möjligt alla församlingar vara representerade genom en ordinarie ledamot eller en ersättare. Det blir betydligt lättare att åstadkomma med fyra samfälligheter i innerstaden. *Särskilda nämnder* kommer att behövas också i de fyra ”malmsamfälligheterna”. I första hand handlar det sannolikt om en fastighetsnämnd och en personalnämnd. Till detta kan också i dessa fall komma *utskott* knutna till kyrkonämnden. Det behöver finnas ett arbetsutskott eller presidium som förbereder nämndens sammanträden, men kanske också ett ekonomiutskott. Här behövs *kanslier* i alla samfälligheterna. Varje kansli bör ledas av en kanslichef. Enhetschefer bör även här finnas för ekonomi och administration, personal samt fastigheter och kyrkogårdar.

6.6.3 Ekonomi och personal

Vilka effekter denna modell skulle få för de olika samfällighetsbildningarna, i termer av befolkning och medlemmar i perspektivet år 2020 samt effekter när det gäller kyrkoavgiftsnetto, framgår av nedanstående sammanställning.

Figur 35. Befolkning, medlemmar och kyrkoavgiftsnetto

						Kyrkoavgiftsnetto		
	Befolkning		Medlemmar			Utfall		Prognos
	2008	2018	2008	2018	2019	2008	2009	2019
Norrmalm	64 610	68 341	41 758	36 531	33 052	66,5	73,1	64,9
Södermalm	114 946	123 258	72 547	64 738	57 522	102,9	110,9	99,4
Västermalm	57 281	67 111	38 461	37 192	33 288	49,8	53,9	48,5
Östermalm	65 668	68 606	44 953	35 472	38 710	58,9	64,0	59,5

Befolkningsmässiga uppgifter i sammanställningen är hämtade från Stockholms stads statistik och utredningskontor, USK. Uppgift vad gäller medlemmar är hämtade från församlingarnas årsredovisningar år 2008 samt den prognos som vi arbetat fram. Kyrkoavgiftsnetto baseras på årsredovisningshandlingar år 2008 samt prognos framtagen av kyrkokansliet.

Tabellen visar på samma befolknings- och medlemsunderlag för år 2008 och prognostiserad utveckling för år 2020 som för Malmmodellen. Detsamma gäller för avgiftsintäktens utfall år 2009 och prognos om avgiftsintäkten år 2020. Tre av malmarna, Västermalm, Norrmalm och Östermalm, skulle bli jämnstora. Södermalmssamfälligheten blir i stort sett dubbelt så stor som de övriga var och en för sig. Den generella utveckling som finns när det gäller minskad andel medlemmar och därmed också på sikt minskade kyrkoavgiftsintäkter avspeglar sig även i denna modell.

I sammanställningen följande tabell framgår vad olika samfällighetsbildningar enligt denna modell skulle få för effekter när det gäller det inomkyrkliga utjämningssystemet:

Figur 36. Ekonomisk utjämning

Ekonomisk utjämning netto	Verkligt utfall*	Simulering
Norrmalm	-26 903 986	-26 899 314
Södermalm	-28 020 907	-27 992 516
Västermalm	-26 486 115	-26 555 132
Östermalm	-32 783 110	-32 618 582

* Sammanslagning av de 15 enheternas utjämningsnetto för 2010.

Sammanställningen och simuleringen visar att:

- Samtliga samfälligheter, utom Västermalm, skulle betala in en lägre avgift i utjämningssystemet
- Skillnaderna är marginella i förhållande till vad församlingarna sammantaget betalar idag

Exemplet och simuleringen bygger på en beräknad och vägd kyrkoavgiftssats, exklusive den del av avgiften som går till stiftet, för de olika samfälligheterna enligt följande:

Figur 37. Vägd kyrkoavgiftssats

	Vägd kyrkoavgiftssats
Norrmalm	0,802
Södermalm	0,772
Västermalm	0,678
Östermalm	0,696

Till skillnad från den förhållandevis jämna fördelningen när det gäller befolkning, medlemmar och avgiftsunderlag, framgår att de personella resurserna är mer ojämnt fördelade. Detta förhållande visar på ett utrymme för effektivisering och besparing, både när det gäller de personella funktioner som är riktade mot den renodlade församlingsverksamheten och den administrativa delen. Vi bedömer en sådan effektivisering som nödvändig mot bakgrund av de prognoser som redovisats beträffande kyrkoavgiftsintäkter och avgiftsnetto.

Figur 38. Personella resurser (Församlingarnas årsredovisningar för 2008)

	Präster	Diakoni	Musik	Förs-ped	Kansli-chef	Kansli	Info	Vaktm	Totalt (åa)	Tot personal-kostnad 2008
Norrmalm	18,85	11,5	14,1	9,97	7	9,15	5,45	20,8	ca 96,8	56 918 000
Södermalm	25,3	10,75	15,6	15,4	9	7	3	26,5	ca 112,5	62 211 000
Västermalm	14,25	7	6,85	6,9	4	5,55	2	12,25	ca 58,8	32 296 000
Östermalm	16	6	10,45	10,6	8	8,1	2,4	13,95	ca 75,5	43 202 000

Även ”malmsamfälligheternas” personaldimensionering för grundläggande verksamhet och för stöd- och servicefunktionerna är densamma som tidigare redovisats för de fyra ”malmförsamlingarna”.

Vår bedömning är följande:

- Intäktsminskningen kan hanteras inom samtliga fyra samfälligheter. Var och en av de olika samfälligheterna uppfyller de nödvändiga krav som kan ställas på långsiktighet, ekonomisk uthållighet samt möjlighet till förbättrad samordning.ö
- De ingående församlingarna ge genom de olika samfällighetsbildningarna ekonomiska och personella förutsättningar för att kunna genomföra den grundläggande uppgiften samt att tillgodose de behov och förväntningar som kommer att ställas på Svenska kyrkan när det gäller storstads- och cityverksamheten.

Kungsholmens/Essingens personaldimensionering för de grundläggande uppgifterna är knappt 1 årsarbetare per 1 000 medlemmar 2008 och drygt 1 årsarbetare 2020, Norrmalm har cirka 1,4 årsarbetare per 1 000 medlemmar 2008 och cirka 1,9 årsarbetare 2020, Östermalm har knappt 1 årsarbetare per 1 000 medlemmar 2008 och cirka 1,1 årsarbetare 2020 samt Södermalm har cirka 0,9 årsarbetare per 1 000 medlemmar 2008 och nästan 1,1 årsarbetare 2020, med en oförändrad dimensionering under perioden.

Även för de fyra ”malmsamfälligheterna” gäller att det är respektive församling som på ett självständigt sätt äger att styra, leda och organisera arbetet med församlingsverksamheten. Det innebär att samfälligheten inte styr församlingarnas val av hur verksamheten ska bemannas och vilken kompetens som omfattas för att genomföra verksamhetsansvaret. Däremot får samfälligheten stor betydelse och påverkar den ekonomiska utjämningen och de resurser som församlingarna förfogar över genom samfällighetens ekonomiska ramtilldelning.

Vi anser därför att fyra ”malmsamfälligheter” erbjuder goda möjligheter till stordriftsfördelar och effektiviseringar främst vad avser samfälligheternas administrativa stöd- och servicefunktioner.

Personaldimensioneringen av de fyra ”malmsamfälligheternas” stöd- och servicefunktioner fördelar sig så att Kungsholmen/Essingen har cirka 0,5 årsarbetare per 1 000 medlemmar år 2008 och cirka 0,7 årsarbetare år 2020, Norrmalm har 1 årsarbetare per 1 000 medlemmar år 2008 och cirka 1,2 årsarbetare år 2020, Östermalm har 0,7 årsarbetare år 2008 och drygt 0,9

årsarbetare år 2020 samt Södermalm har 0,6 årsarbetare år 2008 och cirka 0,8 årsarbetare år 2020, vid en oförändrad dimensionering under perioden.

Underlaget visar på relativt marginella förändringar trots medlemsminskningen. Samtidigt är skillnaden mellan ”malmsamfälligheternas” nuvarande dimensionering för berörda funktioner påtaglig. Det beror delvis på att samfälligheternas storlekar och antalet församlingar som omfattas av samfälligheten. Det är sannolikt dock inte hela förklaringen. Snarare är förutsättningarna för att genomföra besparingar olika för ”malmsamfälligheterna”. Vi menar dock att samtliga ”malmsamfälligheters” storlekar erbjuder stordriftsfördelar med goda möjligheter att genomföra omfattande besparingar inom stöd- och servicefunktioner. Sådana kostnadsreduceringar kan genomföras utan att äventyra verksamhetens kvalitet samt ge möjligheter till omorientering och kompetensutveckling.

I övrigt gäller om personalbemanning och utrymmet för fortsatt hantering av stöd- och servicefunktioner inom de fyra malmförsamlingen detsamma som vi redovisat beträffande Malmmodellen.

Även med ”malmsamfälligheter” gäller samma bedömningar om villkoren för en omorientering av stöd- och servicefunktionerna med bibehållen kvalitet och kompetensutveckling som redovisats beträffande en samfällighet för hela innerstaden.

6.6.4 Fördelar med fyra samfälligheter för innerstaden

På plussidan för fyra ”malmsamfälligheter” i förhållande till den större samfälligheten följande:

+ Det är lättare att i ett senare skede ta steget vidare till fyra enförsamlingspastorat om detta är det långsiktiga syftet.
+ Avståndet mellan församling och samfällighet blir kortare än i en stor samfällighet.
+ Samhörigheten mellan de ingående församlingarna blir större än med en samfällighet för hela innerstaden.
+ Det blir lättare att ge samtliga församlingar en god representation i de förtroendevalda organen.

6.7 Värdering av enförsamlingspastorat respektive samfällighet som organisationsform i innerstaden

6.7.1 Fördelar med enförsamlingspastorat

Bland fördelarna med enförsamlingspastorat i stället för en eller flera samfälligheter kan följande nämnas:

+ En församling inom en naturligt avgränsad del av staden skapar en större gemenskap och mindre konkurrens i det kyrkliga arbetet.

+ Färre församlingar ger bättre förutsättningarna för ett gemensamt arbete, såväl administrativt som genom en samlad pastoral och diakonal ledning, inom ett större område.
+ Församlingen är, om den är tillräckligt stor, den enklaste och effektivaste organisatoriska formen för lokal kyrklig verksamhet.

6.7.2 Fördelar med samfällighet

Fördelar med samfällighetsbildning kommer tydligast till uttryck om en gemensam samfällighet för Stockholms innerstad bildas. Fyra samfälligheter ger i ekonomiskt hänseende till stora delar samma effekter som bildandet av fyra enförsamlingspastorat. Följande plusfaktorer kan nämnas för samfälligheten:

+ En gemensam samfällighet för Stockholms innerstad ger mer omfattande möjligheter till effektivisering och rationaliseringar inom de administrativa stöd- och servicefunktionerna.
+ En gemensam samfällighet innebär en regional ekonomisk utjämning mellan alla församlingarna i Stockholms innerstad.
+ Bildandet av en eller flera samfälligheter minskar behovet av förändringar i församlingsindelningen och församlingarna kan behålla sina kyrkoherdetjänster och förtroendevalda organ.
+ Personalpolitik, inklusive arbetsmiljöfrågor, kan genom en gemensam samfällighet i högre grad hanteras av specialiserad personal.
+ Förutsättningarna för en gemensam fortbildning i hela Stockholms innerstad av anställda, förtroendevalda och frivilliga medarbetare förbättras vid bildandet av en gemensam samfällighet.

6.8 De icke-territoriella församlingarna berörs inte direkt

I innerstaden finns också de icke-territoriella församlingarna Finska församlingen och Tyska S:ta Gertruds församling, båda nämnda i historiken. Båda dessa församlingar ingår i Stockholms stift. Finska församlingen hade 2009 8 079 medlemmar. Tyska församlingen hade 2009 1 837 medlemmar.

Hovförsamlingen, som också är en icke-territoriell församling, hör däremot hemma under Hovkonsistoriet och ingår därför inte i Stockholms stift. Den omfattar Kungahuset samt anställda vid hovet och deras anhöriga. Församlingskyrka är Slottskyrkan på Kungliga slottet i Stockholm. Församlingen hade 2009 441 medlemmar. Riddarholmskyrkan är en kunglig begravningskyrka och förvaltas gemensamt av Riksmarskalksämbetet och Fastighetsverket.

I anslutning till Skeppsholmskyrkan finns som nämnts inte längre någon församling. Den icke-territoriella församlingen upphörde 1969. Då fördes Skeppsholmskyrkan till S:t Jacobs församling. Senare har även detta förhållande upphört. Kyrkan förvaltas nu av Statens fastighetsverk. Den avsakraliserades 2002.

De icke-territoriella församlingarna har inte tagits med i de olika modeller som nu redovisats för nya enförsamlingspastorat i Stockholms innerstad. Dessa församlingar berörs inte. Utgångspunkten är att de fortsätter vara självständiga icke-territoriella församlingar. Däremot kan de icke-territoriella församlingarna om de så önskar ingå i en kyrklig samfällighet i Stockholm. I Göteborg ingår Tyska församlingen i den kyrkliga samfälligheten. Därför är det angeläget att också de icke-territoriella församlingarna får möjlighet att delta i diskussionen om den framtida kyrkliga organisationen i Stockholms innerstad.

Figur 39. Icke territoriella församlingar 2009 (Svenska kyrkans statistikdatabas)

Församling	Antal med-lemmar	Inträden/ utträden	Döpta	Konfir-merade	Vigslar	Begravningar
Finska församlingen	8 079	69 / 74	49	33	14	88
Tyska församlingen	1 837	18 / 12	33	14	7	19
Hovförsamlingen	441	1 / 1	-	-	-	-

Församling	Huvud-gudstj	Do., besök	Övriga guds-tjänster	Do., besök	Kyrkliga handl	Do., besök	Kom-munioner
Finska församlingen	80	4 002	103	5 786	107	3 590	2 790
Tyska församlingen	56	6 631	19	515	52	2 701	1 537
Hovförsamlingen	56	3 263	23	5 962	11	808	1 104

7. Kontraktsindelningen

Vår summering och bedömning:

Nuvarande kontraktsindelning i Stockholms innerstad är väl förankrad i församlingarna med undantag för Lidingö församlings plats i Östermalms och Lidingö kontrakt. Fyra enförsamlingspastorat eller samfällighetsbildning i innerstaden skulle göra Lidingö till en ännu mer avvikande församling i innerstadskontrakten.

Malmmodellen ställer inte nämnvärda krav på en ändrad kontraktsindelning. Tårtbitsmodellen leder däremot till att Engelbrekts församlings kontraktstillhörighet behöver diskuteras, vilket kan få betydande konsekvenser för nuvarande Östermalms och Lidingö kontrakt. Ingen av de båda samfällighetsmodellerna leder rimligen till något behov av en ändrad kontraktsindelning utöver vad som sagts om Lidingö församling.

7.1 Bakgrund

Kontraktsindelningen i Stockholm, liksom i övriga Sverige, har sina rötter i 1200-talet, sju sekler tidigare än stiftets tillkomst. Då var en täckande kontraktsindelning genomförd. Vid stiftets bildande 1942 delades staden in i tre kontrakt – Domprosteriet samt Södra och Norra kontrakten. Bromma församling, redan då en del av staden, ingick dock med sina över 70 000 medlemmar i Svartsjö kontrakt.

Prost kan man bli på flera sätt: domprost, kontraktsprost eller prost honoris causa eller ”prost i egen församling”. Kontraktet är ett utflöde av stiftet och kontraktsprosten är biskopens förtroendeperson. Kontraktsprost utses av biskopen efter att kontraktets präster har hörts.

Kontraktet är tjänstgöringsområdet för en kontraktsprost. Kontraktsprosten ska biträda biskopen med ledning och tillsyn, bland annat vid visitationer, och på biskopens uppdrag själv visitera församlingarna.

Också andra uppgifter faller på kontraktsprostarna, bland annat i tillsynen beträffande inventarier i kontraktets kyrkor. Då en ny begravningsplats för dem som tillhör Svenska kyrkan ska invigas, eller när en begravningsplats har utvidgats, ska invigningsgudstjänsten ledas av kontraktsprosten eller en präst som kontraktsprosten utser.

I dag fyller kontraktet också andra funktioner utöver att vara tjänstgöringsområde för en kontraktsprost. Många kontrakt har blivit platsen för kunskaps- och utbyte över församlingsgränserna i kontraktet. Det kan också ske samverkan inom kontraktets ram genom till exempel informations- och utbildningsinsatser. Kontraktet är också valkrets vid biskopsval och kontraktsprosten är då valförrättare. Valkretsarna vid val till stiftsfullmäktige ska bestå av ett eller flera kontrakt.

Kontraktet är bara reglerat i kyrkoordningen. I motsats till Svenska kyrkans församlingar, kyrkliga samfälligheter, stift och Svenska kyrkans som trossamfund nämns alltså inte kontraktet i lagen om Svenska kyrkan eller lagen om trossamfund. Kontraktet är alltså ingen självständig organisatorisk del av Svenska kyrkan eftersom det inte registreras som en del av trossamfundet Svenska kyrkan. Av detta följer också att kontraktet inte heller är en juridisk person som kan förvärva rättigheter och ta på sig skyldigheter eller föra talan vid domstolar och andra myndigheter.

Ändringar i kontraktsindelningen beslutas av stiftsstyrelsen, som ska verka för en ändamålsenlig indelning. Stiftsstyrelsen får själv aktualisera ett ärende, men förslag kan också föras fram av en församling eller en samfällighet, liksom av domkapitlet. Berörda församlingar, samfälligheter, kyrkoherdar och kontraktsprostar samt domkapitlet ska få yttra sig.

7.2 Nuvarande indelning

Stockholms stift har 13 kontrakt, varav tre i innerstaden.

Figur 40. Invånare och medlemmar i territoriella församlingar, redovisade per kontrakt, den 31 december 2009 och 2018 efter en minskning med cirka en procent per år (Svenska kyrkans statistikdatabas och USK)

Domkyrkokontraktet

Församling	Invånare 2009	Medlemmar 2009	Invånare 2018	Medlemmar 2018
Adolf Fredrik	7 931	4 829	8 033	4 097
Domkyrkoförsamlingen	5 056	2 992	5 491	2 745
Essinge	8 823	5 872	9 153	5 126
Gustav Vasa	14 097	8 899	14 247	7 834
Kungsholm	19 039	12 571	18 931	10 601
S:t Göran	31 004	20 130	39 027	21 465
S:t Johannes	11 354	6 909	11 462	5 846
S:t Matteus	27 540	17 955	29 108	16 009
(Finska)				
(Tyska)				
TOTALT	124 844	80 157	135 452	73 723

Södermalms kontrakt

Församling	Invånare 2009	Medlemmar 2009	Invånare 2018	Medlemmar 2018
Högalid	30 284	18 907	31 110	16 488
Katarina	34 048	20 865	34 744	18 414
Maria Magdalena	19 287	11 488	19 590	9 795
Sofia	33 148	20 745	37 814	20 041
TOTALT	116 767	72 005	123 258	64 738

Östermalms (och Lidingö) kontrakt

Församling	Invånare 2009	Medlemmar 2009	Invånare 2018	Medlemmar 2018
Engelbrekt	20 699	12 290	21 867	10 715
Hedvig Eleonora	10 785	7 472	10 540	6 296
Oscars (Lidingö)	35 825	25 308	36 199	18 461
TOTALT	67 309	45 070	68 606	35 472

Figur 41. Antalet kontrakt och territoriella pastorat i Svenska kyrkans stift, medlemmar per kontrakt och pastorat per kontrakt (Svenska kyrkans matrikel 2009)

Stift	Kontrakt	Medlemmar per kontrakt	Pastorat	Pastorat per kontrakt
Uppsala	11	49 865	84	7,6
Linköping	9	46 152	73	8,1
Skara	11	37 171	56	5,1
Strängnäs	9	46 653	67	7,4
Västerås	9	49 531	62	6,9
Växjö	15	31 897	94	6,3
Lund	18	54 187	159	8,8
Göteborg	16	56 939	133	8,3
Karlstad	8	37 161	53	6,6
Härnösand	10	30 702	53	5,3
Luleå	8	52 452	55	6,9
Visby	3	15 031	20	6,7
Stockholm	13	83 032	65	5
TOTALT	140	45 444	974	6,9

7.3 Framtida indelning

Kontraktsindelningen är nära knuten till biskopens arbete och tillsynsansvar. Den bör därför i första hand diskuteras med denna utgångspunkt.

Det hindrar inte att man också kan föra diskussionen i syfte att utveckla kontraktet till en väl fungerande enhet för församlingarnas lokala samverkan och till och med samordning. Den diskussionen har under senare år förts i flera stift.

Nuvarande kontraktsindelning tycks vara väl förankrad i församlingarna med undantag för Lidingö församlings plats i Östermalms och Lidingö kontrakt. Lidingö församling är den enda församlingen i innerstadskontrakten som inte hör till Stockholms stad. Förhållandena i Lidingö stämmer i många avseenden bättre in i de kontrakt som ligger utanför Stockholms stad, bland annat därför att Lidingö i motsats till innerstadsförsamlingarna är huvudman för begrav-

ningsverksamheten. Det kontrakt som man sannolikt föredrar i församlingen, och som ter sig lämpligast, är Roslags kontrakt med bland annat Vallentuna, Täby och Vaxholm församlingar.

En genomgripande ändring i församlingsindelningen kan komma att leda till att också förändringar i kontraktsindelningen blir nödvändiga. Behoven kan skilja sig mellan de olika organisatoriska alternativ som redovisats tidigare.

Av de båda lösningar som tar sikte på fyra nya enförsamlingspastorat ställer Malmmodellen inte nämnvärda krav på en ändrad kontraktsindelning. De nuvarande kontrakten kan bestå. Den så kallade Tårtbitsmodellen leder däremot till att Engelbrekts församlings kontraktstillhörighet behöver diskuteras. Om denna församling förs över till Domkyrkokontraktet och en förändring sker beträffande Lidingö församlings kontraktstillhörighet blir det bara två församlingar kvar i nuvarande Östermalms och Lidingö kontrakt. Det är knappast en tillräcklig grund för ett kontrakt.

Ingen av de båda samfällighetsmodellerna leder rimligen till något behov av en ändrad kontraktsindelning, men de leder givetvis till att Lidingö församling genom den ekonomiska och administrativa samordningen i Stockholms innerstad får en ännu tydligare särställning i förhållande till övriga församlingar i nuvarande Östermalms och Lidingö kontrakt. Behovet av förändring för Lidingö församling ökar ytterligare.

Man kan emellertid notera att en samfällighetslösning med fyra samfälligheter, en för varje malm, möjligen skulle kunna leda till att Kungsholmen/Essingen bildar ett eget kontrakt. Det nuvarande Domkyrkokontraktet skulle då omfatta Norrmalm. Med denna lösning skulle samfällighets- och kontraktsgränserna överensstämma och det skulle finnas fyra kontrakt med en kontraktsprost i varje samfällighet. Resultatet skulle inte behöva bli att kontraktsprosten alltid av samfällighetens kyrkoherdar väljs att vara ledamot i kyrkonämnden, men i de fall detta sker skulle lösningen kunna bli intressant.

Vid en samfällighetsbildning som omfattar hela Stockholms innerstad skulle det i samfälligheten kommer att finnas tre kontrakt. Man kan jämföra med övriga storstäder. Göteborgs kyrkliga samfällighet, som omfattar hela Göteborgs kommun och är betydligt större än en innerstadssamfällighet i Stockholm, har inom sina gränser fyra kontrakt: Domprosteriet samt Hisings, Älvsborgs och Nylöse kontrakt. Malmö kyrkliga samfällighet, som omfattar hela Malmö kommun och som är något mindre än vad en innerstadssamfällighet skulle bli i fråga om antalet medlemmar, har två kontrakt: Malmö norra och södra kontrakt.

Källor och förklaringar

Tryckta källor

Aurelius, Carl Axel, *Under ett enda valv. Folkkyrka i den moderna staden* (Mitt i församlingen 1997:8)

Bromander, Jonas, Medlem *i Svenska kyrkan. En studie kring samtid och framtid* (Verbum Förlag 2005)

Bromander, Jonas, *Församlingens guide till omvärldsanalys. Att navigera genom dimma med klocka och bananskal* (Verbum Förlag 2005)

Brunne, Eva, *Hur möter vi morgondagen?* (Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation, presidiekonferens 2010-03-16)

Den framtida församlings- och pastoratsindelningen på Norrmalm avseende Adolf Fredriks, Gustav Vasa, S:t Johannes och S:t Matteus församlingar (Stockholms stift 2008)

Den framtida församlings- och pastoratsindelningen avseende nuvarande Hedvig Eleonora, Engelbrekts och Oscars församlingar (Stockholms stift 2006)

Edqvist, Gunnar, Friedner, Lars, Lundqvist Nordling, Maria och Tibbling, Patrik, *Kyrkoordning för Svenska kyrkan med kommentarer och angränsande lagstiftning* (Verbum förlag 2005)

Ekström, Sören, *Makten över kyrkan – om Svenska kyrkan, folket och staten* (Verbum Förlag 2003)

Ekström, Sören, *Svenska kyrkan – historia, identitet, verksamhet och organisation* (Verbum Förlag, senaste upplaga 2004)

Engfors, Jan-Åke, *Svenska kyrkans verksamhet i Stockholms city och dess betydelse för den framtida församlings- och pastoratsindelningen inom Stockholms innerstad*
(PM 2010-03-31)

Engfors, Jan-Åke, *Angående stiftets utredningar om församlings- och pastoratsindelningen på Östermalm och Norrmalm* (PM 2010-06-09)

Framtidsseminarier och uppföljningssamtal om ny pastoratsindelning i Lunds stift. Slutrapport från projekt i Lunds stift 2009 (Lunds stift 2009)

Församlingsindelningen rörande församlingarna i Domprosteriets kontrakt (Göteborgs kyrkliga samfällighet 2009)

Församlingsindelningen rörande församlingarna på Hisingen (Göteborgs kyrkliga samfällighet 2007)

Larsson, Bo, *Hur vill vi vara kyrka? Teologi – strategi – struktur* (Stockholms stift 2010)

Linde, Stig, *Samverkan kräver ett mandat* (Svensk kyrkotidning 9/2010)

Matrikel för Svenska kyrkan 2009 (Verbum förlag 2009)

Modéus, Fredrik, *Längta efter liv. Församlingsväxt i Svenska kyrkan*
(Verbum Förlag 2009)

Nyckel till Svenska kyrkan – en skrift om organisation, verksamhet och ekonomi 2009 (Svenska kyrkan 2009)[12]

Ridderstedt, Lars, *100 kyrkor på hundra år* (Hallgren&Fallgren 1993)

Samhörighet, kommunikation och migration i Linköping, slutrapport (Linköpings kyrkliga samfällighet 2008)

Samverkan i Svenska kyrkan. Rapport 2006 (Svenska kyrkans församlingsförbund 2006)

Skrivelse från sammanträde i kontraktsrådet i Domkyrkokontraktet

Skrivelse från församlingarna på Södermalm

Statistisk årsbok för Stockholm 2009och 2010 (Stockholms stad 2009 och 2010, finns även på Internet)

Stockholms stift i ord och bild (Förlaget Iduns Tryckeri AB 1946)

Sveriges kyrkor, konsthistoriskt inventarium, de delar som avser kyrkorna i Stockholms innerstad har använts som referenslitteratur

Thidevall, Sven, *Folkkyrkans tid: Församlingsinstruktionerna berättar* (Arken 2010)

Thidevall, Sven, *När kartan inte längre stämmer. Svenska kyrkans församlingar i ett samtidshistoriskt perspektiv* (Diakonivetenskapliga institutets skriftserie nr 5 – 203)

Wikström, Lars, *Från S:t Nicolai till Högalid. En översikt av Stockholms innerstadsförsamlingars historia 1279-1925* (Stockholms församlingsdelegerade 1979)

[12] *Nyckel till Svenska kyrkan* avviker på några punkter i fråga om nyckeltal från Svenska kyrkans statistikdatabas. I denna text använd statistikdatabasens uppgifter.

Zetterquist, Håkan, *Stad och stift. Stiftsbildning och församlingsdelningar i Stockholm 1940-56* (Studie Missionalis Upsaliensia 1974)

Årsredovisningar från de 15 församlingarna i Stockholms innerstad

Källor på Internet

Kyrkoordning för Svenska kyrkan (kan nås via Svenska kyrkans hemsida)

Stiftens och aktuella församlingars hemsidor (kan nås via Svenska kyrkans hemsida)

Stockholms stads hemsida (http://www.stockholm.se/)

Svenska kyrkans hemsida (http://www.svenskakyrkan.se/)

Svenska kyrkans statistikdatabas (kan bara nås för de som ingår i Kyrknätet)

Stockholms Stads Utrednings- och Statistikkontor AB (USK), hemsidan (www.uskab.se)

Förkortningar

EFS	Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen
SCB	Statistiska centralbyrån
SKL	Sveriges Kommuner och Landsting
UKI	Utredningen om den kyrkliga indelningen i Stockholms innerstad
USK	Stockholms Stads Utrednings och Statistikkontor AB

Förklaringar

Kartorna har tillhandahållits av Stockholms stift.

Begreppen *kyrkotillhörig* och *medlem*. Kyrkoordningen använder ordet kyrkotillhörig. Allt oftare används nu inom Svenska kyrkan ordet medlemmar. Vi har anslutit oss till den senare användningen av begrepp.

Siffermaterialet i detta underlag är i första hand hämtat från följande källor:

- Statistiska centralbyrån
- Stockholms Stads Utrednings och Statistikkontor AB
- Svenska kyrkans matrikel 2009
- Svenska kyrkans statistikdatabas
- Nyckel till Svenska kyrkan
- Statistisk årsbok för Stockholm 2009
- Riksskatteverket

- Svenska kyrkans valstatistik

Alla dessa källor kan betraktas som mycket pålitliga. Icke desto mindre kan enstaka uppgifter i dem skilja sig från varandra. I sådana fall har om möjligt de allra senast publicerade uppgifterna använts. Senare i vår kommer nya siffror.

I fråga om antalet invånare och medlemmar i församlingarna använder vi genomgående uppgifter från Svenska kyrkans matrikel och Svenska kyrkans statistikdatabas. Då det däremot gäller prognos beträffande invånare 2018 använder vi uppgifter från USK. Andelen medlemmar 2018 bygger på den mycket översiktliga prognos som gjorts inom Svenska kyrkans kansli i Uppsala. I huvudet på varje tabell anges källan.

Några nya siffror från 2009 har hunnit publiceras. Ytterligare nya siffror för 2009 kommer att publiceras successivt. Så långt möjligt har vi använt 2009 års uppgifter.

Stavningen följer nutida bruk. Församlingar och stadsdelar har tidigare haft namn som både uttalats och skrivits på annat sätt än i dag. Det kan finnas skillnader i fråga om användningen av c och k, v och f och andra enskildheter. Det kan noteras att Stockholms stad använder stavningen Klara och Jakob om de båda stadsdelarna, medan de i kyrkliga sammanhang numera stavas S:ta Clara och S:t Jacob.

Årtal kan vara svåra. Den som läser ett någorlunda omfattande källmaterial märker snabbt att även kvalificerade experter genom åren använt olika årtal för en och samma händelse. Så är fallet med en del av våra källor.